

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor cu sprijinul Fundației Anonimul

România literară

31

10 august 2007 (Anul XXXIX). 32 pagini. 3 lei

SALA DE
LECTURĂ

„Dacă este cazul să-mi recunosc un talent,
atunci aş numi
forţa imaginaţiei”

pag. 16-17

barbou CIOCULESCU

- o convorbire cu Gheorghe Grigurcu -

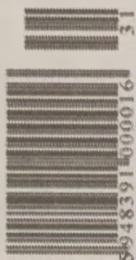
(Coincidențe?)

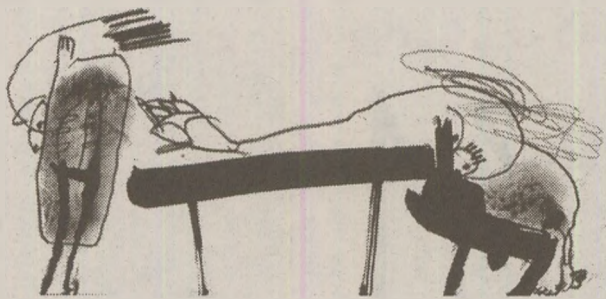
proză de

gabriel
a

ADAMEȘTEANU

pag. 18-20

s u m a r

Colecțiile școlare de G. Pienescu - p. 3

Amintirea lui Emil Botta de Ioana Diaconescu - p. 3

Era bine altădată de Simona Vasilache - p. 4

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Tranziția la Iași

Poeemele exasperării de Iulian Boldea - p. 6

LECTURI LA ZI de Cosmin Ciotloș - p. 7
Primul risipitor al țării

Poezii de Radu Cange - p. 8

SCRISOARE DIN PARIS de Lucian Raicu - p. 9
Anul Tigrului

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumar - p. 9

Un reper fundamental de Victor Neumann - p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Milenarism

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Tradiția criticii franceze (II)

Imaginația morală de Ion Simuț - p. 13

PREPELEAC de Constantin Toiu - p. 14

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 14

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 15
Lumi paralele

Barbu Cioculescu: „Dacă este cazul să-mi recunosc un talent, atunci aș numi forța imaginației”
Un interviu de Gheorghe Grigurcu - pp. 16-17

Coincidențe? de Gabriela Adameșteanu - pp. 18-19

Despre nombrilism de Gina Sebastian Alcalay - p. 20

CRONICA PESIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 21
Glasul gândurilor

Surprizele arhivelor de Dumitru Hîncu - pp. 22-23

Grimasele lui Iov de Răzvan Mihai Năstase - p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 24
Mame și fiice

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
S.O.S., Ion Vlad

CRONICA TRADUCERILOR
Ziua aceea de Radu Ciobanu - p. 26

CRONICA TRADUCERILOR
Reverberația memoriei de Simona-Grazia Dima - p. 27

Manuscrise călătore de Elisabeta Lăsconi - p. 28

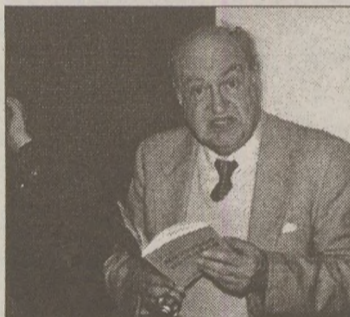
MERIDIANE - p. 29

POEMUL ȘI SCRISOAREA de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

Paradoxul infernal-banal - p. 31

Ochiul magic - p. 32

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**

CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 3, 5, 6, 8, 9, 10, 15, 16, 17, 22, 23,

25, 26, 27, 28, 30), **SIMONA GALAȚCHI, ECATERINA**

IONESCU (pag. 1, 2, 4, 7, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 24, 29, 31,

32), **NINA PRUTEANU**

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Neliniști*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**

(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU, MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincal,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincal RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com

http://www.romlit.ro; tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprinat la **TIPOGRAFIA ROMÂNIA LIBERĂ**

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, **Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor**, prin **Administrația Fondului Cultural Național**. Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare – Groupe Société Générale

Revista **România literară** este

editată de S.C. Satiricon S.R.L. -

București, str. Fabrica de Glucoză, nr.

21, parter, sector 2. Tel. 2424243

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

ISSN 1220-6318

umile lui Pavel Dan sînt, se vede, mîncate de mai multe rele. Unele pe care și le fac oamenii lor, altele pe care le trimite pronia.

centenar Pavel Dan

Era bine altădată...

Pavel Dan s-a născut deodată cu răscoala țărănească. A trecut suta de ani. Un veac de cînd o lume s-a aruncat împotriva alteia, de cînd am început să avem romane țărănești și romane citadine, de cînd avem modernism, realism și, de-a binelea, proză. Scrierile lui (alese, între coperte verzi, care atrag privirea, în '56, la Editura de Stat pentru Literatură și Artă) sînt de vremea cînd încă nu se despărțiseră apele. Lumea de la școală, de la oraș, și cea de la țară sînt deopotrivă de vechi, și deopotrivă le paște neorînduiala. E o rasteală în orice gest, o amenințare în orice vorbă. Prăpădenie, dar altfel decît te-ar lăsa să crezi prefața tezistă a lui Florian Potra, foarte tributară anilor '50.

O lume de relații fragile este satul nuvelelor lui Pavel Dan. În *Urcan bătrînul*, Ludovica e o noră cu gîndurile împrăștiate, care-nțelege satul dintr-o privire și-l categorisește din două vorbe. Povestea e în așa fel strunită, încât nici nu știi dacă adevărurile sînt cele ce se spun, sau numai închipuirile ei plutind peste oameni și faptele lor. În spatele tuturor imaginilor, al cugetărilor întretăiate, e-un singur morb: pămîntul. Pe seama lui pune nora, soacră la rîndu-i, o pizmașă înțelegere între generații: pericolul ca bătrînul Urcan să treacă lotul direct pe numele nepoților. Simion, soțul Ludovichii, căruia spusele nevastei deșteptate de-o bănuială rea „îi bîzîiau în jurul capului ca un roi de viespi”, e tipul omului intrat la o idee. Felul cum crește îndoiala-n ei, doar ca să se-astîmpere la sfîrșit, descris în cuvinte puține, e-o lovitură de prozator. Tot așa, dovada, adunată pas cu pas, că unde nu e cap (fiindcă l-au furat gîndurile), vai de gospodărie. Ludovichii par să-i meargă toate prost, mai ales că vede dintr-o dată, de parcă ar fi sărit vopseaua de pe viața ei, lucrurile care, de bună seamă, nici înainte nu mergeau.

Un *intermezzo* al discuțiilor lui Valter, fiul Ludovichii, pe care ea-l crede vinovat de complot, cu bună-șansa, trece și dincolo de coperti bănuiala că nu sînt fandacșie grijile femeii. Simion află, la rîndu-i, la crîșma, cum „și-a întabulat locul pe fecior”. Urmează criza: „cum mergea prin noaptea neagră, i se părea că înoată într-o apă murdară, smîrcoasă, că se îneacă; căsca larg gura, după aer.”

Noaptea, în care bîntuie stihii romantice, trece, și Ludovica gîndește, mergînd la un nepot, scrib pe lîngă notarul satului, contraatacul. Femeia care, bogată prin mărițiș, apare, în prima scenă a nuvelei, furînd fasole de pe loturile altora, nu poate fi bănuită că s-ar lăsa cu una, cu două. Notarul, om vechi, ține legea, după care pămîntul se moștenește pe rînd. Socrul lui Valter, Triloi, om șiret, îi împacă pe toți, știind că la vreme de ceartă pe tineri i-ar paște temnița. Iar Ludovica trage liniștitoare concluzii, acoperind toată tevatura cu pânura moralei țărănești: *Ce-i al tău, al tău rămîne...*

Numai că împăcarea nu ține mult. Povestea continuă, într-o altă bucată, dedicată lui Ion Chinezu. Urcan, cu arătare de cerșetor, altfel cu totul de cum îl întâlnește Ludovica, înainte vreme, cutreieră satele după pomană. Nevasta lui prinde a avea vise rele. Cei ai casei se fac că nu bagă de seamă betesugul bătrînelui care, după ce-a trecut lotul de pe nepoți pe fiu, cade la mijloc. Și moare, în regretele ipocrite ale unei familii întregi. Locul pămîntului e luat de bani, care se cîștigă greu, și trebuie risipiți cu măsură. Tradiția moare în zornăitul lor. Dialogul muțesc al lui Valer cu popa, făcut din zîmbete și replici nespuse, năruie și ultima proptea a satului, așa cum a rămas în cărți. De lumea veche ține doar gîndul bătrînei Urcăneșe, la înmormîntarea omului ei. Zi după zi, aceleași compromisuri, aceleași chinuitoare așteptări. De ce?

Scena înmormîntării e de necrezut, cu un popă lăsînd să iasă, în predică, tot ce gîndea toată lumea, cu Ludovica deformîndu-se și pîrînd că plutește peste clica de săraci care-și rîde, acum, de neamul în care s-a trudit să intre, cu furia mulțimii care crește, fiindcă, la urma urmei, erau la un praznic.

Glume negre, în care nimic nu stă la locul lui, sînt nuvelele lui Pavel Dan. Un profesor primește o telegramă în care scrie numai atît: „Tata mort. Mama.” Mai rău decît asta e că vestea anunțată necumsecade nu are cine știe ce efect. Doar gînduri năstrușnice, precum un colocviu, mai mult sau mai puțin sentimental, între om și soarece, pe fundul unei gropi. Pe mort îl cheamă Simion.

În altă nuvelă, preoteasa simte amenințarea satului venind către bărbatul ei, care nu ține roșul. În ziua de Paști petrece ca domni, în loc să slujească

vecernia. Același sat, cu același notar ungar, cu probabil același popă, îmbătrînit, o slujbă de rîs. În jurul lui, țărani se despart de lumea lor.

Lumea studențească, a celor plecați să scape de cîmă cu beții și înmormîntate e la fel de fadă. Pînă cînd cineva își dă seama de asta. Momentul în care ceva se învîrte în care vorbăria ascultată indiferent începe să enerveze, sau lucrurile îngăduite o ntreagă devin insuportabile, asta caută Pavel Dan în oamenii lui. Sau, ca în *schimbat*, clipa cînd li se face frică.

Scene de fantastic țărănesc, scomit de oameni care cred și se îndoiesc cu egală povestește mocanul care-și schimbă copilul, ca-ntr-un vis, noaptea, în pădure. De a oprește răul unde-l prinde, numai din copilul acela ciudat, care nu vorbește poate scoate. Să-l întrebe atît: *unde mi-i copilul?*

Lumile lui Pavel Dan sînt, se vede, mîncate de mai multe rele. Unele pe care le fac oamenii lor, altele pe care le trimite pronia. Cît timp mai sînt, însă – e drept, departe, mai retrași decît e, la Slavici, *gura lumii* – unii care să-și dea seama, înțelegă, ce și de ce nu e cum se cuvine, lumea nu e pierdută. Numai că acei îmbătrîniți și vor muri. Urmașii urmașilor lor nu vor umple suta de ani. Suta de ani care ne desparte de o lume în care mai auzi, din gura unui profesor îmbiat să scrie norma, un *nu se poate*. Ba da...

Simona VASILIA

România literară nr. 31 / 10 august 2007

UniCredit Țiriac Bank prezintă

hp PETROM

ANONIMUL

Festivalul Internațional de Film Independent

Delta Dunării - Sfântu Gheorghe editia a IV-a 13 - 19 august 2007

INTERAMERICAN grafică și tipar MARCOLEC GOD RAMADA MAJESTIC BUCHAREST

Evenimentul 24-FUN DILEMA ECHE AN ROMÂNIA HIERARH VIVA! RE:PUBLICA IS PULLO

TYR

Cu sprijinul CENTRUL NAȚIONAL AL CINEMATOGRAFIEI INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

FUNDALIA ANONIMUL

În ultimă instanță, *Fiecare cu Budapesta lui* este un roman al lipsei de comunicare și al însingurării individului la nivelul unei societăți care să-și fi rătăcit toate reperatele.

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

surpriza plăcută între debuturile în proză, din care editura Polirom și-a făcut un foarte ambițios program, este romanul Gabrielei Gavril, *Fiecare cu Budapesta lui*. În locul prozelor cu substrat autobiografic, în care este descris miraculosul traseu existențial al unor tineri de azi, de la cravatele

roșii de pionier la primele *joint*-uri și/sau perversiuni sexuale, care au făcut școală odată cu spectaculoasa lansare a colecției în vara anului 2005, autoarea propune o viguroasă satiră a mediului intelectual ieșean, cu preponderență a celui universitar și literar.

Romanul este un soi de jurnal *sui-generis*, alcătuit din instantanee, notații disparate despre întâmplări de tot felul, vise, amintiri din viața unui personaj, prozatorul și profesorul Ștefan Negru. Toate alcătuiesc un foarte credibil și complet tablou, în notă hiperrealistă, al tranziției românești în anii din urma: viața de familie dominată de senzația de sufocare pe care o produc frustrările și lipsa de comunicare între soți, lumea literară cu orgoliile ei, lipsa de substanță a dezbaterilor intelectuale, rafuielele grotești în public ale oamenilor din mediul artistic, manifestările teribiliste ale tinerilor creatori ce, uneori, țin loc de operă, mediul universitar, dominat de ambiții, frustrări și bătălii pentru funcții. În peregrinările sale, eroul Gabrielei Gavril întâlnește întreaga fauna a tranziției, de la politicienii puși pe urcuș la boemii *loseri* înecați în vodcă, scriitorii geniali și criticii lipsiți de vocație, nevestele suspicioase și amantele bovarice. Nu lipsesc știrile senzaționale din ziare și, mai ales varianta lor transfigurată la nivelul străzii, zvonurile și bârfele de tot felul.

Situat pe granița foarte îngustă care separă comicul de tragic, romanul Gabrielei Gavril seamănă până la un punct cu filmele lui Lucian Pintilie, Emir Kusturica sau Cristian Nemescu. O privire exterioară pune în evidență o Românie de tot hazul, originală, dar și recunoscutibilă, în același timp, în grotescul ei cotidian. Privit din interior, același peisaj pare dezolant prin nuanțele minore care consumă energiile oamenilor, lipsa de substanță a relațiilor umane și, nu în ultimul rând, dificultățile de comunicare, chiar între (sau, mai cu seamă între) oamenii provenind din același mediu. În ultimă instanță, *Fiecare cu Budapesta lui* este un roman al lipsei de comunicare și al însingurării individului la nivelul unei societăți care să-și fi rătăcit toate reperatele. Deși bavardajul caracterizează mai toate personajele Gabrielei Gavril și se trancănește enorm de-a lungul întregului roman, comunicarea propriu-zisă tinde spre zero. Fiecare personaj pare să vorbească singur, fără nici o legătură cu replicile interlocutorului, deși au haz și uneori sunt pline de expresivitate, cuvintele se scurg printre degete și în urma lor nu rămâne nimic. Discuțiile dintre oameni nu au mai multă consistență decât întâmplările din vis, de aici un anumit aer de lunatic al eroului care intră în situații dintre cele mai stranii fără ca acest lucru să i se pară ieșit din comun. Edificatoare este aici participarea lui Ștefan Negru la înmormântarea unui om cu care nu avea nici o legătură și la care a sosit doar pentru că a greșit cimitirul. Până la urmă, într-un șir de *malentendu*-uri, ajunge să fie luat drept membru al familiei defunctului, să țină un discurs la capătul mortului și chiar să care sicriul pe umeri.

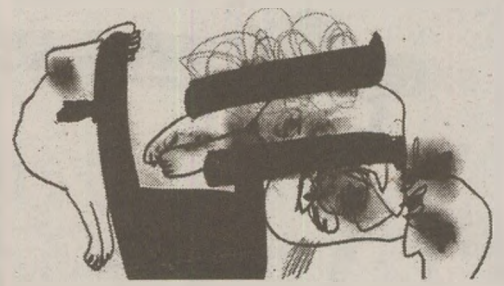
Tranziția la Iași

Transformat într-o vedetă a ceremoniei este instantaneu adoptat de familia îndoliată, care ajunge să evoce la modul absurd relația celui căzut din lună cu răposatul: „Nu degeaba vorbea Costache-al meu, săracul, Dumnezeu să-l odihnească, că tare deștept a mai ieșit băiatul asta... Tare te mai iubea, să știi, măi... măi..., pocnește din degete. – Ștefan, o ajută să nu-și mai frământă mintea îndurerată. – Da, Fănele, tare te mai iubea Costache-al meu“. Firește, cercul continuă, Ștefan ajunge să fie invitat și la parastasul din casa necunoscutului, la care participă ca un adevărat membru al familiei.

În spirit postmodern, întreaga narațiune este scrisă cu sufletul la gură. Gabriela Gavril are un tempo narativ foarte alert, planurile se schimbă cu repeziune pe principiul feliilor de viață, visurile, amintirile și întâmplările se succed fără încetare fără a dăuna însă coeziunii narative. Confesiunea lui Ștefan Negru are și ea particularități stilistice clare (în primul rând verva verbală, abordarea ironică și autoironică, ochiul atent care decupează situațiile comice și absurdul relațiilor sociale). Ochii și urechile sale sunt mereu la pândă, nici un element nu îi scapă, iar concluziile observațiilor sunt cel mai adesea sarcastice, la limita cinismului. Aflat la o lansare de carte, reproduce ultima frază, de complezență, a criticului după care trage o concluzie la care ar putea subscrie mulți dintre cei ce frecventează astfel de evenimente cultural-mondene: „... putem spune, fără îndoială, că asistăm la un moment memorabil. Lansatorul de profesie își mângâie pântecul: «Să salutăm această apariție! Să ne crească literatura!». S-au terminat intervențiile. În unanimitate au ajuns la concluzia că acest roman marchează literatura de azi, care a mai fost marcată și săptămâna trecută de un volum de poezii și, potrivit programului de la avizier, va fi marcată și săptămâna viitoare de un volum de povestiri, *Câte ceva despre călcâiul iubitei*. Mă uit la ceas: mai precis ar fi fost «marchează literatura română joi, între 18,00 și 19,28»“.

Limba de lemn a criticilor, mai mult sau mai puțin improvizată, care susțin lansările de carte, are corespondență în gândirea de lemn a redactorilor de editură. Cheia succesului presupune, în ochii acestora, un scris *trendy*, dar și un comportament social adecvat. Tot ce iese din tiparele acestui model este neinteresant. Chiar dacă funcționarul editorial încearcă să îndulcească pilula, verdictul său este fără drept de apel: „Bătrâne, nu știu ce să-ți spun exact despre manuscrisul tău. Ar fi materie, ai stil bun, nici vorbă, fraza curge, dar îi mai lipsește ceva, așa, mai nebunatic, mai picant, mai provocator, mai dement, mai răscolitor, mai biografic. Trebuie să vii să discutăm. Așa cum arată acum e anacronic» – e-mail de la redactor. «Acu' lumea vrea să-i spui direct, i-o pune sau nu? N-are timp de filozofii, discuții... Și ce fac personajele tale? Stau la taclale. Ce să fac eu cu asta? Ar trebui să rescii. Și mai ieși și tu din cochilie, mai dă interviuri, bagă-te... Dacă stai în turnul de fildeș, n-ai decât, trage zăvoarele. Poate-i bine și acolo, dar să nu te plângi că nu te vede și nu te aude nimeni. Ce vrei? Să-ți bată la ușă, să te invite, să-ți facă ploconeli? Știi vorba ceea, dacă ești așa de bun, de ce câștigi așa de puțin...»“.

Fiecare cu Budapesta lui, de Gabriela Gavril este unul dintre cele mai savuroase romane scrise până

literatură

Gabriela Gavril *Fiecare cu Budapesta lui*

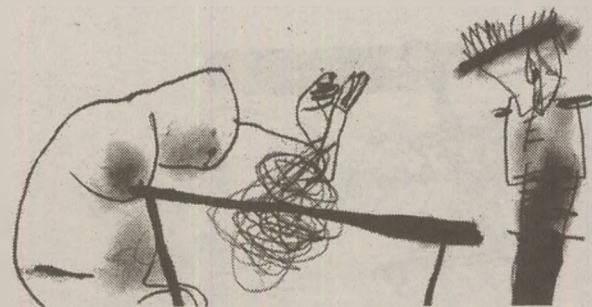

Gabriela Gavril, *Fiecare cu Budapesta lui*, Editura Polirom, Iași, 2007, 270 pag.

acum despre tranziția românească. Dincolo de tabloul caricatural al vieții universitare și literare ieșene cartea aduce în atenție limbajul și problematica știrilor din presa scrisă și de la televiziune, „profesionalismul“ jurnaliștilor, obsecvioletatea autorităților locale care vād în orice trimis occidental o variantă *update* a revizorului lui Gogol (savuros este episodul în care ambasadorul Franței ar fi trebuit să zboare în nacela unui balon), lipsa de scrupule și cinismul noilor politicieni. Iașiul Gabrielei Gavril este o lume densă, populată cu fotomodele și neveste desperate, bețiivi incurabili și profitori veroși, infractori extrădați din Occident și artiști, diplomați și scriitori veleitari. Un univers în care se vorbește enorm, despre viață și moarte, despre Kosovo și bazele americane în România, despre francofonie și despre relațiile adulterine, despre literatură și despre foștii responsabili comuniști, ajunși îmbogațiți ai tranziției. Este o lume pe care o cunoaștem, care poate fi a Iașiului sau a oricărui oraș al României, o lume prin care, de șaptesprezece ani ne târâm speranțele, melancoliile și depresiile. Totul se mișcă într-un ritm amețitor, oamenii aleargă dintr-o parte în alta, nu mai apucă să își traga sufletul. Nu mai este timp de reflexie, totul se rezolvă pe loc, improvizatia este maximă, soluțiile aleatorii, iar absurdul s-a așezat temeinic. Este o lume aliena(n)tă, în care răsul se transformă în tristețe, iar veselie are gustul lacrimii.

Gabriela Gavril este o scriitoare matură, pentru care scrisul nu mai are de multă vreme secrete, iar debutul său în proză este cu adevărat unul care trebuie salutat. ■

literatură

Cosmin Ciotlos

LECTURI LA ZI

Primul risipitor al țării

Avem, mai ales în anii din urmă, o literatură de colecționari. De autori care își administrează, își gestionează economic și-și scot la mezz absolut toate produsele intelectuale. Începând chiar cu mereu așteptata explozie a literaturii de sertar, continuând cu publicității care nu mai prea permit ca opera lor hebdomadară să se supună legilor perisabile ale gazetăriei, cu poezii care-și reciclează și antologhează la nesfârșit cele câteva volume, cu aceia care își regăsesc după decenii un volum de adolescență și-l încredințează pe loc editorilor curioși, cu tinerii care lansează în spațiul virtual texte încă nedefinitive. Desigur, nu e nimic de condamnat în faptul că o muncă de arhivar, de bibliotecar, de colecționar devine nu se știe cum o atribuție scriitoricească. Numai că, atunci când apar – de neunde – excepții de la o asemenea – nescrisă – regulă, ele nu pot fi altfel decât îmbucurătoare.

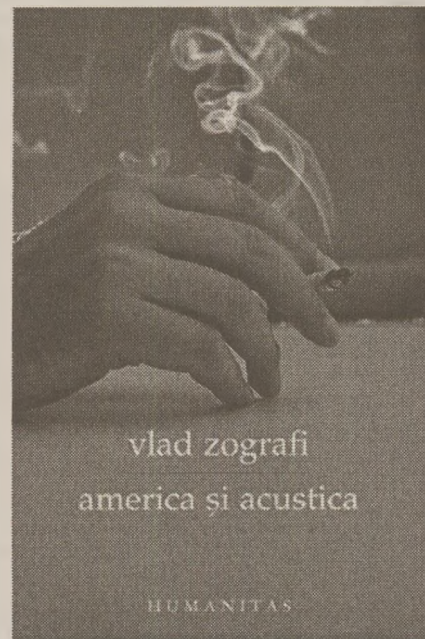
O excepție de felul acesta mi se pare – de la oricât de mare distanță – Vlad Zografi. Poate cel mai important, de altminteri, dintre cazurile particulare. Un risipitor, în primul rând, și nu un arhivar. Iată formula corectă, în deplin acord cu ritmurile de publicare. Fără a fi un dramaturg prolific, așa cum se dovedește a fi Matei Vișniec, Zografi scrie rar și scrie bine. Volumele sale de teatru se pot număra, din 1996 încoace, fără vreo dificultate: *Isabela, dragostea mea, Oedip la Delphi, Regele și cadavrul, Viitorul e maculatură*. După aproape opt ani, revenirea, cu un titlu cel puțin bizar, satisface, în lumea cunoscătorilor, toate condițiile necesare unui eveniment editorial. Așadar: cum e, ce înseamnă, ce vrea și ce reușește să fie *America și acustica*?

E inutil să ne complicăm cu aproximații speculative, legate când de mitul antedecembrist al tuturor posibilităților, când de șoaptele sau bancurile atlantice datând din aceeași perioadă. Da, ele sunt plauzibile și imposibil de eliminat categoric, numai că soluția ne-o dă – mult mai sincer și mai clar – însuși autorul, pe ultima copertă: „De vreo 25 de ani mi-am dorit să scriu o carte care să se numească *America și acustica*. De fapt, cartea asta chiar a existat, într-un singur exemplar. Eram student la fizică și, neavând cursurile litografiate, petreceam câteva ore pe săptămână în biblioteca facultății. Veneau acolo să citească studenții, dar și profesori sau cercetători de la

institutele de fizică, într-o liniște aproape perfectă – se auzeau numai hârțuile foșnind și câte-o tuse reținută. Când, într-o bună zi, am luat din raft cursul de mecanică și acustică, n-am observat decât că, în loc de hârțanitul exemplar broșat dintotdeauna, țineam în mâni o carte legată între coperti tari. M-am așezat la masă, am citit o vreme, apoi am închis cartea. Și atunci am văzut că pe cotor scria, cu litere argintii, ceva neverosimil și minunat: *America și acustica*. Mi-e imposibil să mai aflu acum dacă cel care legase cursul litografiat făcuse un gest extravagant sau pur și simplu citise greșit titlul. Acum vreo 25 de ani, însă, în liniștea din bibliotecă, am început să râd. Și cu cât mă chinuiam să mă abțin, cu atât râsul ieșea din mine mai violent, tiranic, imposibil de stăpânit. Între timp, râsul acesta, ca un sunet fundamental, a devenit unul interior, îngropat sub gravitatea zilelor.“

Oare câți scriitori ar fi lăsat o asemenea poveste formidabilă strict pentru coperta a patra a volumului și n-ar fi inserat-o discret în paginile acestuia? Câți și-ar fi reprimat tentația de a lărgi, spontan, printr-un amplu text melodramatic, arhiva aflată în curs de constituire? Ei bine, Vlad Zografi e unul dintre acești, din ce în ce mai puțini, sublimi orgolioși. Unul, adică, care-și respectă propriul scris înainte de a-și adula propria expunere.

Din cele cinci piese care compun cartea, merită să ne oprim, heraldic, asupra centrului de blazon. Asupra a ceea ce medievalii numeau *abîme*. *Curățenie, Crima din strada Uranus și America și acustica*, adică pozițiile a doua, a treia și-a patra mi se par a forma – fiecare din alt motiv – zonele de maximă greutate a volumului. Cea dintâi pentru că relativizează – exact așa, pe criteriile de fizică modernă – isteria atât de actuală a colaborării cu Securitatea, a doua pentru umorul pseudo-polițist și pseudo-științific și tot atât de pseudo-postmodern, iar a treia pentru că poartă stindardul – din fericire nu și stigmalul – titular. Fizician de profesie, Zografi vede cu aceeași acuitate detaliile și universalitățile, știe că lumea particulelor cuantice funcționează în virtutea acelorași legitați care determină spațiile infinite din cosmos. Dacă în *Oedip la Delphi* vizionarismul oracolelor era transportat, punct cu punct, într-un exces de informație de tipul celui internaut, *Curățenia* mizează pe teroarea exercitată identic și – la extrema rigoare științifică –

Vlad Zografi, *America și acustica*, Editura Humanitas, 2007, 296 p.

simultan într-un *atunci* și-ntr-un *acum*. A semna un angajament față de instituția Securității (cu umor numită în piesă Șmecheria) e un gest care poate coincide, peste ani, cu a recunoaște public această deviere morală. Personajul matur și plin de remușcări se întâlnește cu tânărul strâns cu ușa și sunt pe punctul de a iscăli – cumva deodată – păcatul originar, respectiv, spovedania tardivă. Cum spuneam, lucrul e perfect credibil și complet explicabil în teoriile cuantice. Nu și în afara lor, mai ales într-o societate românească condusă din penumbră de – în codul piesei – șmecheri.

Pe un pretext descinzând în linie directă din Caragiale și având în spate un decor levantin legitimat de Mircea Cărtărescu, *Crima din strada Uranus* instaurează o farsă luată în serios de toate personajele sale. Cine sunt acestea? Citiți și vă mirați: Alexandru Macedonski, Otilia Cazimir, Calistrat Hogaș, Hortensia Papadat-Bengescu, Urmuz și Zaharia Stancu. Unul dintre ei l-a ucis, într-un imobil de pe celebra stradă cu nume de zeu și de planetă, pe – iarăși surpriză – Vasile Cârlova. Teste peste teste, percheziții peste percheziții, detectoare de minciuni și infidelități conjugale se intersectează sub ochii vigilantului comisar Stancu. Principalul suspect e mereu distratul Macedonski. Adevăratul vinovat, care se autodenunță, spre stupefacția tuturor, verișorul acestuia. Adică Vlad Zografi. Până aici hazul e nebun, iar actanții sunt hazoși. De aici încolo, o dată cu scena în care toți presupușii cunoscuți ai criminalului deconspirat sunt înșirați complet, cu nume, adrese și posibile, algoritmice, numere de telefon, totul devine o fantasmagorie teribil de amuzantă.

În sfârșit, monologul *America și acustica* (*Spectacol de una singura*) e o dramă a singurătății exhibate. A singurătății infinit comunicative și imposibil de comunicat. În mai mare măsură decât Iona al lui Sorescu, de care ar fi prea didactic să-l apropiem, personajul feminin – unic, de altfel – al acestei piese caută un public. Nu un partener, nu un alt actor în tandem cu care să-și emită, incontinent, replicile, ci un auditoriu. Ea își joacă piesa amoroasă înaintea unui cuptor cu microunde, pe aceea demnă de Broadway în fața nimanui, pe aceea mută în imaginar, pentru a sfârși – poate – la capătul unei țevi de carabină. Protagonista sau spectatorul. Rămâne de urmărit.

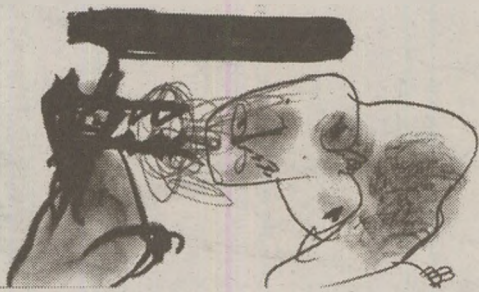
La urma urmelor, punerea efectivă în scenă va da verdictul asupra pieselor din *America și acustica*, iar nu eu. Tot ce pot face este doar să vă avertizez: ca literatură, sunt excelente. ■

Fototeca României literare

Foto: Ion CUCU

Geo Bogza, Florin Piersic - 1979

l i t e r a t u r ă

Poeme în singurătate

Atâta frumusețe am ucis,
tot revăzând-o,
că ochii mei tocit-au
priveliști și popoare.

Și trupuri de femei
s-au revărsat în mine,
cum apele pe plaiuri
și plină mi-a fost viața
de Domnul dăruiată.

Amar de ani trecut-a peste
mine și-un dialog cu El
prin Psalmi am zămislit.

Și-un glas mi-a zis, că singura
ce n-o pieri e- Nțelepciunea.
Și-n veac n-o fi ucisă cu arma
ori cu mintea sau cu ochii.

Înainte ca acesta

Poate ai să te înțelegi
cu oamenii care-ți fug de sub picioare –
pietre furate de valurile mării.

Poate ai să te înțelegi cu păsările
ce strecoară gânduri printre aripi,
luminând cerul cu atât mai mult.

Poate ai să te înțelegi cu tine,
când oglinda mării îți va arunca
portretul pe țarm, înainte ca acesta
să se strivească de stânci.

Pentru că acolo

Dlui Profesor Mircea Martin

Nu dorm. Păzesc dimineața
aceasta să nu se facă ziua.
Nu vreau s-o las să plece
din mine. Nu vreau s-o las
să-mi smulgă mai multă lumină.
Pentru că acolo, în lumina
aceea, se petrece timpul meu.

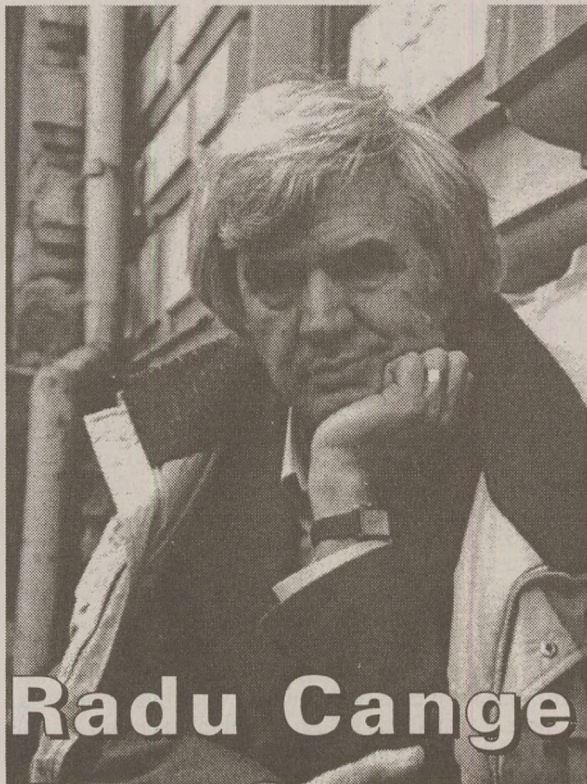
Cer cufundat

Mă plimb printre singurătățile
mele ca printre plopi,
printre frunzele aplecate –
sosii ale iluziilor răcoroase;

Viața și ea, fără ecou,
atârnă asemenea ploii
de cerul neștiut, cer cufundat
în gândurile lui Dumnezeu.

Vers

Îți aștern liniștea
la picioare,
calci pe ea,
ți se aude inima bătând.

Radu Cange

Clătinare

Marea își clătina
nisipul aurifer.
De sub apă,
se auzeau pașii căutătorilor
ce cu greu își puteau lepăda
încălțările de aur o dată cu
peticele de carne sângerânde.

Marea își clătina nisipul aurifer.

Profesorul și moartea

Haideți, domnule profesor, să bem,
e o străduță lângă Lipskani, chiar
paralelă cu aceasta. Acolo, este o
cârciumă ordinară. Am să aduc cu mine
tâmplarul, telegrafistul, poetul
și fotbalistul amator.
Dv. veți începe o dizertație – și sunt
sigur că o veți și termina – eu,
impătimitul libertății, am să beau bere.
Dv. vă veți bea cuvintele, chiar am uitat
să vă spun că vă invidiez. Dar nu sunt
în stare decât de o invidie elevată.
Am învățat-o de la un plop care-mi
străjuie casa. Domnule profesor, vă promit
că nu am să vă deranjez, că nu voi spune
nimănui că suntem împreună.
Vom sta alături, noi doi și Moartea lui
Radu Stanca. Moartea lui care e atât de obosită,
încât va coborî chiar acum din tren.
Dar am uitat să vă mai spun, eu, până când vă
veți sfârși dizertația, mai am de băut,
până la fund, paharul unde se mai află
puțin și din tristețea mea tânără.
La revedere, văd că sunteți grăbit.
Dar, domnule profesor, nu mi-ați spus
ce este moartea.
Moartea?... Moartea este un cristal,
cu formă necunoscută, unde se fac
nevăzute privirile

V-am văzut îngenunchiați

Viața mea se petrece
într-o casă străină,
unde gândurile s-au transformat
în hiene și unde, fără să știu,
ea a devenit o sosie.
Pe sosie, se pare că ar fi furat-o
un strigoi roșu, deghizat în democrație.
Vouă nu vă pasă,
pentru că vouă nu vă pasă.

Aici, în acest amurg al zilelor,
colindă tot felul de indivizi,
tot felul de fantasme.
Fiindcă vouă nu vă pasă.
Anacronismul vostru revoltă cerul,
clinchetul banului a devenit „sfânt“.

Nu de puține ori, în singurătatea mea,
v-am văzut îngenunchiați
în fața roșiei democrații.

Poem

Mâna mea dreaptă
vorbește metafore, deși
nu i se aude vocea
mai niciodată.

Sfioșenia ei – lună ce
mângâie cerul în asfințit.

În lopețile

Copii urâți ies,
tiptil,
din uterul nopții,
târând după ei o corabie,
robi la galerele timpului roșu.

Strigătele lor înfundate în
lopețile negre gonesc peștii-lanternă
din abisurile uterului matern.

Nu pot să dorm

Dlui dr. N. Costovici

Uneori nu pot dormi de frig.
Îmi aștern sentimentele
dintr-o viață anterioară
și încerc să dorm, mă culc pe ele.
Starea asta ar putea dura un timp,
de nu s-ar ivi zorile, de care
sunt agățate diminețile –
cântece scoase de păsările
evadate din straniețea
copacilor încă infrunziți.

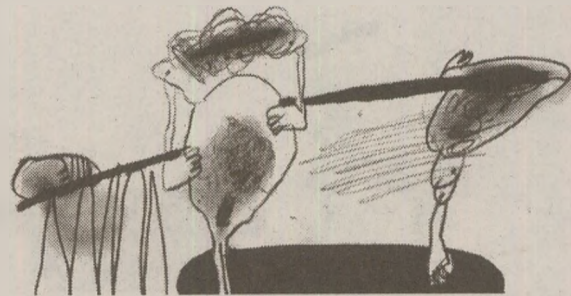
Încerci

Trec zilele frumoase ale toamnei
furișate, asemenea ielelor, înspre iarnă.
Nu distingi decât foșnetul lor arămiu,
nu distingi decât sfioșenia ingerilor
care le îndeamnă spre puritate.

Te simți mai singur, față în față
cu iarna ce vine, ca și când cineva
ți-ar fi invadat ființa, ca și când
eul tău nu mai are mult și se va risipi.
Încerci, după o vreme, să te înfățișezi
altui anotimp, al cincilea, pentru
o seară bogată în bocete. ■

Anul „Tigrului” este mai degrabă anul poetului, al fostului multă vreme ambasador al Franței în China, ușor nesuferitul și totuși marele Paul Claudel.

l i t e r a t u r ă

Scrisoare din Paris

Anul Tigrului

Citez, nu am altceva mai bun de făcut, când e vorba să comentez un text, care, iată, nu-și propune sau nu izbutește să ne plictisească...

Dar înainte de a cita din textul propriu-zis, voi transcrie al său motto-frontispiciu, extras din Lautréamont, un autor mult prizat de autorul însuși al textului în chestiune, recent publicat:

„N-am nevoie să mă ocup de ceea ce voi face altădată, mai târziu. Am de făcut ce fac. N-am nevoie să descopăr ce anume lucruri voi descoperi mai târziu. În știința cea nouă, fiecare lucru vine când îi vine rândul, în aceasta constă excelența sa.”

Citez acum din admiratorul lui Lautréamont – care se plânge că nimeni nu se mai ostenește să-l citească pe acesta din urmă – și din proaspăta sa carte, din *L'Année du tigre* (Philippe Sollers, Editions du Seuil, 1999):

„Jurnal 1998. Sâmbătă 10 ianuarie. (...) Un profesionist sau o profesionistă a indiscreției e gata totdeauna să-ți spună: tac ca un mormânt. Titlu în *Libération*: șomerii câștigă un miliard într-o singură lună.

15 ianuarie. Claudel în jurnalul său îl numește pe Hitler «odioasa sămânță a lui Luther» și mai scrie, la 21 mai 1935: «Discurs al lui Hitler. Și-a creat în centrul Europei un fel de islamism, o comunitate care-și face din cuceriri o specie de datorie religioasă.» Lautréamont și Rimbaud sunt absenți din indexul de nume citate în *Scrierile* lui Lacan.”

În fiecare an, Editura Seuil comandă unui autor reputat să compună jurnalul anului depășit. Acum – pentru penultimul an al secolului și al mileniului – Sollers; foarte potrivit pentru misiunea încredințată, cu al său dar de a spune într-un fel neplictisitor cam tot ce-i trece prin cap, ce-a văzut, ce i s-a mai întâmplat, ce-a mai citit... „Duminică 18 ianuarie. Ploaie glacială. Dar după-amiază pe la cinci, un cer dintr-o dată albastru, fereastra deschisă, privire peste acoperișuri, imensă bucurie nemotivată (...) Programul nihilist expus de Dostoievski. Diavolul adresându-i-se lui Ivan Karamazov: «Fiecare om va ști că este muritor în întregime, fără speranța de a mai reînvia – și va primi moartea mândru și calm, ca un dumnezeu» (...) O fetiș-

cană, ușor jenată: «Se pare, în fine, așa se zice, că ați devenit credincios?» Orice despre oricine, ca de obicei, dar adevărat este că tocmai am publicat un elogiu al lui Pascal.” (Frivolul – sau poate numai aparent frivolul, dracul să mai știe, Philippe Sollers – fascinat de deloc, dar deloc frivolii, Pascal, Dostoievski, Claudel... Aceasta este situația, n-are rost să intrăm în panică pentru atâta lucru sau, doamne apără și păzește, să ne indignăm – de atâta iresponsabilă ușurătate... Aflu că Régis Debray tocmai a publicat în revistă un lung și acerb pamflet „Contre Philippe Sollers”. O spun pe necitite, cred că e ceva interesant și destul de mohorât, ca tot ce iese de sub energica-i pană...

Evident ironic (vechi cal de bătaie al lui Sollers): „Cum tot omul o știe (presa americană nu trece lună fără să o repete), nimic nu se petrece în Franța în materie de creație culturală. Greu ar fi să mai găsești azi acolo un singur mare scriitor... Noroc, din fericire, că schimbul este asigurat de autorii francofoni. Un jurnalist, de exemplu, zice: «Limba nu este decât un instrument. Literatura înseamnă mai mult decât o punere în acțiune a cuvintelor». Nu cumva să faci remarca, așa în treacăt că un autor «francofon» scrie o literatură mediocră, ai să ai aerul că aperi o foarte mediocră, firește «franceză», literatură.”

Evenimentele mici și mari ale „Anului Tigrului” își semnaleză și ele prezența: „Procesul Papon din ce în ce mai penibil și confuz. Necesari totuși? Da.”

Un „da” – paradoxal – foarte în spiritul autorului. Sollers preferă să se întoarcă la Jurnalul lui Claudel, două volume în Pleiadă: „Observ că nimeni nu l-a citit. Este pasionant.”

Anul „Tigrului” este mai degrabă anul poetului, al fostului multă vreme ambasador al Franței în China, ușor nesuferitul și totuși marele Paul Claudel. Philippe Sollers se grăbește, căci este o natură nerăbdătoare, să facă distincția...

Lucian RAICU
7 mai 99

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Tamaretă

Ne vom iubi atât de mult
Vom fi atât de triști și singuri
Tu portocală eu adult
Poftim un crin bolnav de friguri

Și-o trăsuriță-ți va purta
Trupul bătut mărunț cu flori
De păducel o sora mea
Deasupra căreia trec nori

Cînd păpădii se sparg și cad
De ce de ce vrei să mă-nvingi
La tine între sîni e cald
Adio bate ora cincii

Mai lasă-mă puțin s-ascult
Lumina picurînd din scînduri
Ne vom iubi atât de mult
Vom fi atât de triști și singuri

Lecturi Avatarurile combatante

Cea mai recentă carte publicată de Anca Pedvis (*Propilog*, Ed. Ideea Europeană, 2006, Colecția Poesis) este un mic obiect de artă: imprimată pe o hârtie de calitate, de un galbui fin, și ilustrată cu desenele autoare (mai bine zis, ale avatarului ei, Anca Pedvisocar), puternice, de un vizionarism cvasiarhaic, surprinzător de asemănătoare cu străvechile mărturii ale plasticii sumeriene, ea descrie un psalm biblic în contemporaneitate. Volumul beneficiază și de o prefață a lui Eugen Negrici, ca și de o postfață a autoarei însăși, care schițează problematica avatarurilor ei launtrice, oarecum conflictuale, dar și cooperante, în calitate lor de „fictiuni”, cum le numește poeta. Pe scurt, Anca Pedvis este poeta debutată de Geo Dumitrescu, ficțiune derivată din cea a Ancăi Pedvisocar, născută la București, unde s-a format ca artist plastic, spre a emigra în SUA, supraviețuind în această ipostază. Anca Pedvis însă, avatarul liric, o vreme inactiv, sparge calota înghețată, publicând două cărți, urmate de cea de față.

Pretutindeni imaginile suferinței, „un cuțit negru/în teaca minții” (II), ce încearcă să împace „chipul și asemănarea/urînd împotriva lor înșile// chipul și asemănarea/înfigându-și cuțitul/în plexul solar” (VIII). Pentru Anca Pedvis, reconcilierea e foarte dificilă, deoarece existența se reduce la o mare nefericire, la o rată profundă. Avatarul poetic se considera complet lipsit de noroc, predestinat nefericirii – afirmație ce nu convinge, din două motive: întâi, este evident că autoarea știe trăi prin artă, prin cultură. Pentru acest nivel ontologic se cere plătit un preț. Cine știe desena precum Anca Pedvisocar și, în plus, a se manifesta ca un eseist plastic strălucit nu are dreptul la consolări banale. În al doilea rând, nu relevanța umană poate fi în chestiune, ci aceea poetică. Iar lipsa norocului rămâne o simplă afirmație, dacă nu are parte de o transfigurare pe măsură. Altminteri, argumentația de ordin uman, sociologic, emoțional iese din sfera literarului. Deși poezia Ancăi Pedvis posedă, virtual, uneori efectiv, atuuul unei forțe turbionare, materialul ei liric este insuficient controlat, deci incongruent. Poemele îi reușesc atunci când suferința devine imanentă scrișului, nenumită ca atare, ci deductibilă din torentul sumbru al imaginilor, ori când face apel la un hieratism delicat și totuși decis, precum această meditație (de o ambiguitate emoționantă) despre plenitudinea de nedepășit a clipei: „Mă aflu la jumătatea unei zile/ ce n-o să se repete// E primăvara// Vântul fluiera/ prin părul rozmarinului// Nuielele iederei de pe zid/ sunt palide ca sforile/ dar au arcul intact// Iarna a trecut fără mari avarii// Aduceți-mi probe că lumea/ e mai largă/ decât ce văd eu acum/ pe fereastra// Aduceți-mi o singură probă de viitor” (V).

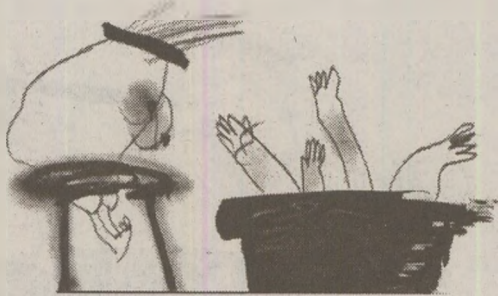
Așa cum o demonstrează inspiratele ei desene, pentru

Anca Pedvis albul, nespusul, vidul (în sens figurat) reprezintă o călăuză, vectorul nevăzut care îi temperează tendința spre verbiag. Iată cât de expresivă poate fi concentrata plastică a unui peisaj: „Teribilă explozie de magnolii// Pământul acoperit/ cu schije albe și roz// Copacii agățându-se de cer/ cu brațe de lavă împietrită// Nori și păsări/ curgând unele dintr-altele/ și vărsându-se pretutindeni” (IV). Aici nu mai e nimic de spus, de adăugat, încât finalul pare superfluu: „În coșul pieptului – / o stare insuportabilă/ de aprilie”.

Prea multe poeme sunt de-a dreptul explicative, față de mult mai puținele instanțe fericite ale coborârii gândului în imagine: „Tenebrele se lichefiază/ se pliază în ele însele/ se retrag în mațele lumii// Acolo își clbesc indigourile/ le multiplică/ le pervertesc în negru de fum/ în noroi interplanetar// Apoi ca niște sepii uriașe/ încep să scuie noapte// O cortină neagră se lasă peste lume” (II). Alteori, lirismul se naște cu adevărat din simplitate, fie și într-un limbaj abstract-neologic, de pildă, în această înaltă aproximare a idealului, cu tot cu iradierea indelebilă a exigenței sale: „Sinele meu perfect/ sinele meu ideal/ mi-a dat naștere// El m-a făcut după chipul/ și asemănarea lui/ El m-a învățat/ cum să-l mint/ cum să-l trădez/ și cum să-l uit// Ca să poți exista în lume/ mi-a spus// Am plecat în lume/ l-am trădat/ l-am mințit/ dar nu l-am uitat// El mi-a apărut în vis:/ nu te chinui – / mi-a spus/ eu nu exist// Asta înseamnă că nici eu nu exist – / am spus” (II).

Exersând o sinceritate artistică fluctuantă, cu momente notabile și, din când în când, remarcabile, Anca Pedvis mai are încă de învățat de la avatarul ei, Anca Pedvisocar.

S.-G. D.

arta este cea dintii retrospectivă
temeinică a unui istoric profesionist
asupra celui mai de seamă for științific
al țării.

c u l t u r ă

Un reper fundamental

Istoria Academiei Române (1866-2006) - 140 de ani de existență (Editura Academiei Române, București, 2006) de Dan Berindei este o retrospectivă exactă și necesară a celei mai de seamă instituții științifice a țării. Structurată pe VIII capitole, cartea se bazează pe o vastă documentare, cu informații selectate din arhive, din revistele vechi și noi, din cele mai credibile izvoare bibliografice. Prin-o asemenea contribuție, istoriografia română se îmbogățește cu o lucrare de primă importanță. Grație ei, vom descoperi rosturile profunde ale acestei celebre instituții, crezul intelectual al elitelor românești și impresionantul lor travaliu în sensul modernizării și recunoașterii internaționale a României.

Primul capitol al volumului, *Vremuri de înnoire și trezire națională* (cf. *op.cit.*, pp. 9-22), descrie efortul învățaților români de a înființa societăți culturale în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În fapt, e vorba de pregătirea apariției Academiei Române. O dată cu geneza ideilor de emancipare în Europa de Sud-Est, fundarea unei instituții academice devenise esențială în definirea identității politice a popoarelor zonei. O asemenea idee nu-i era străină nici unui intelectual român reprezentativ din Moldova, Țara Românească, Transilvania și Banat. În capitolul *Premisele constituirii Societății Academice în cadrul statului român modern* (cf. *op.cit.*, pp. 23-52), istoricul Dan Berindei arată cum prin donații generoase de la conducătorii vremii, de exemplu, de la domnitorul Al. I. Cuza, sau, de la comercianți importanți, de pildă, Evanghelie Zappa, s-a realizat baza materială pentru viitoarea Societate Academică. Ziarele timpului publicaseră frecvent articole legate de rostul fundării Academiei: punerea bazelor moderne ale limbii române; cunoașterea istoriei antice și medii; propaganda în favoarea statului român. În 1865, prin stăruințele lui Nicolae Kretzulescu, Constantin Esarcu și V.A. Urechia a luat ființă Ateneul Român, instituție în cadrul căreia se desfășura „o largă acțiune de popularizare a culturii și științei” (cf. *op.cit.*, p.48).

Din paginile capitolului următor, *Constituirea Societății Literare Române și prima sesiune a Societății Literare (Academice) Române*, (cf. *op.cit.*, pp. 52-84), aflăm că Locotenentă Domnească, aceea care a asigurat interimatul dintre abdicarea lui Al.I. Cuza și aducerea pe tron a Principelui Carol, a dispus înființarea Societății Literare (Academice) Române. Noul organism avusese în componență 21 de membri, scopul său principal fiind elaborarea unei gramatici a limbii române și redactarea unui îndreptar ortografic. Din cauza epidemiei de holeră, prima sesiune a fost amânată pentru anul 1867. Carol I a dispus să se facă donații generoase pentru dezvoltarea acestei societăți. La 1 august 1867 a avut loc serbarea oficială a membrilor înaltului for de știință și cultură, iar în 25 august/6 octombrie același an fuseseră publicate Statutele Societății. La sugestia lui V.A. Urechia au fost adoptate numele de Societatea Academică Română. Cel dintii președinte a fost Ioan Heliade Rădulescu.

Din capitolul al IV-lea, *Societatea Academică Română -1867-1878* (cf. *op.cit.*, pp. 84-124), rezultă că instituția și-a asumat rolul de formator al conștiinței naționale, deceniul 1867-1878 fiind decisiv pentru coagularea colectivității în jurul idealurilor noului stat. Activitatea membrilor Academiei s-a îndreptat constant spre recunoașterea internațională a României, relațiile cu Europa occidentală devenind prioritare. În acei ani, alături de Ioan Heliade Rădulescu, președinți ai Academiei Române au mai fost August Treboniu Laurian, Nicolae Kretzulescu și Ion Ghica. Încă de la începuturile sale, Societatea Academică se ocupase cu deosebire de studiile filologice și istorice. Treptat, a acordat un interes egal științelor exacte. De o atenție aparte s-a bucurat Biblioteca Societății Academice Române, întemeiată prin donațiile unor oameni politici precum Vinčențiu Babeș, D.A. Sturdza, Dimitrie Ghica.

În urma războiului de independență și odată cu

schimbarea statutului internațional al României, Academia Română a beneficiat de înnoiri. Despre acestea se vorbește în capitolul *Timp de maturizare și desăvârșire: Academia Română-1879-1918*, (*op.cit.*, pp. 125-187). Academicianul Dan Berindei arată în ce au constat acumulările instituției și cum anume legea promulgată la 29 martie/10 aprilie 1879 transformase Societatea Academică în Institut Național cu denumirea de Academia Română. Elaborate de August Treboniu Laurian, Titu Maiorescu, Vinčențiu Babeș și P.S. Aurelian, statutele au fost adoptate la 21 iunie/ 3 iulie 1879. Academia fusese împărțită în trei secții: literară, istorică și științifică. În noua formulă, Ion Ghica a fost primul președinte, el realizând și tranziția de la Societatea Academică Română spre noul for. I-au urmat: D. A. Sturdza, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu, Petru Poni, P.S. Aurelian, I. Kalinderu, Anghel Saligny, Iacob Negruzzi și C.I. Istrati. Academicienii aceluși timp se remarcaseră și prin implicarea în dezbaterile publice privind soluționarea problemelor naționale și sociale. De exemplu, cu prilejul mișcării memorandiste, Academia Română a depus scrisori de protest la Ambasada Austro-Ungariei din București. În timpul răscoalelor din anii 1888 și 1907, a cerut ameliorarea condițiilor de trai ale țăranilor și extinderea procesului de alfabetizare în mediul rural.

Prima jumătate a secolului al XX-lea a reprezentat apogeul vieții Academiei Române. În capitolul *Vremea împlinirii: Academia Română din anii 1919 până în vara lui 1948*, (*op.cit.*, pp. 188-308), istoricul acordă interes achizițiilor materiale făcute în beneficiul instituției. În anul 1924, bancherul Jacques Menachem Elias a donat averea sa Academiei în scopul susținerii și dezvoltării cercetărilor științifice. Din aceeași donație s-a înființat Fundația Elias și s-a construit spitalul cu același nume. Începând din 1937, un loc aparte în susținerea menirii Academiei l-a jucat Fondul Regele Carol al II-lea, fond ce a sporit sensibil forța economică a instituției. În amintitele decenii, președinția instituției a fost asigurată de academicienii Dimitrie Onciul, Emil Racoviță, Ioan Bianu, Ludovic Mrazec, Al. Lapedatu, C. Rădulescu-Motru, I. Th. Simionescu, Andrei Rădulescu.

Academia prizonieră - 9 iunie 1948- 22 decembrie 1989 (*op.cit.*, pp. 310-403) este capitolul în care academicianul Dan Berindei descrie tragicele momente prin care a trecut forul cultural și științific al țării ca urmare a deciziei transformării lui în anul 1948. Lipsiți de apărare în fața aceluia ce instauraseră dictatura comunistă, respectiv, impuseseră modelul sovietic, academicienii au fost triați potrivit intereselor politice ale momentului. Academia urma să devină o „uzină științifică” în minile comuniștilor. Prin șiretenie, noii guvernanti și-au atras sprijinul unor personalități științifice ale epocii precum endocrinologul C.I. Parhon și scriitorul Mihail Sadoveanu. În 8-9 iunie 1948, prin decret prezidențial, vechea Academia a fost transformată în Academia Republicii Populare Române. Istoricul arată gravele ingerințe ale regimului în viața prestigiosului for științific, de exemplu, trecerea bunurilor instituției în patrimoniul statului și epurarea unor academicieni pe considerente politice. E cazul lui Dimitrie Gusti, Radu Rosetti, Ion I. Nistor, Iuliu Maniu, Gheorghe I. Brătianu, Al. Lapedatu, parte dintre ei exterminați în penitenciarul de la Sighetul Marmăției. Relativei liberalizări din anii 1964-1974 i-a urmat un deceniu și jumătate de reducere progresivă a fondurilor, de cenzură și de numeroase șicane la adresa membrilor Academiei. În calitate de participant direct la evenimentele acelei epoci, academicianul Dan Berindei arată confuziile generate de amestecul ideologicului în cercetare. Situația științelor umaniste nu a fost singulară, dar amintitele domenii devin un exemplu simptomatic pentru felul în care demersul autentic a fost pervertit de ideile proletcultiste și/sau protocroniste. Rolul nefast al unui Mihail Roller în prima fază a dictaturii comuniste, a fost însoțit de acela al Elenei Ceaușescu în a doua fază. Alături de marile neajunsuri, istoricul prezintă și meritele științifice

ACADEMIA ROMÂNĂ

ACAD. DAN BERINDEI

ISTORIA ACADEMIEI ROMÂNE
(1866-2006)

- 140 DE ANI DE EXISTENȚĂ -

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
București, 2006

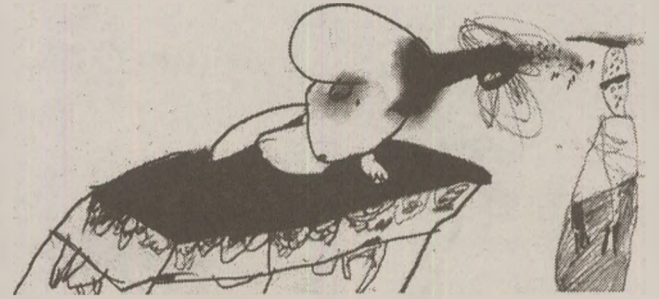
ale Academiei în perioada 1948-1989, enumerând câteva dintre rezultatele demne de statutul instituției.

Ultima parte a cărții, *Renașterea Academiei Române (26 decembrie 1989-4 aprilie 2006)* (pp. 404-276), descrie cum în sesiunea extraordinară din 26 decembrie 1989 s-a decis reluarea vechii denumiri de Academia Română și a fost abrogat statutul din timpul regimului comunist. Cel dintii președinte liber ales a fost academicianul Mihai Drăgănescu. I-au urmat academicienii Virgiliu Niculae Constantinescu, Eugen Simion, Ionel Haiduc. Academia a fost împărțită în 14 secții, având trei categorii de membri: titulari, corespondenți și de onoare. După 1989, Academia și-a fixat prioritățile în materie de studiu, și-a refăcut relațiile internaționale, s-a implicat în dezbaterile privind reforma și strategiile economice, a organizat sesiuni științifice de înaltă ținută și pe teme dintre cele mai sensibile. Grație noului management, a știut să acorde atenția cuvenită afit membrilor săi activi, cit și recunoașterii contribuțiilor aceluia dispăruți. Dezvoltarea programelor de cooperare cu instituțiile academice și universitare europene și mondiale a atras respectabile beneficii științifice, în vreme ce invitarea unor personalități de prim rang ale vieții publice internaționale sub cupola Academiei Române i-a ridicat prestigiul.

Istoria Academiei Române (1866-2006) este în primul rând o contribuție incontestabilă la cunoașterea trecutului culturii române. Prin studiul datelor concrete, dar și al detaliilor ce dau culoare, istoricul descrie valențele multiple ale instituției științifice, momentele ei faste și tulburi, meritele individuale și de grup ale aceluia ce au onorat-o prin activitatea lor. El dezvăluie astfel o bună parte din faptele și ideile fecunde ale științei, literaturii și artei românești, dar mai ales cadrul ce le-a făcut posibile ori le-a stimulat geneza. Împlinirile Academiei sînt văzute și dincolo de valoarea lor științifică, îndeosebi ca reper fundamental al existenței de ieri și de mîine a națiunii. Prin *Istoria Academiei Române (1866-2006)*, autorul vine în întîmpinarea cititorului valorificînd un impresionant bagaj informațional și propunînd o utilă și onestă orientare în labirintul istoriei instituționale românești. Cartea este cea dintii retrospectivă temeinică a unui istoric profesionist asupra celui mai de seamă for științific al țării. Ca peste tot în cuprinsul studiilor sale, academicianul Dan Berindei are în vedere o rațională evaluare a faptelor, cunoașterea lor „fără ură și părtinire”. Acesta e și motivul pentru care apreciez așa cum se cuvine și mă simt solidar cu acest gen de demers onest, creativ și pilduitor pentru istoriografia contemporană.

Victor NEUMANN

Textualismul îi făcea pe mulți autori din generația '80 să semene unii cu alții până la indistinție. Milenarismul îi strânge pe tinerii ultimei generații pentru a-i dispersa, apoi, pe centrifuga propriilor fantasma devoratoare.

l i t e r a t u r ă

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMĂNEASCĂ

Milenarism

Generația 2000 sau „milenarista“, cum îmi place să-i spun, este prima generație poetică a cărei încheiere am urmărit-o îndeaproape: nu chiar din miezul fierbinte al nașterii ei (la care participă, cum se știe, niște moașe editoriale), dar de la cea semi-distanțată adecvată comentatorului nepartizan. Generațiile sau promoțiile anterioare ('80, '70, '60... până la „generația războiului“ lui Ion Caraion și Geo Dumitrescu) le-am primit cristalizate, produse culturale finite intrate în literatura literară și asimilate prin lecturi cu fața întoarsă spre trecut. Firește că acest trecut e viu și pulsant, și căreia poetul important însemnând o *prezență* intensă, teorie copleșitoare, în viața cititorului. Dar el nu mai poate rezerva prea multe surprize cercetătorului literar vizat. Oricât de inedită, originală ar fi o interpretare, forța gravitațională a marilor poeme scrise înaintea noastră presează înspre evidența critică, dificil (și inutil) de răsturnat. „Milenariștii“ și, în parte, „nouăzeciștii“ dau, în schimb, un sens proiectiv criticilor pe care le scriu; ridică semne de întrebare de exclamare, angajează pariuri valorice, măresc rata de risc a investițiilor critice, ca într-un joc de bursă. O bursă literară. Înțeleg, acum, febra căutării și noția descoperirii încercate de acei critici de cămpinare care au fost și conducători de cenaclu la E. Lovinescu la Nicolae Manolescu, Mircea Martin și Marin Mincu; cum e să asisti la transformarea unei materii brute în operă atent cizelată și la convertirea muzicului liricoid în pregnanță poetică. Ultima generație de poeți echivalează, așadar, cu un proces deschis, evoluție neîncheiată și o involuție oricând posibilă. Se reprezintă un subiect clasat de istorie literară, împotriva, unul discutat și discutabil, controversat și controversabil, o filă dintr-un capitol care se scrie sub ochii noștri.

Mărturisesc că mă simt solidar cu această generație, dar nu în mod necondiționat și din considerente de natură biologică. Generaționismele prost înțelese îmi plac profund. Le recunosc rolul pozitiv în prima instanță, în ieșirea la lumină a unei noi promoții, dar pot să nu observ că ele implică – dacă nu sunt total abandonate – reciprocități avantajoase și compromisuri, în sfera valorii, de dragul „cauzei“.nici o cauză nu merită aranjamentul și coteria, niciuna grosieră sau pjoasă. Iar capacitatea receptivă criticului, disponibilitatea lui pentru înregistrarea calificarea celor mai diverse formule estetice, iluzie, *nolens-volens*, către o situație în afara oricărei generații. Tocmai pentru a putea rămâne în interiorul regimului noastre literaturi. Este motivul pentru care am refuzat orice afiliere, dezamăgindu-l, probabil, pe Marius Ianuș, liderul de la „Fracturi“ (care, pentru a fi mai convingător, mi-a invocat inclusiv... asocierea cu codililor, urmărită de el pe *Animal Planet*), dar urmând astfel în postura profesională convenabilă de critic al actualității. Aceasta îmi dă posibilitatea de a urmări cu atenție maximă, dar și cu detașare morală, aflarea acestei generații, convulsiile de descoperire și legitimării ei, intrarea mai ușoară și mai problematică a tinerilor lupi cu ochi lirici în viața literară bine întărită a *establishment*-ului literar. Marin Mincu, înspăimântat că-i iau „jucăreaua“ generaționistă, s-a năpustit orbește împotriva mea, indicând întâietăți cronologice și dovedind, astfel, că n-a înțeles nimic din ceea ce am scris. Fiindcă soluția toate textele critice dedicate componentelor acestei generații (de la nr. 4-6/2001 din „Vatra“ și până în prezent) vizează nu altceva decât descoperirea și explicitarea unor valori estetice necontextuale și generaționiste. Contextul socio-istoric și cultural,

elementele recognoscibile ale societății în care trăim, cadrul mai general al unei literaturi deschise către experiment și avangardă ne ajută, într-adevăr, să-i plasăm pe acești tineri autori într-o ramă explicativă. Dar esențiale rămân notele lor diferențiale, particularitățile care să ne izbească, *diferențierea* de care vorbea Lovinescu. Fără un accent individual, specific, fără o anumită forță expresivă și cognitivă a poemelor pe care ei le scriu, fără o valoare intrinsecă, întregul construct generaționist se surpă ca un castel din cărți de joc ușoare și aducătoare de ghinion.

Miza majoră a literaturii, a fiecărei pagini de literatură autentică, este pentru mine una personală și personalizată, profund și intens individuală, forțând limitele reprezentării până la pragul la care întregul univers se modelează în siajul eului. Poate fi o viziune de poet adevărat *transmisibilă*, pot *practica* împreună componenții unei generații poezia? Seamănă oare Eminescu și Macedonski, Arghezi și Ion Barbu, Blaga și Bacovia, Pillat și Vinea, Bogza și Ilarie Voronca, Geo Dumitrescu și Ion Caraion, Doinaș și Dimov, Nichita Stănescu și Marin Sorescu, Ileana Mălăncioiu și Angela Marinescu, Dorin Tudoran și Mircea Dinescu, Ion Mureșan și Mircea Cărtărescu, Ioan Es. Pop și Daniel Bănuțescu? Și atunci, e dezirabil pentru această tânără generație în aflură să se încalzarmă și să intre în patul procustian al unei unice formule de sensibilitate lirică? Să le cerem să fie, cu toții, *organici* și *postexpresioniști*, *viscerali*, *biografici*, *apocaliptici*? *Milenariști*?

S-ar zice că mă contrazic: propun un termen (ultimul) pentru definirea unei generații, pledând totodată pentru folosirea lui cu anumite nuanțe. Dar nu: termenul respectiv, tocmai el, mi se pare suficient de elastic și acoperitor, o umbrelă potrivită semantic și ca dimensiuni. Să nu uităm că vorbim despre o poezie scrisă la sfârșitul unui mileniu și începutul altuia, după prăbușirea unui regim politic care a durat peste patru decenii (părând instalat pe vecie) și nașterea, în chinuri, a unei noi societăți; o poezie placată pe o realitate bolnavă, în care morbul totalitarismului și nervurile tranziției sălbatice se caută și se încrucișează maladiv. Iar simptomatologia clasică a milenarismului, febrele, așteptările înfrigate ale unei iminente Apocalipse iau culoarea, temperamentul artistic și linia stilistică a fiecărui poet în parte. Mă refer la poezii adevărați, nu la autorii fără un centru de greutate, cu conduită mimetică. Textualismul îi

făcea pe mulți autori din generația '80 să semene unii cu alții până la indistinție. Milenarismul îi strânge pe tinerii ultimei generații pentru a-i dispersa, apoi, pe centrifuga propriilor fantasma devoratoare. Această desfășurare în doi timpi poate fi urmărită și la „nouăzeciștii“, antecesorii imediați. Și atunci, la începutul anilor '90, ca și acum, libertatea totală, absolută, sălbatică, frenezia descoperirii și utilizării ei marchează puternic versurile poetilor, determinându-i să facă tot ceea ce, de regulă, nu se face; și să scrie tot ceea ce, în mod curent, nu se scrie...

Sub acest raport, există o clară continuitate între cele două momente artistice, chiar dacă al doilea, cu orgoliul auroral al debutului, preferă delimitarea cât mai zgomotoasă de cel care l-a precedat. Între Mihail Galățanu și Marius Ianuș, ori Cristian Popescu, Ioan Es. Pop și Teodor Dună, apropierea sunt vizibile – și determinate de angajarea decisă a noilor poeți pe câte un culoar liric pe care care au mai performat, înainte, și alții. Într-o parte (la Mihail Galățanu și Marius Ianuș): un eu liric exhibit și gesticulant, mușcător și provocator, cabotin și sentimental, sexualizant și mistic. Pe celălalt fir (la Cristian Popescu, Ioan Es. Pop și, respectiv, Teodor Dună): un eu prăbușit, care a făcut implozie în propria memorie, jupuindu-și la nesfârșit, cu masochism, rănile cărnii și ale spiritului, întrerupând voit fluxurile vitale și *trăindu-și moartea*.

Diferența specifică e dată de îmbătrânirea accelerată, prematură, teribilă a poetului tânăr. Cei mai buni autori din această generație lirică, Marius Ianuș și Ruxandra Novac, Teodor Dună și Dan Sociu, Ștefan Manasia, Claudiu Komartin și Elena Vlădăreanu, Zvera Ion și Adrian Urmanov, s-au născut – literar vorbind – cu o expresie poetică proaspătă (pe alocuri, revoluționară), dar cu riduri adânci pe figura spiritului creator, cu o suferință care-i macină pe dinăuntru, mergând până la fibra intimă a imaginarului. Și pe care ei o acoperă, într-o disimulare nu întotdeauna convingătoare, cu diverse poze și afișe ale dezabuzării, cinismului, ale provocării ostentative. Poezii generației '60, în frunte cu Nichita Stănescu, descopereau lumea cu un ochi solar, trăgând-o în registrul transparenței. Tinerii poeți de azi o văd, de multe ori, într-un spectru terifiant, înregistrând cu un ochi lucid, „rece“, imobil ca al morților deveniți ori nu statui, convulsiile ființei captive, zbaterile noastre într-o lume degradată. ■

cărți primite

● Gabriela Adameșteanu, *Întâlnirea*, roman, ed. a II-a revăzută, Editura Polirom, București, 2007, 310 p.

● Romulus Rusan, *Cronologia și geografia represiunii comuniste în România. Recensământul populației concentraționare (1945-1989)*, Fundația Academia Civică, București, 2007, 112 p.

● Traian Ștef, *Didascaliiile*, poeme, Editura Paralela 45, Pitești, 2007, 70 p.

● Irina Egli, *Pământ pustiu*, roman, traducere din franceză de Adina Cobuz, Editura Humanitas, București, 2007, 194 p.

● C. Popescu-Cadem, *Document în replică*,

istorie literară, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2007, 352 p.

● Monica Patriche, *Dar de nuntă*, poezie, cu o prefață de Costion Nicolescu, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2007, 112 p.

● Georgeta Filitti, *Testamente. Antologie (1599-1925)*, Studiu introductiv în limba română și franceză, sub egida Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România, Editura Notarom, București, 2007.

● Georgeta Filitti, *Calătorie în timp prin București*, Editura Domino, 2007, 146 p.

Voința de a fi obiectiv e o garanție de obiectivitate, chiar dacă în orice operă se strecoară o doză involuntară de subiectivism.

literatură

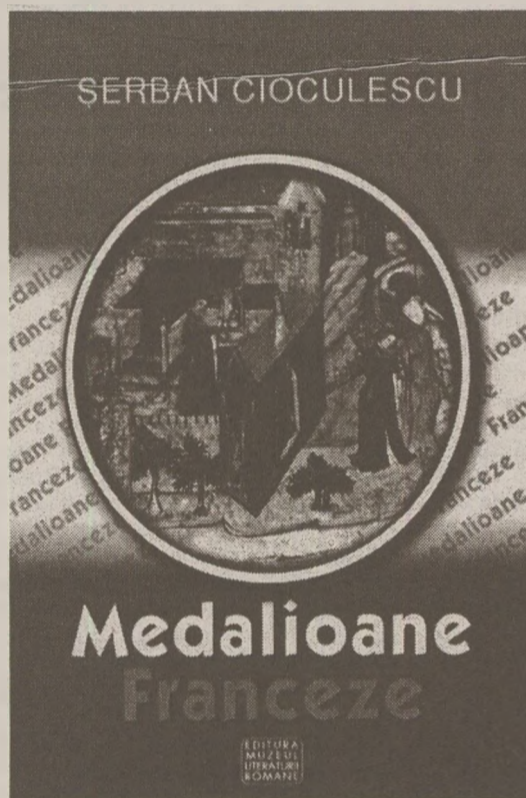
Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

La conturăm acum, în funcție de cadrul francez al instruirii și al preferințelor sale, profilul lui Șerban Cioculescu. Clasicizant, raționalist el însuși, cu o discretă rejecție a impresionismului resimțit drept confuz, arbitrar, autorul *Aspectelor literare contemporane* se voiește obiectiv, adică detașat de un subiect ce l-ar putea deruta, însă nu fără recunoașterea rezonabilă a inevitabilității jocului acestuia:

„Am examinat în repetate rânduri chestiunea subiectivității și obiectivității, în disciplina criticii literare; rezultatul la care am ajuns este constatarea că nu e posibilă structura perfect obiectivă, nici perfect subiectivă a criticului, dar că ne este suficientă disciplinarea într-o direcție sau alta, chiar dacă limitele alcătuirii noastre morale ne îngăduie numai realizarea parțială a idealului urmărit. Voința de a fi obiectiv e o garanție de obiectivitate, chiar dacă în orice operă se strecoară o doză involuntară de subiectivism; după cum și în disciplina subiectivă a criticii e un prag care ne permite subiectivismul integral; în genere tipologia morală a subiectului-critic e supusă unor condiții de complexitate, care nu permit comparația alcătuirii sale sufletești cu componența pură a corpurilor simple din domeniul fizicii“. În „medalioanele“ consacrate unor celebre figuri ale Franței, criticul își dezvăluie o sumă de contacte cu spiritele afine, logice, laice, bizuite pe condiția „omului natural“, neconstrâns, tolerant, pașnic, civilizator, așa cum a fost bunăoară Montaigne. Celebru întemeietor al eseului „era un epicureu în sensul înalt al cuvântului, un înțelept care gusta dulceața vieții și a gândirii, ținând calea de mijloc între toate extremele care nimicesc judecata și bucuria. Era un senzualist și un empirist, neîncrezător în științele pozitive, în metafizică și în religiile revelate, dar plin de încredere în finalitatea individualistă a existenței“. Explicabil, Valéry îi provoacă lui Șerban Cioculescu o integrală satisfacție: „În ordinea poetică și filosofică, acest aparent sceptic e unul din cei mai ireductibili campioni ai intelectului (...) care se apropie mai curînd de spiritul voltairian decît de cel pascalian, pentru care (...) profesează o repulsie francă“. „Erou al rigorii“, autorul *Tinerei Parce* i se înfățișează „ca un adorator al clarității, dar claritatea pe care o țintește e ca și intuiția științifică și geniul, fructul unei răbdări îndelungate“. Pînă și cruntului Robespierre i se restabilește un posibil ax raționalist: „Robespierre n-a fost însă predicatorul ipocrit, omul cu fața verzuie, cum l-a văzut Carlyle, mistagogul. A-l privi cu seninătate înseamnă pînă la urmă a-i recunoaște tocmai acea rațiune dreaptă, acea măsură, acea cumpănă a omului de stat, care s-a identificat cu Revoluția franceză, a crescut și a murit odată cu ea“. Elocventă este și întâlnirea românului cu Paul Souday, criticul cu care-l compară E. Lovinescu. Acesta e apreciat inclusiv pentru elasticele sale contacte cu poziția opusă, spiritualistă: „Era un spirit liber, adversar al oricărui dogmatism. Înșiși idoli săi, credința în intelect și în știință nu-l împiedicau pe acest laic să găsească frumosul, uneori la umbra sacristiei. Gusta pe Claudel, pe Péguy și chiar pe abatele Bremond, pe care l-a atacat, în momentul disputei asupra poeziei pure, cînd pripitului iezeit încercase să și-l anexeze pe Valéry; la fel, Valéry a trebuit să-i dea dreptate lui Souday împotriva lui Thibaudet, care-l prezentase pe poet ca bergsonian!“ „Pana ascuțită și concisă“, „temperament bătaios“, stăpînit de „pasiunea literaturii“, nu sînt acestea și liniile unui autoportret? După cum, vorbind despre Sainte-Beuve, Cioculescu îl caracterizează drept un spirit „pozitiv“, „atașat amănuntului semnificativ“, neocolind niciun mijloc de informare, gata „să neargă pînă la capătul lumii în căutarea răspunsului la un singur dubiu de ordin

Tradiția criticii franceze (II)

Șerban Cioculescu, *Medalioane franceze, ediție îngrijită și Argument de Simona Cioculescu, Editura Muzeului Literarilor Române, 2006, 368 pag.*

documentar“. Adăugînd cochet-enigmatic: „Cum s-a putut alia pasiunea pentru adevărul modest cu talentul literar, asta-i o altă poveste“.

Altă poveste? Nu credem, deoarece avem a face cu textele de critică și istorie literară în calitate de autentice genuri literare, „fără a jertfi frumosul adevărului, ci pe o solidă bază documentară, grijuliu adunată de el însuși“. Aci ne izbim de modestia orgolioasă a compatriotului nostru care și-a recuzat sistematic înzestrarea literară

(spre deosebire de E. Lovinescu), socotind critica de un simplu adjuvant al operei iar nu o creație într-un propriu, ergo de sine stătătoare. Dar e oare fermă poziția sa autopenitentă? Deși data afară pe ușă, concepția unei critici cu semnificație creatoare se întoarce la fereastră, chiar sub chipul fantasmatic-nostalgic al aprecierilor acordate tutelarului Sainte-Beuve, a cărei galerie de bărbați iluștri emulează cu personajul Balzac ori Proust. Irepresibila impresie de lectură contrage în formulă principială: „Dacă obligația romancierului este înainte de orice aceea de a insufla viață în fapte imaginare, cu atît mai mare este meritul criticului sau al istoricului literar de a fi concurat pe scriitorii imaginație, prin talentul învierii nu numai a unor opere uitate sau în cel mai bun caz clasate, dar și unor figuri scriitoricești acoperite de etichetele unor tipuri de cărți“. Ca și pe autorul *Cozeriilor de luni*, pe Șerban Cioculescu îl interesa ființa umană nu în mai mică măsură decît opera. Cititor asiduu nu doar de creații literare atare, ci și de corespondență, memorii, jurnale, volume, documente, adăugînd investigației textuale, cînd cazul, și pe cea orală, în temeiul unei indenegababile chemări moraliste, criticul nostru a resuscitat numele unor figuri ale trecutului, în frunte cu I. L. Caragiale, cărui nedepășit biograf a rămas. Relativ puțin interesat de teoria literaturii, de sursele filosofice ale disciplinei și-a compus o „metodă“ în direcție portretistică, nezezînd a convoca între mijloacele sale expresive anecdote de detaliu picant, vorba de duh. Precum precursorii galicieni, n-a văzut în omul studiat o simplă abstracție sau alcătuire estetică atemporală, ci l-a înțeles cu rădăcini în humusul spiritual respectiv, cu înclinări, cu gusturi, cu preferințe ale timpului său, a pătruns atît omul social și pe cel individual, ambianta și unitatea“. Pasiunea exactității, cultul documentării, nutrimentele ambiției de a fi cit mai obiectiv, nu i-au jughăvînit plăcerea scriiturii îngrijite, atractive, mordante și curtenitoare, după împrejurări, manifestare ea însăși moralismului său literar, pururi comunicativ, simpatic. Putem afirma despre critic ceea ce scria el însuși despre Sainte-Beuve: „Îl citim ca pe un critic firesc, ca să ne instruiem, dar și ca pe un scriitor, ca să ne delectăm. În ce ne privește, deși din altă familie de spirite literare, mărturisim că-l citim pînă azi pe Șerban Cioculescu cu maxim interes intelectual și cu o nedezmîntită plăcere

reviste primite

● *Tomis*, iulie 2007, Constanța. Director: Ion Țițoiu. Redactor-șef: Raluca Șerban. Colaborează la acest număr: Augustin Ioan, Adrian Alui Gheorghe, Mădălin Roșioru, Ștefania Ploeanu, Traian T. Coșovei, Doina Jela, Alexandru Mironov, ș.a.

● *Scrisul românesc*, nr. 7-8/2007. Craiova. Redactor-șef: Florea Firan. Colaborează: Gabriel Coșoveanu, Monica Spiridon, Mihai Duțescu, Constantin M. Popa, Ovidiu Ghidirmic, Irina Mavrodin, Ion Buzera, Ioan Lascu, Marian Victor Buciu, Magda Cârnelci, Ion Parhon, Cristina Zarifopol-Illias, Carmen Firan. Revista publică „însemnări“ inedite de călătorie de Marin Sorescu.

● *Caiete silvane*, nr. 6/2007. „Revistă de cultură a Sălajului“, Zalău. Redactor-șef: Daniel Săuca. Scriu în acest număr: Viorel Mureșan, Marcel Lucaciu, Ileana

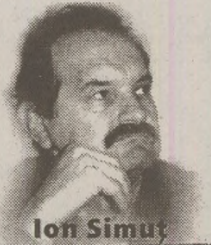
Petrea-Păușan, László László (despre „Dicționar etimologic al localităților din județul Sălaj“), Victor Tăbăc, ș.a.

● *Dacia literară*, nr. 4/2007. Revistă bimestrială de cultură. Iași. Director de onoare: Alexandru Zub. Inițiator și coordonator al seriei noi: Lucian Vasiliu. Din suma corespondență inedită Mircea Eliade Alexandru Zăvoianu, evocare Octavian Paler de Corneliu Ștefanache; epistolă inedită Aurel Dumitrașcu.

● *Timpul*, nr. 6-7/2007. Revistă de cultură. Iași. Redactor-șef: Gabriela Gavril. Colaborează la număr: Nicolae Balotă (două eseuri), Gabriel Andreescu, Ioan Scoruș, Constantin Arcu, (fragment de roman), Andriescu. Revista publică un comentariu inedit de Ion Petru Culianu la „Exerciții de admirație“ de Emil Cioculescu.

● *Mesagerul literar și artistic*, nr.7/2007. Supliment lunar editat de ziarul „Mesagerul de Bistrița-Năsău“. Director: Emil Dreptate. Semnează în acest număr: Victor Rațiu (evocare Octavian Paler), Mircea Petean (poem), Alexandru Uiuu (proză), Iulian Boldea (eseu).

arta lui Constantin Toiu ni se prezintă ca un roman despre destinul unui intelectual într-o epocă nefavorabilă, deceniul 1948-1958.

Ion Simuț

Imaginația morală

Dintre noțiunile folosite pentru a defini *Galeria cu viață sălbatică* (1976) în critica de întâmpinare – roman politic (aproape toți criticii), roman de idei (Nicolae Manolescu), roman-eseu (Dan Culcer) – cea mai potrivită mi s-a părut sintagma lui Ion Vlad: romanul unui moralist. La suprafață, cartea lui Constantin Toiu ni se prezintă ca un roman despre destinul unui intelectual într-o epocă nefavorabilă, deceniul 1948-1958. Cauzele nefericirii sale sunt, în mod evident, politice: excluderea din partid în 1950 și ancheta de la Securitate din 1958, un rechizitoriu al ideilor sale cuprins într-un jurnal dintr-un caiet pierdut. Chiril Merișor nu era un renegat și nici un disident, era un comunist fidel, dar un singular (nu și un singularic) care credea că-și poate permite să gândească totul pe cont propriu, din moment ce alegerea sa, ca om al stângii, nu suferea nici o modificare, în principiu, deși motivația putea fi alta: „Ce a fost valabil ieri, e posibil să nu mai fie azi, sau mâine, sau cine știe când, în viitor... Astfel încât motivările lui vechi nu mai stau în picioare; iar dacă azi, presupunând că n-a fost exclus și ar voi să intre din nou în partid... deși, ciudat, oricum ar fi, continui să rămân comunist, ca o datorie contractată pe viață... Nu, nu te scalzi de două ori în apa aceluiași fluviu“ (p. 129, în ediția a doua, 1979, din care voi cita și în continuare). Chiril Merișor se definește deci ca un comunist heraclitean (un exemplar ciudat, sortit primului pieirii, în folosul salvării speciei de comunist tipic); nu era, cum s-ar fi putut crede, un comunist inflexibil, dogmatic. Era un comunist moderat, modest, cu o fire mult prea slabă, fără instinct de conservare, într-un regim comunist puternic, cu expansiune – un stângist naiv rătăcit într-un regim de extremă stângă. De ce se lasă atunci atât de ușor să-l înșelă? Răspunsul e simplu. Pentru că e prea moale, melancolic și resemnat într-o epocă optimistă și rigidă. Anticarul Brummer îi explică foarte limpede nepotrivirea de caracter dintre Chiril și epocă: „un ins mare nu era cinic, sau pur și simplu redus, ar fi fost cel mai dezarmat, cel mai lovit, tocmai fiindcă avea imaginație, și prin urmare și conștiință!“ (p. 141). Observația lui Brummer pune degetul pe rană: Chiril e vulnerabil pentru că are imaginație și conștiință. De cealaltă parte, prin contrast parțial, se situează prietenul sau Cavadia, un om, înțeles, sortit să devină un învingător, fără să poarte nici o bătălie, evitând, dimpotrivă, orice implicare, dar profitând de tot ce i-ar putea fi favorabil. Mecanismul căruia îi cade victimă Chiril este, de fapt, mai complicat și îl explică pe îndelete Brummer, în inteligența lui pătrunzătoare: „Baza democrației este înțelesul bătrânului reluându-și apăsător mersul și înșotind pe cineva cu o bătaie largă a mâinii ca și cum ar fi dirijat o orchestră de estradă – este sau decurge din presupunția de inocență, tipică societăților evoluate în care, până la proba contrarie, orice individ este considerat nevinovat, o scânteie divină în focul universal. N-ai dreptul... înțelegi tu?... n-ai dreptul să-l lipsești pe om de o șansă, oricât de mică ar fi ea... Și invers, catastrofa pentru om, pentru cultură, politică, societate, ce vrei, este cealaltă poziție posibilă – ești atent?... mă urmărești?... numită *presupunția de vinovăție*, tipică autocrației și încrezătorului, în care prima reacție e de suspiciune... asta am vrut eu să zic despre imaginație, și nu m-ai înțeles, de fapt nici nu mă exprimasem clar... *Păcatul originar devenit politică de stat!* exclamă Brummer, făcând o pauză, el însuși întrecut, depășit de utoarea acestei noi idei a lui inspirate și îndrăznețe“ (p. 140). Cea mai importantă lecție de politică și de morală pe care o primește Chiril Merișor, lecție care îi va lămurii și ne va lămurii și nouă) drama și eșecul lui. Tânărului atât de sensibil și de vulnerabil îi e clar acum că cea mai disponibilă, o formă de slăbiciune, îl va pierde: înamicul nostru este ideea că noi putem fi oricând înovați de ceva – *presupunția de vinovăție*...“ (p. 140). Eșecul lui Chiril Merișor se trage din faptul că are

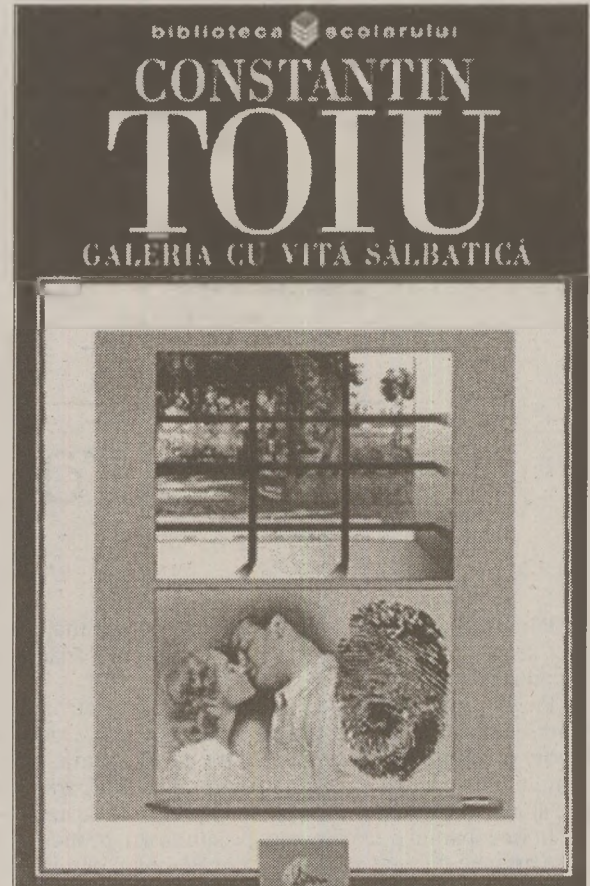
imaginație morală și știe că poate fi plasată cu prea multă ușurință la originea unui act sau a unui fapt o motivație inventată ce se poate constitui într-o acuzație. De pildă: scrii un jurnal, deci ești un intimist, un individualist, separat de sufletul mulțimii, gândești subversiv, pe ascuns, deci ești vinovat. Dacă arăți și altora ceea ce ai scris, e și mai grav: te faci vinovat de agitație publică și propagandă dușmănoasă împotriva regimului. Dacă iei apărarea colegei Estera Mușon, care e exclusă din partid pe motiv că a optat anterior pentru catolicism și crezi că tocmai această credință religioasă poate fi un motiv de mai mare fidelitate față de comunism, înseamnă că tu însuși ești suspect de idealism și misticism și nu meriți să rămâi în rândurile partidului comunist. Verificările din anii '50 îl cuprind și pe Chiril Merișor și decid excluderea din trei motive: că a revendicat comunismul și de la idealistul Platon, că a folosit la o întrunire tovarășească expresia de origine biblică, în parafrază, „mielul sindical“ și că a mâncat semințe în timpul ședințelor. E ridicol? Nu, e dramatic. Aceste motivații și acuze sunt însă la îndemâna tuturor. Există și alte acuze mai subtile, greu de formulat. Suspiciunea inventează vinovăția, iar aceste ficțiuni nemotivateucid. Ofițerul de Securitate care îl interoghează pe Chiril în legătură cu însemnările din jurnal îi cere să-și denunțe prietenii și îl acuză că e un reacționar, un subversiv, gândind împotriva binelui patriei. Ceea ce înseamnă că el ar putea fi un delator, un uneltitor și un nepatriot. El se disculpă, cât poate, dar constată că nu este eficient, că acuzele, odată lansate, au creat vinovăția. Încearcă să se apere și să prevină propriul dezastru, anunțându-l cu sfială pe anchetator: „Domnule, repetă Chiril. Sunt un om slab... vreau să vă spun că eu știu că sunt un om slab. Nu știu ce se va întâmpla cu mine... Dar țin să vă declar...“ (p. 474). Confesiunea rămâne eliptică, sumbră și amenințătoare. Lui Chiril Merișor nu-i rămâne altceva de făcut decât să se sinucidă. Dar nu avem aici toată motivația eșecului.

De la suspiciune la culpabilitate nu e decât un pas și Chiril Merișor știe că poate fi foarte ușor făcut. Are un sentiment de alarmă în timpul interogatoriului, urmărit neîncrezător de privirile anchetatorului: „Azi nu mă privești în ochi, băiete, nu-mi place, ceva, în capul tău, sunt sigur că urzești tu!“... Cel mai greu de luptat era să lupți cu această suspiciune ce părea adusă de vânturi înalte asemenea unui praf înălțat de pe gigantice întinderi nelocuite ale planetei. Și ceea ce trebuia să se producă se produse. Neavând nimic de ascuns, Chiril părea că ascunde totul. O agitație launtrică, rea și stupidă, pusesse stăpânire pe el. Această panică putea să fie o probă a culpabilității. Ceva, în fine... dovada unei crime comise măcar în gând...“ (p. 446-447). Această imaginație morală, pe care prozatorul i-o construiește personajului cu foarte multă ingeniozitate psihologică, constituie secretul eșecului său. Dar această vulnerabilitate se alcătuieste din îmbinarea slăbiciunii congenitale, aceea „dorință de autodistrugere“ despre care vorbea Cavadia, cu sentimentul acut al onoarei. O observație anterioară interogatoriului întărește această formulă a dezastrului: „Sunt oameni presupuși slabi, care se bănuiesc ei singuri a fi slabi, și care mereu simt nevoia să-și întărească sentimentul onoarei. Chiril era unul dintre aceștia“ (p. 100). Reta Mușon îi propune lui Chiril să fugă cu ea în America. Simpla ipoteză îl jighește. Imaginația morală îl ajută să închipuie logica celor care l-au exclus din partid: fuga lui ar însemna că ei avuseseră dreptate când l-au exclus (p. 101). Sentimentul onoarei îi interzice o asemenea șansă, care l-ar compromite definitiv. Demnitatea compune mai departe motivația refuzului: „O viață de om nu se câștigă decât pe terenul unde ai fost înfrânt o dată... Ar fi fost un nenorocit; ar fi fost o zdreanță dacă n-ar fi înțeles această lege elementară. Cuvinte frumoase, care cereau însă și fapte, mai ales fapte! Ar fi greșit grav, s-ar fi rătăcit de el însuși, dacă s-ar fi căutat pe el însuși în altă parte“ (p. 101).

Chiril Merișor, personaj camilpetrescian, ar vrea

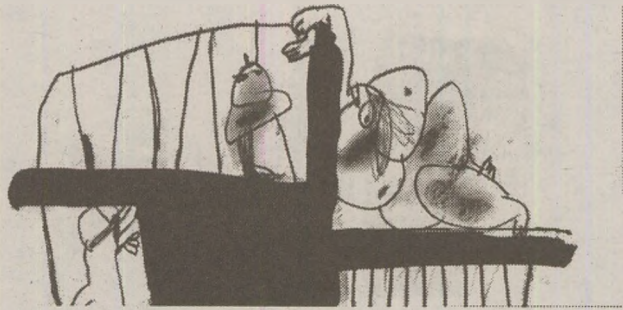

comentarii critice

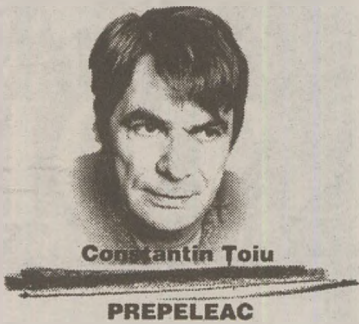

să treacă totul prin filtrul moralității: politica, filosofia, dragostea. Decepția lui profundă, fatală, vine din imposibilitatea aplicării universale a acestei exigențe. Când Cavadia îl întreabă dacă în caietul pierdut se află un jurnal politic sau moral, Chiril e descumpanit, nemulțumit de asemenea disociere: „Chiril exprima cumva punctul de vedere al unuia care judecă politic realitatea, sau moral? Chiril nu înțelegea această despărțire: primul termen i se părea că decurge neapărat din al doilea, și invers“ (p. 419). Politică și moralitate însemnau pentru el unul și același lucru, nu însă și pentru ceilalți, pentru profitorii schimbării, pentru care moralitatea nu conta. Ultimul mesaj al lui Chiril Merișor: „indestructibil“, cuvântul izolat scris pe un bilețel, nu e greu de tradus. Aurică, unul dintre prietenii săi din „Galerie“, a intuit foarte bine motivația sinuciderii lui Chiril Merișor: „de scârbă, sufletul lui nobil și cinstit n-a suportat“ (p. 480).

Mai putem citi astăzi romane cu comuniști? – se vor întreba cei mai tineri. Depinde cum sunt scrise, cum sunt formulate problemele și cum sunt rezolvate dramele. Constantin Toiu nu pune accentul pe faptul că Merișor e comunist, ci pe generalitatea că e un om sub vremuri, un intelectual cu o anumită structură psihologică și anumite convingeri deloc conformiste, o fire slabă ce-l transformă dintr-un adept într-o victimă a comunismului. De fapt, astăzi putem formula mai bine adevărata temă politică a romanului, care e în același timp și o temă morală: soarta ingrată a unui moderat printre extremiști. E un social-democrat care se crede comunist, ca o antilopă care se amăgește că se poate împrieteni cu lei. Când securistul care îl interoghează declară asertoric: „Dumneavoastră sunteți ori un mare zăpăcit, ori un om periculos“ (p. 473), el știe foarte bine că are de-a face cu un zăpăcit, dar satisfacția de a găsi un țap ispășitor (deci o victimă inocentă, o pradă ușoară, pe care să o sacrifice) e mai puternică decât bunul simț. Chiril Merișor este, indubitabil, un om de stânga, melancolic, dubitativ, dar generos și inteligent, devenind, tocmai datorită calităților lui intelectuale văzute ca defecte periculoase, victimă a unui regim de extremă stângă. El nu știe asta, nu face această disociere (între stânga moderată, democratică, și extrema stângă, dictatorială), dar prozatorul o sugerează cu multă ingeniozitate și finețe – de natură morală, intelectuală și psihologică. De aceea romanul se poate citi cu plăcere și astăzi și se va citi multă vreme de acum încolo. ■

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Zgărbura

Lui Ion Vartic la Cluj

Pârâul curge nevăzut, doar auzit când plouă mai tare, - chiar vijelios, dacă se revarsă, la inundații... Fiindcă-i ascuns adânc între două dealuri împădurite.

Pe jos, prin vegetația crescând printre pietroaie uneori auzi urși, când se adapă; câteodată și o căprioară speriată. Dacă o iei spre cartierul Izvor, pe lângă șoseaua mare care dă în Sinaia, treci de un pod, nu demult construit, pe care scrie frumos *Pârâul Zgărbura*; și dacă te uiți în jos, abia zărești firul de apă cu același clipocit, care abia se aude...

În fine, pârâul trece dincolo, pe sub șosea, pe la *Mecanica fină*, și cred că se aruncă... e mult zis... expiră în Prahova, râul important al județului ce-i poartă și numele, geografic...

Zgărbura, sus, când dă în ea strada Muncii, de fapt se întretaie cu o uliță mică, stradă numită pretențios strada *Sgarburei*, după pârâu, despre care am spus că șipotește nevăzut mai jos - atenție! că aici numele este scris cu s, *Sgarbura*, aștia de sus, unde locuiesc și eu, arătându-se de altă părere: scris cu s, nu cu z, - altceva...

Nume vechi, slav parcă, ori cuman...

În orice caz, copiii îl strigă... *ne ducem... ne jucăm în Sgarbura*, pârâul, aici în plin munte având o altă rezonanță...

*

Domnului Ion Vartic, criticului clujean, pe care îl admir, și căruia anii trecuți i-am purtat corespondență, venind eu într-o vară la Sinaia să lucrez... răspunzându-i la o scrisoare, am pus adresa: ...*Strada Muncii nr. 9*.

Nu-mi dădusem seama, venind aici, să scriu... să muncesc, și trecusem la expeditor *strada Muncii*, parcă dinadins, iar criticul clujean, știind că eram aici spre a lucra... spre a munci..., făcuse un haz nespuse de potrivreală... și ce se amuzase pe chestia asta...

Dar nu-i pomenisem nimic de *Sgarbura*; că eu scriam pe malul *Sgarburei*, al acestui biet, discret pârâiaș...

*

Pe vremuri, un funicular trecea peste valea *Sgarburei* chiar deasupra străzii *Muncii*, din pădure, jos către uzina Costinescu, ceva mai jos de gară, ridicată în dreapta căii ferate ce duce spre Ardeal.

Numele industriașului s-a dus; deși era un om bun, foarte priceput. Azi, uzinei, modernizate, i se spune *de mecanica fină*.

Cartierul *Muncii*, atunci s-a făcut, pentru muncitorii fabricii...

Un obicei al lui Costinescu era să trimită în Germania să învețe acolo cei mai tineri și mai buni strungari, tehnicieni, să facă meserie.

Era înainte de război. Și tinerii se întorceau, excelenți meseriași, curați, bine îmbrăcați, cu purtări nemțești, civilizate.

Așa era și Jean Popa, cumnatul meu, cel pe care avea să-l ia de bărbat, zora mea, Marica, având acum 91 de ani impliniți.

După șederea în Germania, Jean, cu tatăl său vitreg, Frantz Skalca, un ceh, își construise în casuța o baie. Căpătase mania spălatului și zilnic făcea duș.

Își cumpăraseră și motocicletă, un *Zundapp*, parcă îl vad, și făceau duminicile excursii...

O fotografie îi arată, tineri, în Făgăraș.

Marica, tânără și foarte frumoasă, ne privește din poză, cu brațul sus ridicat, a victorie... - am ajuns!...

A născut doi băieți, unul Costel, care a murit, și pe Marian, care stă la Brașov.

Acum e singurică, Marica, - o nonagenară sprintenă, care urcă repede strada *Muncii* în pantă, întorcându-i pe toți...

Invită vecinii, la o cafea, la o dulceață...

O femeie harnică și care a fost capabilă să facă numai băieți, pe *Muncii*, la numărul 9...

19 iulie 2007
Sinaia

„Care” și „pe care”

Rodica Zaliu

PĂCATELE LIMBII

Am putut constata, în mai multe rânduri, cât de recente sînt normele explicite ale românei literare și cât de puțin pot corespunde ele variațiilor pe care le cunoaște uzul în limba mai veche. Un caz interesant îl constituie construcția prepozițională a pronumelui relativ *care*, cu funcția de complement direct: „cartea *pe care* ți-am dat-o”. Norma literară este în acest caz cât se poate de clară: *pe* face diferența între poziția de complement direct și cea de subiect („cartea *care* e pe masă”) și prezența sa este considerată ca obligatorie. Construcțiile fără *pe* sînt marcate socio-cultural, făcînd parte dintre acele greșeli care îi descalifică pe vorbitori, pentru că indică un nivel scăzut de instruire și de cunoaștere a limbii corecte. Cîțiva politicieni contemporani sînt ironizați pentru folosirea lui *care*: la unii greșeala apare ca firească, potrivită cu profilul lor prea puțin cultural; la alții, e resimțită cu dezamăgire, ca o surpriză neplăcută.

De fapt, tendința populară de a nu respecta norma de utilizare a secvenței *pe care* nu este deloc o noutate. Dimpotrivă, s-ar putea spune că norma s-a constituit în ciuda tendințelor contrarii, foarte vechi. În textele de la mijlocul secolului al XIX-lea, exemplele de complement direct fără *pe* se găsesc cu mare ușurință: „științi deosebite, *care* nu le cunoștea el” (Anton Pann, *Archir*, 1854); „acele *care* nu știi le voi spune acum” (*Alăuta românească*, 1837); „munca câmpului, *care* o fac la vreme” (D. Goleșcu, *Însemnare a călătoriei mele*); „nu ieșea nici un calendar *care* să nu-l aibă el întâi, nici o carte bisericească *care* să n-o cumpere, nici o traducție *care* să nu puie să i-o pescrîie” (C. Negruzzi, *Cum am învățat românește*) etc.

Primele noastre gramatici nu recomandă folosirea lui *pe care*; cel mult, unele indică declinarea relativului și marchează cazul acuzativ prin prepoziție („Ac. *pre carele* / *pre carea* etc.”). Exemplele din cuprinsul textului conțin, însă, și utilizări fără *pe*. În *Gramatica românească* a lui Diaconovici Loga (1822), unul dintre citatele ilustrative contravine regulii de azi: „sunt vistierii, *care* nu le poate răpi furul” (p. 158). Timotei Cipariu (în *Gramatica* din 1869) nu descrie construcția cu *pe*, iar exemplele sunt irelevante, pentru că nu conțin utilizări ale relativului ca obiect direct. Nici chiar la mijlocul secolului XX, în *Gramatica* lui Al. Rosetti și J. Byck (ediția a II-a, din 1945), nu se exprimă o atitudine normativă clară; autorii oferă mai curînd o descriere neutră și obiectivă a diversității de registre: „în limba vorbită”, *care* e invariabil și „chiar construcția cu prepoziție e evitată”.

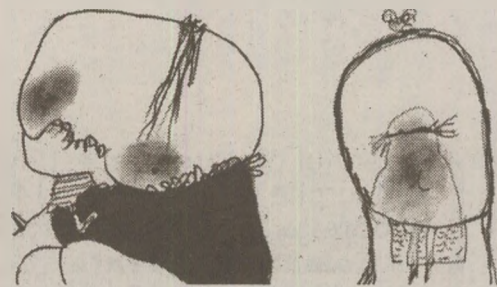
Se spune «lucrul *care* l-am luat» în loc de «lucrul *pe care* l-am luat» (p. 146). Regula explicită și condamnarea construcției fără *pe* apar de-abia în *Gramatica limbii române* (Gramatica Academiei) din 1966: de aici vor răspîndi rapid, prin școală și prin diverse lucrări normative.

Pe de altă parte, așa cum se observă și din exemplele de mai sus, *care* în acuzativ este aproape întotdeauna dublat de forma neaccentuată a unui pronume (*care* o vezi, *care* le știi etc.): în vorbirea populară, această dublare este suficientă pentru a dezambigua construcția, indicînd cazul și funcția.

În lingvistica românească, Magdalena Vulpe a susținut ideea că sintaxa populară a relativului nu trebuie văzută ca o eroare regretabilă a „vorbirii neîngrijite”, ca un anacolut și nici ca manifestare a unei tendințe moderne de simplificare a flexiunii. Ca foarte bună cunoșcătoare a graiurilor românești, a textelor dialectale, autoarea a descris în cartea sa, *Subordonarea în fraza în dacoromânia vorbită* (1980, reluată în *Opera lingvistică*, III, Cluj-Napoca, Clusium, 2006), ca într-un articol din 1975, „Note privind sintaxa relativului *care*” (reprodus în *Opera lingvistică*, I, 2004), ideea a „două gramatici”: una, cultă, care recomandă marcarea prin *pe* și (pentru celelalte cazuri oblice) flexiunea; alta, populară, bazată pe folosirea invariabilă și fără prepoziție a relativului. Magdalena Vulpe constată, de pildă, că, în corpusul autentic popular pe care l-a utilizat, construcția *pe care* nu apare nici măcar o dată! Comparînd situația din română cu fenomene asemănătoare din alte limbi, autoarea afirmă că cele două construcții au existență paralelă: „În loc să vedem în construcția cu pronume invariabil o degradare a pronumelui relativ cu funcție sintactică marcată, ni se pare mai rezonabil să considerăm că, încă dintr-un stadiu foarte vechi al românei, cele două aspecte discutate au cunoscut o existență paralelă. Pe măsură ce o normă a limbii scrise s-a stabilit prin opoziție cu norma orală, cele două construcții concurente s-au specializat, fiecare devenind simptomatică, deci *normală*, pentru unul dintre cele două niveluri funcționale” (I, 336).

Prin cele de mai sus nu sugerez, cîtusez de puțin, că ar trebui să acceptăm construcția fără *pe*, în temeiul vechimii și al răspîndirii ei; dimpotrivă, cred că *pe* trebuie să rămîne o marcă necesară de diferențiere între vorbirea populară, spontană, și limba cultă, supravegheată, supusă unor constrîngerii suplimentare. Dar cunoașterea istoriei unui fenomen ne poate ajuta să-i înțelegem mai bine prezentul. ■

Capitolul e savuros pentru simplul fapt că din el aflăm cum arată creștinismul atunci când e privit dinspre lumea lui Mahomed.

Sorin Lavric

Unoscut publicului românesc în urma apariției *Originilor intelectuale ale leninismului și a Nenorocirii secolului. Despre comunism, nazism și unicitatea „Șoah”-ului*, Alain Besançon este posesorul unui stil clar, direct și lipsit de politețuri. Sau mai pe șleau, cărțile francezului sînt cu totul despuiate de acele zorzoane retorice la care un autor obișnuiește să recurgă atunci când, pus în fața unor teme delicate, preferă să-și ascundă gîndurile sau să-și atenueze afirmațiile. Dar lui Besançon nu pare să-i fie teamă de supraveghetorii ideologici ai sănătății noastre mentale și, de aceea, nu se încurcă în pudori teoretice sau în piruete discursive. El spune mai îndrăzneț decît lucrurile pe care, iar impetuoșitatea incomodă ce-i caracterizează scrisul îi împrumută aerul unui rebel indisciplinat, a cărui lectură este cu atît mai fermecătoare.

Cartea de față, *Eseuri despre lumea de azi*, nu face excepție. E în ea destulă pastă polemică ca să alimenteze tot atîtea luări de poziție cîte capitole are volumul. Dar întrucît tematica eseurilor adunate aici este prea felurită pentru a putea fi prinsă într-o singură recenzie, m-am oprit asupra capitolului intitulat *Islamul*. L-am ales nu doar pentru că în el e vorba de religia cea mai expansivă din lumea contemporană, ci pentru că, în rîndurile lui, Besançon reușește un tur de forță dogmatică, prezentîndu-ne cu limpezime principalele deosebiri ce separă creștinismul de islam. Capitolul e savuros pentru simplul fapt că din el aflăm cum arată creștinismul atunci când e privit dinspre lumea lui Mahomed. Și cum experiența pe care o încearcă un om căruia i se dă posibilitatea să se vadă cu ochii altora e răvășitoare, nici cititorul acestui capitol, în măsura în care e creștin, nu va avea parte de surprize mai mici.

Așadar cum arată creștinismul dacă e privit prin prisma islamului? Arată ca un monstru doctrinar ale cărui dogme sunt atît de aberante încît reacția firească a musulmanului mediu, atunci când e pus în fața lor, e una de stupefacție: pur și simplu nu poate pricepe cum de sunt oameni pe lumea asta care pot da crezare unor asemenea grăzâvii dogmatice. Dar să le luăm pe rînd. Am numărat cu totul unsprezece motive din cauza cărora un musulman își pierde uzul rațiunii atunci când descoperă creștinismul.

În primul rînd, relația de asemănare ce îl leagă pe creștin de Dumnezeu lui este o pricină de stupefacție pentru musulman. Ideea că omul este după chipul și asemănarea ființelor divine cîntărește în ochii lui cît o blasfemie antropomorfizantă, căci, dacă afirmi similitudinea dintre copie și prototip, dai de înțeles că, pe undeva, și prototipul divin seamănă cu copia, iar asta depășește limita de înțelegere și de venerație religioasă a adepților islamului. Allah e unul și nu e decît el, dar în nici un caz despre el nu se poate spune că ar avea vreo asemănare cu supusa și netrebnică ființă umană.

În al doilea rînd, dogma centrală a creștinismului potrivit căreia Dumnezeu s-a făcut om și a pățimit pentru mîntuirea păcatelor tuturor i se pare musulmanului o aberație fără margini. Cum poți spune că Dumnezeu, parcă neavînd altceva mai bun de făcut, a intrat în pielea unui om și a umblat o vreme pe pămînt, într-un impuls de dragoste care a culminat cu încuviințarea masochistă de a se lăsa biciuit și răstignit? Ce fel de oameni pot fi aceea care pot înghiți asemenea gogoși doctrinare, dîndu-le numele de minuni și chiar străduindu-se să le imite? Și pentru ce s-a făcut Dumnezeu om? Ca să mîntuiască creaturile pe care tot el le-a făcut? Ce fel de Dumnezeu e cel care, după ce a dat naștere supușilor, se pogoară apoi cu dragoste asupra lor spre a-i izbăvi, cînd de fapt nu ar trebui să le ceară decît ascultare și supunere? Relația dintre Dumnezeu și credincios, crede musulmanul, nu e una cerînd obligatoriu dragoste, ci supunere.

Lumi paralele

În al treilea rînd, ideea că omul poate intra în comuniune cu Dumnezeu scapă înțelegerii musulmanului. Dumnezeu este inaccesibil și cu desăvîrșire transcendent minții noastre. Între el și noi nu poate exista nici o mediere și nici un contact. Din acest motiv, mistica creștină este o tentativă absurdă și zadarnică. La Dumnezeu nu ajungi nici după ce vei muri, dar mite încă din viața aceasta. Și atunci tot ce înseamnă mistică creștină este zbatere vană.

În al patrulea rînd, asceza fără de care strădania mistică nu se poate împlini nu intră în vederile unui musulman. Musulmanul nu înțelege de ce trebuie să-ți mortifici trupul de vreme ce trupul e creația lui Dumnezeu, cum tot așa nu înțelege ce rost are celibatul și toate celelalte nevoițe la care se supun habotnicii creștini. Viața a fost dată omului ca să se bucure de ea în limitele preceptelor date de Allah, și atunci la ce bun chinul creștin pus în slujba mîntuirii?

În al cincilea rînd, porunca biblică potrivit căreia trebuie să-și iubești dușmanii îl lasă perplex pe musulman. Pînă la ce răsuciri launtrice și pînă la ce contorsiuni patologice poate fi împinsă umoarea sufletească a unui om ca să ajungă la situația irațională de a-și iubi vrăjmașii? Vrăjmașii trebuie înrobiți, convertiți sau omorîți, și cu asta basta, dar în nici un caz nu te rogi pentru ei și le vrei binele, decît în situația în care ți-ai pierdut și ultima brumă de instinct de conservare.

În al șaselea rînd, musulmanul nu poate înțelege de ce trebuie să existe un păcat original din cauza cărora să suferă întreaga specie umană. Cum nu înțelege nici de ce iadul trebuie să te aștepte la capatul celălalt al vieții. E drept că musulmanul crede în paradis, dar în ochii lui paradisul e prelungirea lumii de aici, o prelungire ce nu presupune o schimbare de regim existențial sau un salt ontologic într-o altă dimensiune a universului. Paradisul e precum lumea de aici, doar că este o lume înzestrată cu toate bucuriile de care aici, în viața terestră, nu avuseși parte decît pe sponci și numai din cînd în cînd.

În al șaptelea rînd, dogma trinității îl amuțeșe pe musulman, ideea că Dumnezeu nu e unul, ci trei, pînădu-i-se de o sfruntată lipsă de măsură. Dumnezeu e unul și nu rabdă multiplicări, de aceea musulmanul vede în creștinism forma revolută și irațională a unui politeism contemporan căruia nu i se poate prevedea decît o singură soartă: sfîrșitul.

În al optulea rînd, cele șapte taine ale bisericii creștine îi dau musulmanului senzația că se află parcă în fața unei religii a misterelor grecești, presărată cu enigme gratuite și cu necunoscute inutile. Pentru musulman, taina creștină (sacramentul) e dovada cea mai clară că religia lui Hristos este o religie irațională și ininteligibilă, căreia nici un om călăuzit de rațiune nu îi poate da crezare.

În al nouălea rînd, Biblia e o încercare ratată de redare a cuvîntului divin. E varianta falsificată și degradată a unui mesaj pe care, deși toți trimișii lui Dumnezeu au încercat să-l exprime – Moise, David, Iisus –, numai Mahomed a reușit cu adevărat să-l transmită oamenilor. Și astfel, Moise și Iisus sunt pomeniți de Coran în calitate de mesageri a căror misiune nu a fost dusă la îndeplinire, în vreme ce doar Mahomed și-a atins țelul. Doar el e profetul, ceilalți sunt trimiși. De aceea, mozaismul și creștinismul sunt religii vechi, depășite. Islamul, cea mai recentă religie, e și singura adevărată. Din acest motiv, singura șansă a creștinilor e să-și corecteze viziunea și, realizînd că împărtășesc o credință falsă, să se convertească la unica religie adevărată: islamul.

În al zecelea rînd, musulmanul nu poate înțelege de ce relația dintre Dumnezeu și om trebuie să fie una de dragoste. Dumnezeu nu trebuie să-și iubească creatura. El doar îi dă naștere și apoi îi cere să respecte o seamă de prescripții morale. Respectarea acestor norme sunt cele care definesc binele și adevărul acestei lumi, iar ele

cronica ideilor

Alain BESANÇON

ESEURI DESPRE LUMEA DE AZI

HUMANITAS

Alain Besançon, *Eseuri despre lumea de azi*, trad. din franceză de Adina Cobuz, Edit. Humanitas, 2007, 360 pag.

nu pot fi înlocuite de reguli laice a căror sursă să fie instituțiile unui stat democratic, și asta pentru că orice instituție e ceva omenesc și perisabil, în timp ce prescripțiile Coranului reprezintă cuvîntul necreat și netrecător al lui Dumnezeu.

În fine, în al unsprezecelea rînd, ceea ce îl nedumirește pe musulman este ateismul galopant ce roade pe dinăuntru lumea credincioșilor creștini, așadar faptul că oameni care se declară creștini pot pune sub semnul întrebării dogmele propriei religii. Această slăbire a credinței care macină neîncetat biserica lui Hristos este pentru un musulman nu numai dovada vulnerabilității creștinismului, ci semnul prevestitor al colapsului iminent. Resursele de credință ale creștinilor s-au epuizat, puterea lor de jertfă s-a stins, iar martirajul e o noțiune pe care teologii nu o pot folosi decît cu referire la trecut. În schimb, musulmanii mor pe capete și se sacrifică în numele lui Allah, împingîndu-și religia în intimitatea spiritului creștin. Toate acestea sunt semne pleidînd pentru vria cu neputință de redresat în care a nimerit religia Sfîntului Pavel.

În fine, e un motiv de îngrijorare să vezi cum credincioșii din fiecare tabără privesc la ceilalți cu superioritate și cu orgoliu nemărturisit. Creștinii sunt încredințați că surele Coranului nu reprezintă o scriere revelată și că islamul este o religie barbară și înapoiată. Musulmanii, la rîndul lor, privesc creștinismul ca pe un corpus de falsuri și inexactități a căror vulnerabilitate argumentativă poate fi depistată la cea mai mică analiză rațională.

În fine, un ultim amănunt este că, spre deosebire de creștini, musulmanii nu simt îndemnul de a se informa asupra creștinismului. Cu alte cuvinte, doar creștinii sunt curioși să cunoască doctrina islamului, iar cauza nu e de căutat într-un interes exegetic a cărui deschidere s-ar încadra în domeniul istoriei religiilor, ci într-o contrariere psihică plină de îngrijorare în fața unui fenomen ce ia amploare în Europa.

Concluzia? Privite sub unghiul de vedere al compatibilității doctrinare, creștinismul și islamul sunt precum două lumi paralele ai căror locuitori, deși trăiesc împreună și-și încrucișează zi de zi pașii, nu pot în nici un fel să-și armonizeze credințele. Incompatibilitatea e flagrantă, iar deznodămîntul coliziunii e cu neputință de prevăzut.

Interviul pe care în acest număr dl. Gheorghe Grigurcu i-l ia d-lui Barbu Cioculescu, amândoi colaboratori eminenți ai **României literare**, prezintă o semnificație aparte. Poetul, prozatorul, eseistul, criticul și istoricul literar Barbu Cioculescu împlinește în 10 august 80 de ani. Prilej de a-l felicita călduros, de a-i ura sănătate și aceeași mare putere de muncă. Prezența frecventă în paginile **României literare** a d-lui Barbu Cioculescu, la fel ca aceea a tatălui domniei-sale până în 1988, constituie pentru cititorii revistei unul din principalele elemente de atracție, așteptat totdeauna cu mult interes, cu nerăbdare. Îi adresăm din toată inima, d-lui Barbu Cioculescu, la aniversare, tradiționalul *La Mulți Ani!*
(R. lit.)

Gheorghe Grigurcu: *Stimate domnule Barbu Cioculescu, împărtășesc prezumata d-tale emoție, acum când devii octogenar. Sau încerci o stare de liniște ceastă de serenitate a unei trepte de supremă împlinire?*

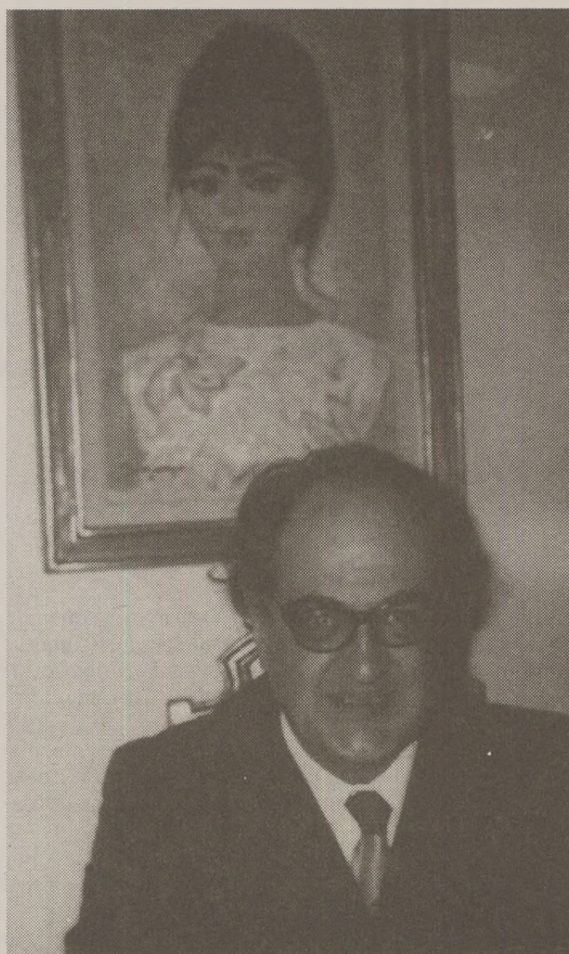
Barbu Cioculescu: Starea de spirit care mă stăpânește este una de ușurare: de acum sunt în afara locului comun „a plecat dintre noi înainte să fi spus tot ce avea de spus!“. Calendaristic pășesc pe treapta adâncilor bătrâneți. Pot pretinde eliberarea de orice obligații, am dreptul de a-mi petrece zilele în necontabilizabile ore de contemplație, nopțile în suite de vise de încântătoare absurditate. Sunt iertat a mai purta arma, a mai călca în agora, a trage aghioase în savante academii, a mă pronunța în conflictul între președinte și premier. Cel puțin așa ar trebui să se întâmple.

Despre o supremă împlinire aș prefera să vorbim la proxima aniversare – din 2017, de pildă. Desigur, până atunci mulți din cei de astăzi nu vor mai fi, și acest lucru mă întristează.

- *Numele Cioculescu devenind un plural literar, te invit să ne spui cum te plasezi în seria întemeiată de Șerban cel Rău?*

- Ca un urmaș demn, care n-am adus ruina casei și nici amuzamentul răutăcioșilor din târg nu l-am făcut. Circumspect, cum despre mine s-a spus. Destinul a vrut ca și fiul meu, Șerban Filip să fie un intelectual, autor de cărți - în domeniul relațiilor internaționale, pentru care mă pregătisem eu în anii de facultate. Simona, dulce doamnă și distins istoric literar care, printre altele, valorifică opera lui Șerban Cioculescu, începe să marcheze puncte deasupra soțului și stăpânului ei. Iar fiica mea Ilinca posedă un admirabil armasar arab, unde dorința de a avea un cal mi-a mistuit copilăria. Acum merg la grajduri cu morcovi, dau unul Shaghiei, calul Ilinchii, alt morcov calului doamnei Basescu saltăreț prin preajmă. Împliniri și acestea, nu-i așa?

Un amănunt: am păstrat întreaga bibliotecă paternă, colecțiile tatei, fotografia mamei, ca domnișoară Iovițoiu, o țin pe noptieră. Cât privește în ce măsură numele de Cioculescu mi-a priit sau ba, lucrurile sunt mai amestecate. Bunăoară, chiar la optzeci de ani, voi fi prezentat: „iar între noi se află fiul lui Șerban Cioculescu“. Într-un număr recent

al celei mai bune reviste literare din țară a apărut fotografia de arhivă cu Barbu Brezianu și tata, cu mențiunea Barbu Brezianu și Barbu Cioculescu... Paradoxal, și mama mă chema câteodată la masă: Șerbane“, dar niciodată pe tata cu numele de Barbu. Nici ea, nici nimeni. Asta-ți spune ceva? În fapt, între părintele meu și mine au existat mari deosebiri structurale și o asemenea înrudire spirituală, ca de la părinte la fiu, în vremurile când fiul moștenea nu numai numele tatălui, ci și feuda, profesiunea, laboratorul, când prelua brutăria sau cabinetul avocațial. Obicei burghez s-ar zice, dar de la aristocrați moștenit. Unde Ludovicii, Albeștii, Eduarzii se numărau cu duzina și peste.

De la tatăl meu am moștenit ceea ce, la rândul lui moștenise de la tatăl său: umorul. Asta pe linie ereditară. Iar prin legea imitației, plăcerea pentru lectură, respectul rațiunii, simțul relativității, refuzul fanatismului, darul de a se pune în situația celuilalt. Inșă lista e cu mult mai lungă. Mi-a trecut o filosofie a vieții, în prim rând. Carnal, am moștenit-o pe mama. De la ea mi-a venit bucuria de a trăi, capacitatea de a sezisa frumosul – și de a-l gusta. De la ea, poezia.

- *Am impresia că ne aflăm într-o perioadă literară animată, prin tensiunile sale încă nu total date pe față, prin menținerea unui discurs mai mult ori mai puțin să zicem deferent în raport cu ceea ce se petrecea înainte de '89. Din varii pricini, revizuirile, inevitabilele revizui, lenevesc. Ce crezi că nu s-a arătat până acum în suficientă măsură cu privire la „epoca de aur“ în varianta sa literară?*

- Mă așteptam să-mi pui această întrebare, fiindcă știu cât te preocupă. Nu pot să uit cum, la prima întrunire a scriitorilor după '89, când – primul și ultimul – ai cerut lustrația în rândurile scriitorimii, sala, într-un huiet uriaș a tropăit minute întregi, spre a te împiedica să continui. Cum, mai pe urmă, de ce se schimbau lucrurile semănau mai mult cu ceea ce fusese. Am tot scris despre asta, mersul încet, deznădăjduitor de încet și mereu cu jumătăți de măsură al modificării de canon a fotografiat un cerc de familie alcătuit din mulțimi de beneficiari ai fostului regim, până la obsesia că noi, reacționarii, suntem în minoritate numerică. Zicând, odată, ceva lui Fănuș Neagu, numele i-a dispărut din text, în revista care niciodată nu mi-a cenzurat o linie. Și până în zilele noastre nu s-a aflat cum...

Literatura din perioada zisă liberală a comunismului este ocrotită asemenea arborilor seculari, ulmi ce nu se mai reproduc – e considerată ca un castel cu trecut istoric, cine deschide gura și o declară neavenită, fiindcă a fost produsă în lipsa libertății este socotit exaltat, i se pomenește numaidecât de *Moromeții*, de *Cronica de familie*, de elegiile lui Nichita Stănescu, de lirica lui Cezar Baltag, și chiar a lui Mircea Ivănescu și Leonid Dimov. Ba chiar și eu am tipărit mai multe volume de versuri în acea perioadă și un volum de proze. Cazul e de o teribilă complicație. Imposibil să-l lămurim aici și acum.

Te mai duce gândul, când și când, la eroica perioadă a colaborării noastre, la *Dreptatea*? Unde m-a dus de mână Petre Stoica, și unde ne pusesem pe treabă, din toate puterile? Nu ceream nimic pentru noi și, cu multă înțelegere, ni s-a dat ceea ce cerusem. Pentru mine, sexagenar pe atunci, a fost ca o a doua tinerețe. Numai faptul că fusesem cu tine și cu Petre Stoica, merita.

Barbu Cioculescu

„Dacă este cazul
recunosc un talent
aș numi forța im-

- *Scriind despre Titus Popovici, i-ai atașat formula memorabilă de „clasic încă în viață“. Socotești că mă hălăduiesc între noi și alți clasici de același tip?*

- Dacă Academia Română n-ar fi, mai departe, aceeași Academia lui Nicolae Ceaușescu – și d-na – fenomenul m-ar mira și mă indigna. Inșă cum la noi tranziția a luat doar formă formală – se pare că jumătate din parlamentul actual ar intra sub focul lustrației! – mi se pare chiar firesc să fie așa. Se caută cu skepsis, de către îndurerate spirite ce a fost bun în comunism și se scot în față ororile unui liberalism fără instrumente de control. Toți vechii care mai pot articula trei vorbe sunt în posturi. De câte ori ai apărut tu la televiziune și de câte o Pleșiță? Ale cui sunt posturile private de televiziune? De cine nu mai sunt chemați scriitorii la postul național de radio? Ce intelectuali de seamă vor figura pe listele de deputați ai parlamentului european? Ce tiraje au cărțile noastre? Ce fac o cafea?

- *Ce ți se pare relevant la răsrucea vieții noastre literare cu așa-numita viață civică? Nu ți se pare că se contine frecvent, sub bariera „apolitismului“, acea ideologizare pe dos preconizată de oficialitatea regimului totalitar ajuns la anahhie, care cerea scriitorului muțenie în privința temei de interes general, resimțite ca „dificile“? Nu e greu de constatat că analiza fenomenului politic e mult mai degajată decât cea a fenomenului literar...*

- Dragul meu, intelectualul e când invitat să participe la viața civică, când poftit, mai pe scurt, să-și vadă de treburile lui. Apolitismul a luat naștere în acea păcătoasă societate care omul numit de bine zberca măgărește ca el politică și face, ca nu aparține nici unui partid politic. Același specimen care, mai apoi, constată cu uluire cum politica devine o cuibar de afaceriști verosi, de împătimiti ai inavuzării, pistolete deghizați în experți. Mă refer la o categorie largă, dar și aici învârtiți care au pus în practică dictonul „și cu dâns ntr-înșă și cu sufletul în rai“, pentru a culege roadele apropiate de dl. Iliescu și a rămâne, în ochii masei, neangajați. Auze și nu-ți venea să crezi, pe câte un autentic intelectual, excelent critic literar, psalmodiind: „Eu nu am nimic comun cu dl. Iliescu, nu-i urmez căile politice, dar nu pot să nu admir bărbăția cu care i-a adus pe mineri în Capitală... Fabulez, desigur. De asemenea exemplar, cu prestigiu, profesiunea sa, notoriu, eventual și peste hotare, are nevoie orice regim deochiat, care a făcut-o de oaie. „Iată, vede și un om care nu ține cu mine, îmi dă dreptate. Îl voi decora pentru meritele sale științifice, firește. Pentru că sunt obiectiv îi crez și un institut.“ Fenomenul dezvăluie standarde joase ale unei societăți. Pe tine te exasperează. Pe mine mă lasă rece. Cu riscul de a te dezamăgi am să-ți spun că nici măcar nu-i disprețuiesc pe acești înși, ci încerc să-lărgesc înțelegerea, ca față de gay și lesbiene. Și mai în vine în minte o tableta din anii ce mai buni ai lui Argeș generalul roman care-i explică sutașului ce profit ar trage din omenirea de pe urma exterminării tuturor mișailor. „- Doamne, șoptise sutașul, n-o să ne mai putem mișca de atât oameni cumsecade.“ Propun apoliticilor o soluție universală să fondeze un partid. În fine, o confidență primejdioasă dacă aș mai trăi odată, n-aș pierde ocazia de a fi apolitic.

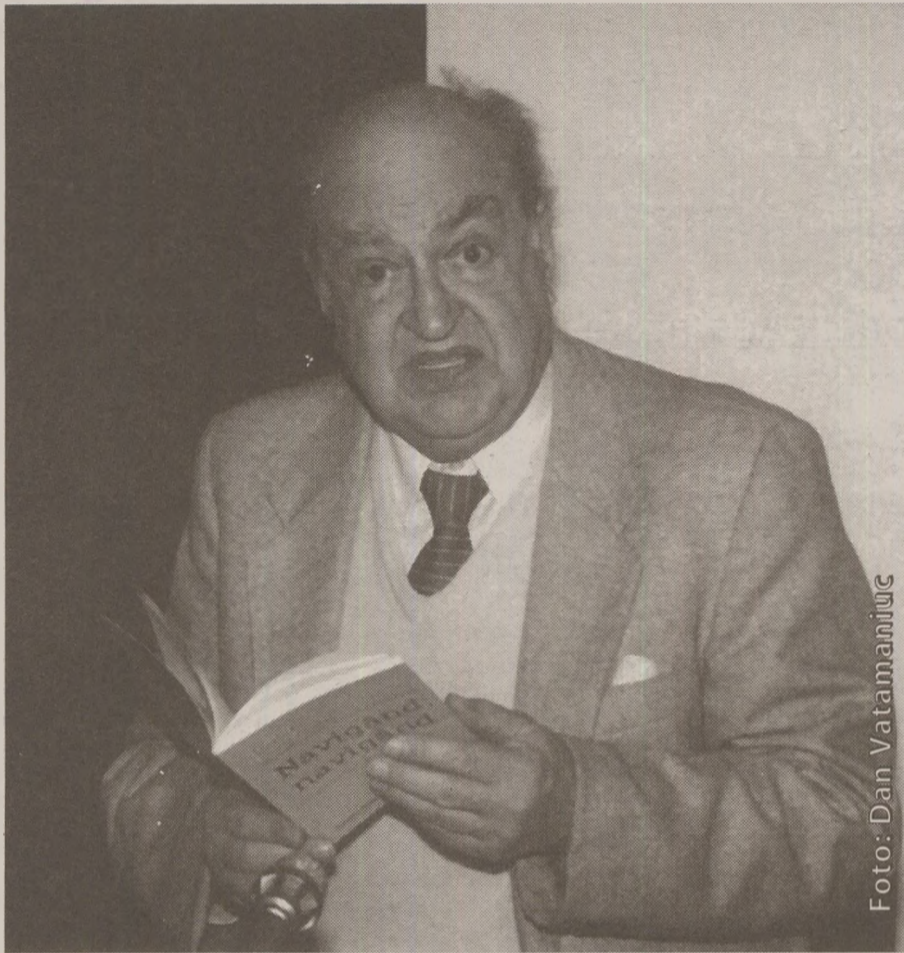
- *Sint critici, comentatori (ba chiar publicații între-*

Foto: Aura Christu

Cu Simona

Titaniul liricii interbelice, desigur, cu o aplecare sentimentală către lirica lui Emil Botta. Lirica lui Tonegaru, a lui Alexandru Lungu, a Cerchiștilor, deci a lui Ștefan Augustin Doinaș, a lui Radu Stanca, baladistii, versurile celor de la Albatros, m-am numărat și eu printre entuziaștii lui Dimitrie Stelaru. Am gustat prozele lui Pavel Chihaia, ale lui Dinu Pillat, Mihai Villara, fără să mă bucur de apartenența la o generație, ceea ce mi-a și dăunat, mi-a și priit. Valul nici unui grup nu m-a suit pe creste, dar nici nu m-a amestecat printre meduze moarte, pe nisip. N-am fost la modă, deci mi-am cruțat posibilitatea de a avea succesori. Presupun că vor fi atât de originali, încât numai un critic foarte sagace, va descoperi filiația.

- Te-ai manifestat într-o multitudine de forme literare, cu mare talent, competență, acribie, cu o strălucire ce te situează în planul celor mai prestigioase spirite ale literelor românești din prezent. Ce legături crezi că există între diversele tipuri de prestație creatoare pe care le-ai efectuat? Ești dispus a schița în câteva linii un autoportret interior?

Din toată inima îți doresc încă mulți și rodnici ani.

- Dacă este cazul să-mi recunosc un talent, atunci aș numi forța imaginației, ea a fost aceea care, în procesul de creație se cheamă inspirație. I se mai adaugă darul observației, și aici voi pomeni copilul de cinci ani care privea cu încântare nervurile negre de pe aripile fluturilor galbeni. În horoscop, tema ar face referință la o excepțională intuiție – dar nu mă pot pronunța în asemenea termeni despre mine. Un adolescent care a prins gustul lecturii, mai degrabă aplecat spre contemplație decât spre acțiune, cu deschidere spre sunet și culoare, dar nedotat pentru muzică și pictură are la îndemână calea literaturii. Construcția unei poezii echivalează cu cioplirea unei statui în marmură, fie doar numai a unei statuete. Compoziția unui grup statuar te trimite la proză. Cu cea naturalistă n-am avut treabă – de aici constatarea de minim efect estetic a prozelor zilelor noastre. O spune, firește, o tombateră. Un bătrân grenadier, dragă Puiuule, n-ai idee câte știe! Să trăiești, să ne vedem nu zic peste zece, dar măcar peste douăzeci de ani. Altfel, tu o spui, orice amintire este o autodistrugere.

Interviu realizat de
Gheorghe GRIGURCU

Familii Cioculescu-Streinu, 1935

abilă „eleganță“ se fereșc a atinge o seamă de chestiuni
me din actualitate, evident controversabile. Ai putea
ci câteva elemente ale supraviețuirii mentalității
oembriste, oportuniste, adulate sau denigratoare
m unor circumstanțe inavuabile?

nu numai că aș putea, dar te vestesc că am în
tă pregătire un volum cu copioase trimiteri la tema
a. Volumul se intitulează *Zădărnicii* și cuprinde grosul
e miezul – activității mele gazetărești între anii 1990-
când din 2007, îndărăt, către anii când mijea tranziția,
-ul, FSN-ul etc. etc. Cititorul va desluși, poate, o
de reacții alergice la adresa unor persoane, cioclii
mocrații născânde, mai departe repartizați în posturile
le statului. Mă tot întreb dacă, în momentul izgonirii
ușescu – suirea în elicopter – schema era nu numai
a punct, dar și aprobată de forul cel mai specializat
ne. Asta fără să fac parte din tagma obsedaților de
e. Dar prea au mers lucrurile ca într-un balet rus.
pre mentalitatea comunistă, supraviețuirea ei se vede
as în entuziasmul cu care vechi cadre au îmbrățișat
im, de liberalism sălbatic numit. Duc dorul comunismului
nu suportă regimul atotputerniciei banului, al împărțirii
ui nu în ore, ci în roni. Comunismul a luptat cu regimul
ei naturale și a pierdut. Nu-i condamn pe nostalgicii
nici nu-i deplâng, cum aș compătimi un estropiat.
oa de care tocmai ți-am pomenit, mă refer adesea la
icicii mari profitori. Mari nerușinați, în două vorbe.
o să mă întrebi și ceva în legătură cu literatura?

mi aduc aminte de rezervele lui Șerban Cioculescu
nța lui Nichita Stănescu, căroră, dacă nu mă înșel,
dat girul publicității și despre care nu se prea vorbește.
e pe care le aveau și Petre Țuțea, Ovidiu Cotruș, I.
u, Ion Caraion, A. E. Baconsky. Ce impresie ai asupra
ării acestui poet devenit un brand orbitor al timpului?

in simpatie, Șerban Cioculescu i-a atras atenția lui
Stănescu, într-un moment delicat al creației acestuia,
ipește un talent care nu putea fi, cum începuse Nichita
ia, ineputabil. Articolul i-a fost refuzat, cum că
Stănescu e un bun de patrimoniu, prin urmare,
bil. Criticul a fost mai mult uimit, decât jignit. Cu
mp mai înainte, publicasem în *Luceafărul* un
in care-l luasem peste picior pe Nichita pe seama
mpaj de poezii ale sale a căror inconsistență literară
ăruse a ține de inconștiență. Revista fiind condusă
en Barbu, articolul meu apăruse, cu întreaga expresie
prim suflu. Tata m-a mustrat, atragându-mi atenția
este îngăduit unui poet să critice opera altui poet.
r, ca editor al integralei Tonegaru, am stat multă
ne gânduri dacă să introduc sau nu în ediție un articol
e la adresa liricii lui Ion Caraion, în momentul respectiv
r la *Scânteia tineretului*.

utul lui Nichita, vâlușind până la grădinițele de
marcat, odată mai mult, primitivismul cultural al
cietăți însetată de celebrități, pe cât de vulnerată în
fund că nici un român n-a luat până acum premiul
Cum însă se pare că, de la o vreme, fotbalul românesc
aternicește, existând posibilități ca echipe de-ale
să ajungă chiar în turul al doilea, partida s-a deplasat

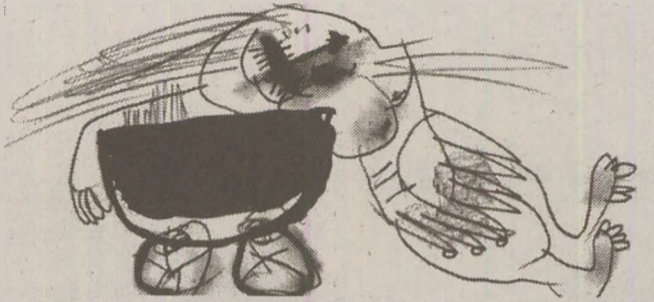
pe alt teren. Țin să-ți mai spun că Șerban Cioculescu nu gusta
nici literatura suprarealistă, realizată doar prin manifeste,
că nu o agrează în nici unul din valurile ei, nici ca țesătură
în producția frunțașilor șaiceciști. Bun de patrimoniu,
într-o vreme, brand, acuma, soarta unui poet, altfel considerabil,
nu a fost dintre cele mai fericite - mă refer exclusiv la
receptarea lui.

- Ne-am cunoscut mai din apropiere, ne-am împrietenit
(nădăjduiesc) în zilele moralmente toride ale Pieții
Universității și ale colaborării la Dreptatea literară, creația
noastră comună împreună cu poetul Petre Stoica. O între-
bare naivă: mai sint realizabile idealurile de atunci? Și o
întrebare întristată: ți se înfățișează un om de formatul politic-
moral-intelectual al președintelui de azi al României, dl.
Traian Băsescu, cel slujit de „angajarea“ citorva intelectuali
de vază, chiar ceea ce dorim?

- Săptămânile, lunile – în fapt vreo doi ani și mai bine
– pentru mine au însemnat o a doua tinerețe, trio-ul pe
care l-am alcătuit, Petre Stoica-Gheorghe Grigurcu-Barbu
Cioculescu, a fost garanția în tulburata presă a vremii, că
o fuziune între factorul etic și cel estetic era posibilă.
Toate mobilurile pentru care am luptat merita efortul –
dacă a existat și un risc, nu l-am sesizat – și cum n-am urmărit
nimic pentru noi, la guvernarea Coaliției, cu chiar aceasta
ne-am ales. Dar pagina literară a *Dreptății* acelor ani rămâne
cea mai bună – și nici de editorialele mele nu mi-e rușine.
Trist este că, după ce magii și-au depus ofrandele la Iesle,
s-au risipit. Cât îl privește pe dl. Băsescu, atâta vreme cât
mandatul său este în curs nu-ți pot da un răspuns definitiv.
Oricum, la viitoarele alegeri, unde rival la președenție îi
va fi președintele P.S.D., dl. Marian Vanghelie, eu tot pe
actualul președinte am să-l votez. Pentru că a luat asupra-și
condamnarea crimelor comunismului, pentru că a trecut
C.N.S.A.S.-ului dosarele Securității, pentru că luptă împotriva
corupției – și mai sunt și altele. Mă consternează, în schimb,
conflictul lui cu guvernul Tăriceanu, indiferent cine e de
vină, nu am sentimente negative față de dl. Tăriceanu, aș
zice, precum franțuzul *entre les deux mon coeur balance*.

- În implacabilul flux temporal, ne descoperim cu toții
afinități, ne disociem cu toții de persoane, concepții, fapte
ce ne contrariază. De cine te simți apropiat dintre personalitățile
literare care te-au precedat sau cu care ești contemporan,
în raport cu cine te simți într-o postură opusă? Dar cum îi
consideri pe succesori? Te simți reprezentat de cineva din
sirul lor?

- Dacă inima mea rămâne la alianța Dreptate și
Adevăr, la ceasul la care lua puterea, dacă aștept acea lege
a lustrației de pe urma căreia jumătate din actualii parlamentari
să nu se mai poată prezenta pentru un nou mandat, atunci,
cred, că-mi cunoști opțiunea. Din fericire, de multă vreme
nu mi se mai cere semnătura pe manifeste – nu sunt un
VIP –, deci îmi dă mâna să rămân un bătrân reacționar, cu
pusăuri de stângă. Mă bucur că nu mă întrebi ce-aș face dacă
aș lua-o de la început. Cu toate că n-ar fi vorba de acele
întrebări fără răspuns care provoacă melancolii covârșitoare.
Dar constat că m-am rătăcit: doreai să știi care sunt personalitățile
literare cu care mă simt afin. Cele ale perioadei de formație,
cele ale maturității, cele ale vârstei socotite a înțelepciunii?

Mergi în silă într-o clădire oarecare, la o ședință anostă și toată viața ta viitoare se va schimba, atît de încet, încît n-ai cum să observi.

literatură

Gabriela Adameșteanu

Coincidențe?

„Simțeam uneori... că destinul îmi pregătește din nou, ceva care îmi va schimba încă o dată traiectoria vieții. Atunci, pentru câteva clipe, vedeam semnele ca pe niște faruri care se aprind deodată în întuneric și se sting repede, prea repede ca să le pot înțelege sensul. Mă ridicam din pat, știind că mi s-au făcut semne - dar cum să le descifrez?”

Mircea Eliade

A putea lua drept semn rău prevestitor faptul că primul lui gest de a se expune în public alături de ea a fost la înmormântarea unui coleg de birou?

N-ar trebui. Se știe doar că îndrăgostiții, proaspetele cupluri ilegale, merg cu entuziasm la nunți și cu sollicitudine la înmormântări. Caută pretexte ca să scape de ceilalți, dar nu-și pot permite să se afișeze în localuri, așa că, pentru început le prinde bine cohorta gălăgioasă și - speră ei - oarbă a celorlalți. Familia îndoliată se poate baza că n-au să dispară pe drum, înainte de sfîrșitul ceremoniei. Prin manevre discrete reușesc, să ajungă alături și pășesc atît de încet încît ajung în coada șirului. Atingerile, aparent întîmplătoare, le curentează partea de jos a pîntecului, iar respirațiile li se unesc, grăbite. Dacă ceremonia se va prelungi acasă, la familia îndurerată, ai să îi întîlnești și acolo, răspunzînd buimaci întrebărilor sau, dimpotrivă, acaparînd conversația cu logoreea lor excitată. Au și învățat, între timp, să își transmită mesajele printr-o privire, printr-un clipit furișat de gene, pe care le cred neobservabile. Dar ele nu sunt niciodată, mai ales pentru colegii lor din Clădire.

Radu și Letiția au stat cît mai departe de catafalcul plin de flori al domnului Hariton, evitînd să îi privească de aproape buzele vineții, întredeschise peste dinții sticloși și aerul sfidător; atinsese apogeul candidiei lui siguranțe de sine. Contaminată de coroane, discursuri, flori, plîsete, bucuria că erau împreună se compara inevitabil cu ceva grav și străin, dar niciodată moartea nu a fost mai departe de ei decît atunci. Privirea însuflețită îi trăda atunci cînd încercau, ba unul, ba altul să se imagineze într-un scenariu similar. Aleile pline de lumină ale cimitirului își cerneau frunzele galbene într-o ploaie foșnitoare în timp ce ei se pierdeau, printre cavouri, nepăsători și sensibili, vorbind ușuratic despre moarte și viață, cu fețele prinse una de alta și nerușinarea acuplării lipită de pașii lor, înceți, melancolici.

Așadar, a început la Bellu. Și a continuat în cel mai întunecos colț al unui culoar străin, la ultiul etaj al unei clădiri vechi, unde scîrțîitul podelei subrede de lemn îi avertiza dacă cineva se apropie. Atunci ei se opreau din sușotit și, cu un efort de voință, își depărtau capetele care, odată pericolul dispărut, se apropiu iar.

Se grăbeau, așa se vor grăbi, ani de zile, de acum înainte, căutînd mereu un loc, un moment unde, cînd

să poată rămîne singuri. Pentru început aveau doar douăzeci de minute, pauza ședinței la care întîmplarea îi adusese pe amîndoi: una din milioanele de ședințe consacrate noului document epocal al Tovarășului, livrat pe bandă rulantă prelucrărilor obligatorii.

Dar nu cumva doar timpul lor, măsuraț de acum înainte numai în ore și întins pe ani întregi, o va ține pe Letiția în așteptarea, veșnic amînată, a unchiului Ion? Și există oare în viață întîmplare sau cineva din Înalt te așează, ca pe un pion, pe o tabla de șah, la începutul unei partide cu final deschis?

Uneori te-ar putea include în joc chiar cineva din apropierea ta, de pildă, în cazul de față, Radu Olaru, de ce nu? Ca secretar cu propaganda în BOB, el ar fi putut să o treacă pe convocator pe veșnic chiulangia Letiția Arcan, care mereu se fofilează de la sarcinile obștești, să-și piardă și ea o duminică la informarea politică pe nivel de capitală, sunteți de acord, tovarășa directoare? e chiar o idee bună? atunci asta am rezolvat-o, putem trece, cu voia dumneavoastră, la raportul trimestrial pentru adunarea generală!

Puțin probabil că așa s-au petrecut lucrurile, ținînd seama de discreția, dar și de lipsa de sînge rece cu care Radu a intrat în această relație.

Dar într-o variantă a romanului Letiției a existat o asemenea scenă.

Nu mai asistase, placidă ca o legumă, la o întrunire de asemenea anvergură, cu ochii pe aurul înnegrit al stucaturilor baroce de pe tavan, stridente față de discursurile stereotipe, întrerupte de aplauze la fiecare citat din cuvîntarea Tovarășului. Sala era plină de femei între două vîrste, cu părul tapat și lipit de fixativul Farmec, cu rotunjimile scoase în evidență de fustele plisate de tergal, cu picioarele presate în pantofii cu vîrf Louis Quinze, și de bărbați trupeși, cu ceafa îngroșată și falcile lățite peste gulerul țepăn, întins de balene, al cămașii. Toți păreau că-și țin fără efort ochii goi pironiți pe masa, învelită în roșu, a prezidiului, doar ea, un biet animal sălbatic închis într-o cușcă, cu nerăbdarea zvicnindu-i în glezne și palmele inerte cînd venea momentul aplauzelor, număra pînă la o mie, și iar o lua de la capăt, încordîndu-și și relaxîndu-și mușchii, ca la ora de aerobic.

Zidurile încă mai vibrau de aplauzele prelungite care anunțau pauza cînd își nise, ca presată de o nevoie urgentă și bisticăise tot mai disperată, încercînd pe rînd toate ușile. Într-un tîrziu își dăduse seama că singura care dădea în stradă, cea de sticlă și fier forjat cu motive florale, art deco, era păzită de obișnuitul portar dușmănos, care nu scotea cheia să descuie decît în fața unui chip cunoscut, pe care îl saluta cu tot respectul.

Ar fi trebuit să fie recunoscătoare că se afla într-o sală încălzită și aerisită normal, nu într-un beci fără căldură și fără geamuri, cu tînetă plină de urină și fecale amestecate în mijlocul încăperii, între oameni scheletici, duhnînd a piele imbecilă și a sînge încheșat, după anchete, așa cum i se întîmplase și tatălui ei, disprețuitul Victor Branea.

Și nici măcar în frig și zloată, topăind de pe un picior pe altul și strîngîndu-și cît putea mușchii sfincterului, în așteptarea momentului cînd coloana nesfîrșită va trece prin fața tribunei oficiale, și ea o să zbiere *Staliin! Staliin! Trăiască 7 noiembrie, ziua Marii Revoluții Socialiste din octombrie! Ziua eliberării popoarelor!* exact atît de tare cît doresc ochii ațîntiți asupra ei, pentru că abia după încă circa 20 minute de mers, să zărească silueta salvatoare a closetului public. O probă de răbdare pe care i-o povestiseră, în termeni mai decenti, mama, și unchiul

Ion. Și nici nu trebuia să păzească, într-o caniculă de 43 grade, congestionată de soarele care o bătea în cap și cu picioarele umflate în sandalele ieftine și tari, elevii selecționați după dosarul părinților, ale căror trupuri culcate, privite de sus, din tribuna oficială, vor desena lozinci pe care o vor urla megafonele în tot stadionul: *Ceașescu-eroism, România-comunism, Ceașescu-eroism, România-comunism!*

Dar Letiția Arcan încă nu căpătase pe atunci conștiința că face parte dintr-o generație mai norocoasă decît precedentă. Și, firește, n-avea habar de ce o să urmeze.

În clipa cînd era mai exasperată, s-a trezit față în față cu Radu Olaru, care ieșise din coada de la bufet, doar ca să-i șoptească, în stilul lui ironic-patern, de totdeauna.

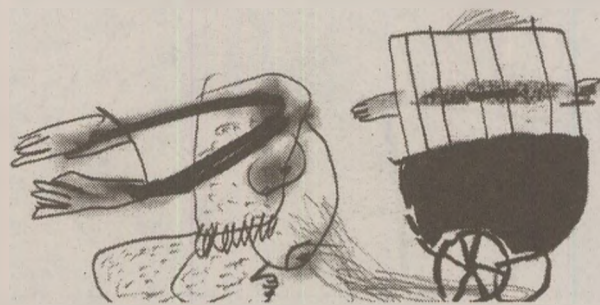
— ...Gîndiți-vă, stimată doamnă, că nu vom pleca de aici pînă diseară! Și vă rog luați aminte că senșiurile sunt cu șuncă de Praga veritabilă! Mai există crenvurști, Pepsi, ciocolată chinezească și chiar mandarine!

Coada în care au intrat amîndoi, mergea încet, Letiția casca ochii la lambriurile de lemn înnegrit din hol, iar Radu se lansase într-o poveste despre tabloul unui pictor de mîna a doua de acum o sută de ani, în care apare chiar sala unde se ține ședința noastră de azi, pe-atunci, n-o să vă vină să credeți, stimată doamnă, ce era aici: un salon cu oglinzi venețiene, un pian Blütner, și chiar o mică scenă de teatru!

... Povestea casei ar putea fi o sursă de inspirație mai bună decît sordidul nostru cotidian, căruia, îi acordam prea multă atenție, după umila mea părere! Chiar nu v-a trecut prin minte să scrieți un roman istoric? S-ar vinde bine și cenzura e mai puțin atentă la astfel de subiecte. Imaginați-vă doar ce somptuos putea să pară acest mic palat acum o sută de ani, atunci cînd se spune că domnitorul Cuza I-ar fi făcut cadou Mariei Obrenovici! Mai ales ținînd seama de cum arăta atunci Bucureștiul! Știți ce? N-ar fi poate o idee rea să profităm de pauză și să ne mai uităm în jur, avem timp, se spune că în partea a doua a ședinței va apare însuși Dumitru Popescu, presupun, stimată doamnă, că știți despre cine vorbesc! Șeful ziarului pe care îl plătiți, dar vă permiteți să nu-i deschideți! Cel care ne trasează linia pe care mergem, noi, cei din cultură! Cel ce scrie discursurile Tovarășului pe care le papagalicești la ședințele de învățămînt politic! Nu le papagalicești, Lety? Te faci doar mică-mică și, la fel ca acum, te ascunzi în ultimul rînd de scaune? Păcat, un scriitor ar trebui să fie interesat de un astfel de personaj! Este mai cultivat decît cei din jurul lui și n-a apucat să trimită în pușcărie pe nimeni, ca predecesorul lui! Sper că măcar de Leonte Răutu, ați auzit, stimată doamnă! Ideologul șef din anii '50! Ei, nu, nu a omorît el cu mîinile lui, dar cu intrigile lui de culise, cu discursurile lui, putem liniștit spune că da! Nu i-ați mai auzit numele în ultima vreme, pentru că a fost exilat la conducerea Școlii de Cadre a Partidului, iar rivalul lui are acum drum liber! Cum care rival, dar noi despre cine vorbim? Acest Dumitru Popescu, care poate să apară aici, la această ședință dintr-un minut într-altul! Un lup tînăr, arogant, conștient că se afla în grațiile Tovarășului! Și foarte periculos, cum de ce? Pentru că e avid de putere și plusează! Plusează! N-ați observat că de la o vreme de pe prima pagină a Scînteii nu mai lipsește fotografia Tovarășului? Dar din ce lume ați picat, stimată doamnă!?

Este puțin probabil ca o persoană prudentă, ca Radu Olaru să fi ținut un asemenea speech riscant în înghesuiala unei cozi, la un bufet aprovizionat de Gospodăria de Partid. Mai degrabă monologul a fost rostit în garsoniera din Balta Albă sau în apartamentul de două camere din

**Nu o să înțelegi nimic: o senzație cu
atât mai sîciitoare cu cît te vei simți
mereu mai aproape de ceva greu de
numit. Și, de fapt, nicăieri.**

Militari sau în cel de trei, cu două spații sanitare, din Drumul Taberei, acolo unde standingul amicului Florinel Gheorghe, crescînd mai repede decît bunăstarea întregului popor, despre care vorbea în cursul lui de Socialism Științific de la Facultatea de Filozofie, îi va purta în anii viitori și pe Letiția cu Radu.

Într-o versiune mai tîrzie a romanului, Letiția a plasat însă acest monolog al lui Radu în pauza ședinței. Și, probabil, pentru a face scena mai dramatică, a introdus, în hall-ul cu lambriuri de lemn și vitralii florale, art nouveau, total atipic pentru un sediu de sector de partid din anii '70, niște tineri cu fețe brutale, tunși scurt și îmbrăcați în costume cenușii, de unică măsură, care mișunau în jurul grupurilor, încercînd să capteze toate șoaptele. Ușor de recunoscut băieții de pe Calea Victoriei din poezia, celebră în anii 80 tîrzii, a Anei Blandiana, a cărei publicare s-a lăsat cu dări afară și retrogradări.

Despre acești băieți, „plantați”, spre sfîrșitul domniei lui Ceaușescu, din zece în zece metri, de la locuința din cartierul Primăverii la sediul Comitetului Central din Piața Palatului, se spunea că ar fi „decreței” orfani, dresați de Securitate pentru Serviciul de Gardă. Lipsa de milă cu care fuseseră crescuți i-ar fi făcut mai feroci, în fidelitatea lor față de El, decît labradorul negru dăruit lui Nicolae Ceaușescu de Valéry Giscard D'Estaing, la vizita sa prin România.

Dar la începutul anilor '70, cînd se petrece scena respectivă din romanul Letiției, decreței orfani încă mai urlau, legați, în paturile mînjite de căcat din orfelinat, pentru că de la decretul care interzicea avorturile trecuseră doar cîțiva ani. Și oricum, nu ar fi avut sens ca băieții de pe Calea Victoriei să fie scoși din dispozitiv și aduși la o informare politică de rutină. La mintea lor de doi lei, trasul cu urechea nu ducea nicăieri, iar de microfoanele ascunse sub reverele costumelor ieftine, nu era nevoie, devreme ce în pereții și chiar în telefoanele oricărei instituții se află ramificațiile stațiilor de ascultare.

Cine nu știa acest lucru îl va putea afla în zilele tulburi ale lui decembrie 1989, atunci cînd Televiziunea Română, devenită brusc Liberă, va da câteva imagini cu aparatul de ascultare defaectat din instituții bucureștene. Dar Aurelian Morar, soțul Nanei, prietena din facultate a Letiției, o să le spună pe loc celor două entuziaste că microfoanele scoase și arătate la televizor sunt prea vechi și au fost de fapt înlocuite cu altele, mai performante.

La ultimul etaj, rezervat servitorilor acum o sută de ani, atunci cînd casa aparținuse Mariei Obrenovici, putea să se fi aflat stația de ascultare a convorbirilor din actualul sediu de Partid al sectorului 7: poate chiar în spatele ușii de pe coridorul întunecat unde se refugiaseră Letiția și Radu. Dar atunci asta era ultima lor grijă.

Radu a deschis pachetul de Malboro, cumpărat de la bar, și, după ce a tras, neîndeminatic, câteva fumuri, i-a

vîrit Letiției capătul umed în gură, cu o mișcare bruscă, poruncitoare, care, la fel ca și lumina provocatoare din ochii dintr-odată răciți, contrazicea felul lui obișnuit de a fi.

Doar mirarea de atunci, nu și amintirea vreunei emoții aveau să îi rămînă ei în minte. Și nici figura sau vocea noului ideolog pe care, atunci cînd se va întoarce în sala de ședințe, nici măcar nu a încercat să îl identifice la masa acoperită cu pînza roșie a prezidiului, ocupată fiind să observe doar umerii tineri și ceafa blondă a lui Radu, așezat undeva, în prima parte a sălii, nu ghemuit într-un colț al ultimului rînd, ca ea.

Poate de aceea, peste două decenii, cînd, în postura de autoare, și-a rescris romanul, sub un pseudonim nou (n-ar fi avut nevoie, pe cel vechi, Lelia Arcan, nu-l mai pomenea nimeni în noile reviste literare), a folosit detalii luate din presa de opoziție a anilor '90. Ca pentru majoritatea celor trăiți în comunism, și pentru Letiția dezvăluirile senzaționaliste s-au amestecat cu amintirile proprii, tot mai confuze.

Cînd Letiția a început să se uite împrejur după o scrumieră ca să-și stingă țigara, obrazii și urechile lui Radu s-au aprins dintr-odată și vocea i-a devenit nesigură: n-ar fi ea de acord să se vadă amîndoi, într-una din zilele următoare, într-un loc mai liniștit, fără priviri străine, care să interpreteze?

Privirea lui translucidă, așteptînd, neliniștită.

Să ne întîlnim, la urma urmei, de ce nu? Poate așa să fi sunat în mintea ei acceptarea indiferentă. Nu povestea nimănui nimic din ceea ce se întîmpla la ea acasă, dar dimineața venea de multe ori cu cearcăne adânci și cu ochii roșii, uneori și cu vîntăi.

Ce au prins atunci ochii ei, orbiți de plictiseala eternă a biroului și de certurile nesfîrșite cu Petru? În semnările făcute în caietul ascuns sub salteaua patului conjugal, nu se va mai păstra decît scîrșitul stresant al podelei de lemn.

Letiția trebuie să fi întors spre el o față nemișcată. Doi ochi neutri care de acum înainte au să vadă mai mult decît are să le permită mintea ei, tot mai excitată. Neutri, dar încălziți de fosta prietenie - singurul sentiment pe care nu-l atinge nici suferința, nici degradarea, nici timpul, dacă știi să-l aperi, însă, de amestecul lacom al trupurilor.

Prietenia a încălzit incestuos nepăsarea fizică a începutului și va rămîne în amintirea ei înconjurată de galbenul intens, orbitor, al frunzișului de octombrie, de emoția explodînd în culoarea de vară provizorie. Îșelătoare. O pală de vînt și n-o să mai rămînă decît scheletele negre și umede al copacilor de pe Uranus, curățite zilnic de bruma dimineții.

Înțelegînd tăcerea ei drept o încuviințare, Radu s-a uitat semnificativ la ceasul de la mînă, n-ar fi mai prudent

acum să se întoarcă în sala de ședință? Sau își asumă ea riscul să intre după cei din prezidiu și să ajungă amîndoi niște oi negre?

În penumbra culoarului, ochii ei dezamăgiți se albastriseră și fața i s-a strîns, asprită, a coborît încruntată scara îngustă de lemn și pe cea lată de marmură, așa cum va coborî, într-un viitor apropiat, scările unor blocuri de periferie, cînd se apropia ora de întoarcere acasă a amicului Florinel.

Ca să dreagă puțin atmosfera, Radu se întorsese la trecutul casei de pe Calea Victoriei, în care urmau să mai stea ore bune. Foiala agitată de jos îi confirma înțelepciunea: nevăzut, neauzit decît de cine trebuia, noul ideolog ajunsese la vreme și se afla în casa primului sacrificat al unei diplomații neo-bizantine.

Ridicată pe fundații mai vechi din incinta fostei case domnești, clădirea avea două caturi înalte și o mansardă. În afară de dormitor, nu fusese deocamdată finisat decît salonul mare de la parter, tapizat în roșu stîns, cu mult aur pe stucaturile baroce și imense oglinzi venețiene. Arhitectul îi destinase viitoarelor baluri, concerte de cameră și chiar micilor spectacole de teatru în limba franceză, cum se purta atunci. Camerele erau spațioase, cu plafoane foarte înalte. Vitraliile albastre cu iriși violeți din hall vor fi adăugate peste cîteva decenii de urmașul Mariei Obrenovici.

Dacă în acea noapte nefiresc de caldă pentru data de 11 februarie (1866) cînd o ploaie înțepătoare întinsese o ceață umedă deasupra birfitorului București, ceea ce se va mai colporta și peste un secol s-a petrecut într-adevăr, Alexandru Ioan Cuza s-a trezit în budoarul alb și roz, de la etaj, în mirosul de parfum francezesc și sex al patului cu baldachin, la șoaptele speriate ale Mariei Obrenovici. După cheful prelungit din seara precedentă, nu apucase să doarmă nici două ore, avea un cap de plumb și o halenă grea, și a privit buimac revolverele și sfeșnicele din mîinile conspiratorilor care au intrat, unul după altul prin ușa dată larg de perete. Stringîndu-și, cu mîinile tremurînd, dezabieul peste sîinii grei, Maria Obrenovici sîrise din pat înaintea lui și se ascunsese în camera de baie de alături.

Iar fostul ofițer Cuza, cu un mandat de domnitor al Principatelor Unite pentru încă (doar) șase luni, alerga cu privirea de la unul la altul. Erau aici conservatorii Carp și Balăceanu, adversarii lui neîmpăcați, dar și foștii prieteni liberali, Brătienii, Rosettiștii, cei care acum șapte ani puseseră la bătaie bani și eforturi diplomatice pentru ca el ca să fie ales, domnitor, în aceeași zi, în Moldova și în ara Românească. Toți cei care, așa cum în zadar îl avertizase Bibescu, șeful Poliției, pețiseră, de mai bine de un an, principii de mîna a treia, scăpătați și fără regat, ca să plaseze, în ultima clipă, cele două principate încă nebotizate, în rîndul lumii: adică în rețeaua familiilor monarhice europene.

A tras de șnurul clopoțelului pînă l-a rupt, dar n-a apărut nimeni. Pentru că știa prețul oamenilor, ar fi trebuit să se aștepte că și garda și servitorii, și majordomul, fuseseră demult arvușiți. Dar nu-i era ușor să se resemneze cu ideea că doar el plătea în această clipă costurile palatelor la fel de impunătoare ca al Mariei Obrenovici pe care le ridicaseră în acești cinci-șase ani de domnie, amicii din grupul lui de interese, evaporat în cele două ore de somn greu.

Descoperind, astfel, prea tîrziu, că nu fusese decît un pion provizoriu pe tabla de șah a unui mic stat european, ce avea să se nască, în ciuda interdicției formulată de Puterile Garante, sub logo-ul *Supraviețuire prin viclenie față de orice (fel de) Putere*, sub numele de România, cel care deja nu mai era domnitor decît în viitoarele cărți de istorie, a întins mîna după halatul de mătase roșie, a împins sub pat elegantă oală de noapte de porțelan și și-a semnat abdicarea pe un colț de secretaire.

Istoria mă va răzbuna! ar fi strigat Alexandru Ioan Cuza, dacă în adolescență ar fi citit, la fel ca Letiția Branea și Radu Olaru, *Așa s-a călit oțelul, Tinăra Gardă* și alte romane sovietice despre eroi.

(Fragment din romanul *Provizorat*)

(continuare în pag. 20)

e r e u

Pentru cine nu cunoaște limba franceză, o să menționez că termenul din titlu vine de la cuvântul franțuzesc „nombri” care desemnează găurica din mijlocul abdomenului: buricul. Deci, prin nombrilism se înțelege acea pornire care-i face pe unii semenii, denumiți și narcisiști să practice aproape în exclusivitate – dincolo de discuțiile despre unele teme la zi, precum cele din actualitatea politică în cazul unora, inedite sau recente colportări în cazul altora – un nesfârșit monolog raportat la propria persoană, propriul buric, cum s-ar zice.

Monologul la care mă refer se poate desfășura telefonic (de către cei cărora nu le pasă de timpul irosit și de costul conversației) sau prin viu grai; el poate privi evenimente autobiografice din trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat (uneori distorsionate de trecerea anilor), nu numai avuabile, ci și de natură să dezvăluie sau să arunce un puternic fascicol de lumină asupra unor însușiri personale ieșite din comun – sensibilitate, înțelegere, generozitate, curaj, capacitate de sacrificiu și uitare de sine în folosul altora etc., etc.; în aceeași măsură el poate fi concentrat asupra unor convingeri și păreri inbranabile, unor concepții de viață și sentimente înduioșătoare față de rude și prieteni, ca să nu mai vorbim despre efluviile de aduceri aminte consacrate onorurilor, distincțiilor, relațiilor cu prieteni suspuși și elogiilor de tot felul cu care i-a fost binecuvântată celui în cauză activitatea de o viață.

Veți spune, poate, că aceasta miroase a egolarie, ceea ce nu este inexact, știut fiind că cele două trasături sînt complementare, adesea chiar de-a dreptul confundabile. Ceea ce nu înseamnă că tipul acesta de monolog nu poate fi într-o sumedenie de cazuri destul de interesant și instructiv, mai ales pentru observatorul sufletelor omenitești, fie el psiholog, sociolog sau scriitor. Numai că repetitivitatea, caracteristică mai ales persoanelor în vîrstă, anihilează adesea curiozitatea ascultătorului, făcînd, totodată, practic imposibilă comunicarea, adică dialogul prietenesc.

Te apuci să-i relatezi cuiva: am căzut în baie și

Despre nombrilism

cred că mi-am fracturat o... Dar nu ajungi să termini fraza, să precizezi, de pildă, că era vorba de o coastă sau o vertebră, pentru că interlocutorul tău, care a prins totuși ceva din zbor din acest început lăsat la mijloc, se pornește într-o lungă mărturisire despre întâmplările și suferințele pe care le-a îndurat el în acest domeniu și în multe altele, încă din tinerețea sa aventuroasă (sau cuminte, studioasă, inocentă etc., etc.) și pînă în anii vîrstei a treia – mărturisire terminată (de fapt, numai părelnic!) printr-o acerbă diatribă împotriva indivizilor cărora li s-au datorat, direct sau indirect, aceste suferințe și încercări, pe care nu-i urăște, Doamne ferește, doar că... Atunci cînd ai dori să te descătușezi de niște obsesii care nu-ți dau pace, să comentezi un articol de revistă, o emisiune televizată sau perspectivele situației politice, subiecte, deci, mai mult sau mai puțin impersonale și de ordin general, nu ai mai multe șanse să obții un răspuns: interlocutorul din fața ta sau de la capătul celălalt al firului preferă să-și amintească de războaiele în care a făcut nenumărate acte de bravură, ba chiar de eroism, la fel, de altfel ca și fiii și nepoții săi – rezerviști maturi alături de copilandri cărora abia le-au mijit tulejele –, slavă D-lui că au scăpat cu toții cu bine, căci dacă li s-ar fi întîmplat vreunui ceva, el, interlocutorul meu, s-ar fi sinucis, de altfel n-ar fi fost prima lui tentativă de acest gen, de vreme ce, asemenea marelui pianist Arthur Rubinstein, a încercat să se spînzure pe la 20 de ani, cînd suferise o condamnare în România pentru o vină imaginară, la fel ca și alți

Prin nombrilism se înțelege acea pornire care-i face pe unii semenii, denumiți și narcisiști, să practice un nesfârșit monolog raportat la propria persoană.

deținuți aruncați în închisori și de regimul antonescian și de cel comunist, închisori care s-au transformat pentru mulți într-o adevărată școală - vezi cartea lui... și a lui... cum naiba-i spune, de altfel el însuși, servitorul D-tale, a început deja să-și publice memoriile. Oricum, dacă n-ar fi fost soția care era profesoară de franceză la un liceu din București și dădea și lecții particulare în casele marilor zilei, îndeosebi ale șefilor x de partid care țineau să-și învețe odraslele limba lui Montaigne, trecînd peste faptul că aceasta era și aceea a ticăloșilor de capitaliști, dacă n-ar fi fost ea, cu contactele ei suspuse, iubită și răsfățată cum era de toți părinții elevilor, indiferent de poziția lor socială, el, soțul, ar mai fi zăcut ani buni după gratii și n-ar fi ajuns să fie grațiat, repus în drepturi etc., etc.

...Ai și tu, biată naiva, amintiri, tristeți, amărăciuni, bucurii ocazionale, pe care îți făceai iluzia că le-ai putea împărtăși, dar în cortina de cuvinte densă, impermeabilă, de beton armat a celui alt nu apare nici un gol, nici o breșă prin care s-ar putea strecura ceva...

Singurul s-far posibil: verticalitatea foii de hîrtie. Numai că și ea, imaculată, primitoarea foaie albă e un frecvent vector al narcisismului, sub forma sa cea mai răspîdită, aceea din lumea literar-artistică. Prin ce mijloace reușesc unii autori contemporani, tineri sau mai puțin tineri, dar care cu greu ar putea fi asimilați sferei meritocrației talentuoase sau unei îndelung statornicite celebrități cîștigate pe drept, să-și vadă numele adulat la cub și la pătrat nu numai prin aducerile proprii din condei, primite repetitiv cu brațele deschise de diferite publicații onorabile, dar și prin reverențele, ditirambii și genoflexiunile unor terți? Comuniunea simțămîntelor patriotice în slujba unor nobile idealuri? Donații generoase pentru cauze individuale și colective? Presiuni, insistențe, interferențe? Poate că însăși obraznicia rentează (obraznicul mîncă praznicul), fiind, din păcate, și contagioasă. Dacă nu cumva avea dreptate Octavian Paler cînd spunea că modestia este apanajul celor cu virtuți modeste.

Gina SEBASTIAN ALCALAY

Gabriela Adameșteanu

(coincidențe?)

(urmăre din pag. 19)

Și, la fel ca pe comsomoliștii sovietici, istoria oarbă avea într-adevăr să-i răzbune. Peste mai puțin de un secol, ultimul descendent al înlocuitorului său, care încercase să ștergă cu blazonul său de Hohenzollern trecutul oriental al micului stat dunărean, va semna și el pe un colț de secretaire hîrtia de abdicare, după ce va fi zărit buzunarul primului său ministru, Petru Groza, umflat de un revolver.

În casa de pe malul Rinului, din Heidelberg, unde o placă semnalează trecătorilor indiferenți că a locuit pînă la sfîrșitul vieții lui un prinț cu numele bizar de Alexandru Ioan Cuza, scăpat, fără regat și fără sînge albastru, acestuia i-au mai rămas destui ani de trăit ca să regrete că nu a luat-o înaintea complotiștilor, deschizînd el seria loviturilor de stat care vor ritma destinul noii țări, născută sub semnul Vărsătorului.

... am văzut plăcuța despre Cuza, atunci cînd am fost în Heidelberg, a șoptit Radu, al cărui statut crescuse în ochii Letiției de cînd avusese deplasarea de serviciu în Germania. Dar știți, stîmătă doamnă, că după opiniile multor astrologi, faptul că semnul zodiac al Tovașului, Vărsătorul, coincide cu cel al României, îi dă acestuia o foarte mare putere? Aveți prejudecăți, stîmătă doamnă, prognoza astrologilor se bazează pe calcul matematic complicat, este tot un fel de astronomie! Și aflați că într-un stat ateu, care luptă contra superstițiilor, cum e al nostru, Tovașul primește în permanență, odată cu

rapoartele Securității despre nemulțumirile populației, graficul bioritmului său și prognoza astrologică pe săptămîna următoare.

Firește că și această șoaptă Radu a strecurat-o la urechea Letiției în patul cu arcuiri tari din garsoniera amicului Florinel, nu pe treptele scării de marmură ale sediului de Partid, pe care le coborise cîndva, spre exil, fostul domnitor.

Și pe urmă, cu glas schimbat, jucîndu-se cu cîrlionții ei pubieni: ești convinsă că azi este o zi sigură ?

Povestea casei se va dovedi însă în timp mult mai întortocheată decît i-a relatat-o Radu la această întîlnire, și chiar decît o va afla Letiția peste 20 de ani, atunci cînd se va tot întreba cum ar putea strecura în veșnicul ei roman neterminat coincidențele dintre locuri și istorii personale, fără ca ele să pară trase de pîr, ori simbolice?

De pildă mergi în silă într-o clădire oarecare, la o ședință anostă și toată viața ta viitoare se va schimba, atît de încet, încît n-ai cum să observi. Și doar peste ani, atît de cînd, aceiași clădire va intra la fel de neașteptat, iar, în viața ta, o să încerci, inutil de altfel, să pricepi, cum de s-a întîmplat tocmai acolo? tocmai atunci? tocmai cu el?

Firește, nu o să înțelegi nimic: o senzație cu atît mai sîciitoare cu cît te vei simți mereu mai aproape de ceva greu de numit. Și, de fapt, nicăieri.

Într-o sută de ani, casa ridicată pentru cinstirea Mariei Obrenovici, și-a tot schimbat proprietarul, trecînd din

mină în mină. Ultimul, fost secretar de stat în guvernul Antonescu, plecase direct din ea la închisoarea Jilava, așteptînd ca Tribunalul Poporului să îl judece în Procesul Mariei Tradări Naționale.

În locul lui s-a instalat provizoriu Cartierul general al Armatei Roșii, înlocuit curînd de o centrală a Sovromurilor, care monitoriza trenurile cu cereale, lemn și petrol trimise în contul datoriilor de război față de Uniunea Sovietică. După un timp, Sovromurile au găsit o locație mai adecvată și în salonul Mariei Obrenovici au început să se țină concerte de muzică sovietică și spectacole de teatru în limba rusă, sub auspiciul Asociației Culturale Româno-Sovietice.

După ce Gheorghiu-Dej și Bodnăraș a obținut retragerea Armatei Roșii în 1958, an în care au decis și arestarea a sute de mii de alți potențiali nemulțumiți, printre care și Victor Branea, ridicat a doua oară, în casa Mariei Obrenovici s-a instalat Poșta pentru Străinatate. În hall-ul cu vitralii și în fostul salon s-au pus ghișee de placaj: de aici plecau și veneau scrisorile, iar la etaj corpul de elită al secției de control a corespondenței, muncea pe rupe.

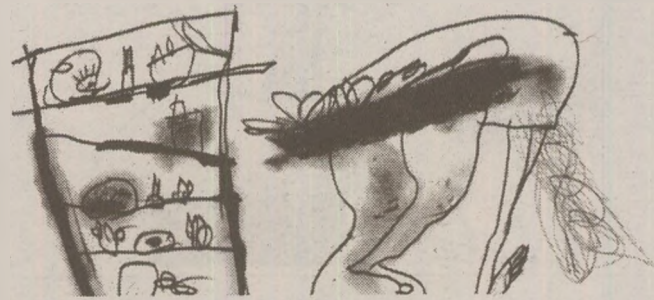
Peste circa 8 ani, atunci cînd fostul ultim proprietar al casei, secretar de stat în guvernul Antonescu, aflat, în mod miraculos, încă în viață, chiar dacă greu de recunoscut, ieșea, după 20 de ani, din ultima închisoare, cea de la Aiud, ca să respire aerul de Bărağan al domiciliului forțat, timidul dezgheț inițiat de același Gheorghiu-Dej mărirea fluxului ieșirilor și intrărilor în Poșta pentru Străinatate. Odată cu gradul de general, directorul a primit și un sediu nou, mult mai spațios, și o aparatură tehnică adaptată.

Bătălia între instituții pentru casa Mariei Obrenovici a fost cîștigată de secretarul de partid al Sectorului 7, un activist argeșan, promovat de gruparea oltenilor din jurul Tovașului.

Istorie lipsite de orice interes pentru Letiția care, la o săptămîni după ședința povestită mai sus, a început să se întîlnească o dată pe săptămîină, în garsoniera de la capătul Bății Albe, cu Radu. ■

clipă mi-a plăcut să cred că e posibil.

Cum existența e destul de monotună, e agreabil să ieși, fie și pentru o clipă, din banalul legilor ei.

literatură

Ioana Părvulescu

CRONICA PESIMISTEI

De curând, am primit prin e-mail un joc al iluzionistului care-și spune David Copperfield. Mărturisesc că nu mă dau în vânt după iluzioniști și, dacă-i vorba, prefer să mă iluzionez singură. N-am gustat niciodată spectacolele lui David Copperfield, transmise cu mare pompă la televizor. Cu toate acestea, din curiozitate, cum se întâmplă, am deschis „iluzia”. Erai invitat să-ți alegi, în gând, o carte de joc dintr-un grup de șase. Apoi să te uiți în ochii deloc urâți ai lui Copperfield. Asta nu era obligatoriu, era o simplă figură de stil. Apoi, la următoarea schimbare de imagine pe ecran, el, atotștiutorul, îți spunea ce carte ți-ai ales, în felul următor: din cele șase figuri afișate, lipsea tocmai cea pe care-ți puseseși ochii. Alesul a fost, la început, regele de cupă. Era un omagiu adus bunicii mele care pretindea că „simte” regele de cupă și-l poate scoate dintr-un șir de cărți de joc puse pe dos, chiar dacă era vorba de un pachet nou-nouț. Am fost destul de uimită să văd că, într-adevăr, la fel ca bunica, și iluzionistul electronic l-a ghicit din prima. Am mai făcut, la șteală, două încercări, una cu dama de treflă, alta cu valetul de pică, având grijă să nu-mi fixeze și ochii pe carte. Povestea a funcționat din nou, perfect, iar cartea de joc selectată mental de mine a dispărut de pe ecran. O clipă mi-a plăcut să cred că e posibil. Cum existența e destul de monotună, e agreabil să ieși, fie și pentru o clipă, din banalul legilor ei. N-am să dezvălu, de aceea, trucul lui David Copperfield, căci truc era, și încă unul destul de grosier. (În totul la dispoziția doritorilor). Dar jocul mi-a amintit de cartea lui Maurois, *Mașina de citit gândurile*.

Încă din antichitate oamenii au meditat la relația gând-cuvânt. Iar cuvintele, adică învelișul concreșcut pe gând, au fost mereu puse în cauză. Dacă-i citești pe antici, îți vine să nu mai scrii nici un rând, ba chiar să nu mai vorbești, atât de mari sunt pericolele care pândesc exprimarea gândurilor prin cuvinte. Răstălmăcirea vorbelor scrise de tine, luarea lor ca scut de către oameni care au scopuri dubioase (celebru *non idem est si duo dicunt idem*), formularile imperfecte, ambigue, și, nu în

Glasul gândurilor

ultimul rând, folosirea vorbelor tale pe post de arme chiar împotriva ta sau împotriva celor pe care îi iubești. Nici măcar *Verba volant, scripta manent* nu e adevărat, oricum ai interpreta aforismul. Dacă nu scrii tu, scriu, oricum, alții, care ți-au auzit vorbele, iar lucrurile scapă și mai mult de sub control.

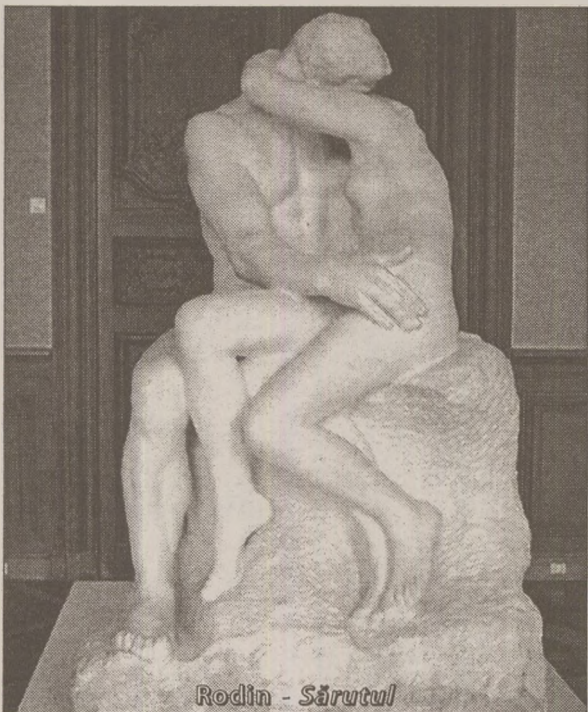
Cuvintele, spune Stendhal, i-au fost date omului ca să-și ascundă gândurile. Scriitorii omniscienți au dovedit adesea valabilitatea acestui aforism, punând în opoziție ce rostesc personajele și ce gândesc ele. De-a lungul istoriei literaturii, gândul a fost întotdeauna *problema*. Nu numai problemă filozofică, ci și problemă de tehnică literară. Au apărut nenumărate modalități de a-l exprima, de la banala confesiune la plicticosul monolog interior sau de la stângaceea omnisciență la narațiunea la persoana I. Scriitorul s-a luptat până la epuizare cu gândurile personajelor sale. La fel ca în viață, și în literatură, gândurile duc greu.

În 1922 apare în volum, la Paris, *Ulysses* de James Joyce. Cum se știe, lumea anglo-saxonă, opacă și pudibondă la acea dată, refuzase publicarea „obscenei” cărți. Lumea interbelică românească nu se sinchisește de romanul lui Joyce, dându-i, în schimb, lui Proust, toate onorurile. Și nu din pudibonderie – dovadă primirea bună a *Amantului doamnei Chatterley*, de D. H. Lawrence, tot o carte de scandal, câțiva ani mai târziu. Motivul e altul. La fel ca Proust, Joyce revoluționează romanul modern. La fel ca Proust, ba chiar mai mult decât Proust, Joyce trebuie citit în original sau într-o traducere foarte bună. Or, interbelicii noștri nu erau anglofoni, iar engleza pe care o știau nu le ajungea ca să simtă registrele și subtilitățile stilistice din *Ulysses*. Una dintre noutățile acestui roman este monologul interior. „Glasul gândurilor”, cum spuse Eminescu. În tragedia clasică monologul interior era limpede ca cristalul, în drama romantică era avântat și despletit, dar coerent, iar în foiletonul de secol 19 gândul era dezvăluit pe un tipar naiv: „În timp ce jocosul marchiz rostea aceste vorbe frumoase el plănua deja odioasa crimă: «O să-l atrag în capcană pe conte chiar azi, la miezul nopții – gândi el»”. La Joyce gândul e „înregistrat” cu toate rupturile lui, cu toate capriciile și oculurile lui, cu intruziunile din exterior care-l deviază sau îl anulează. Între cum sună gândul interior și cum sună un gând rostit, adică împărtășit altora, e o diferență uriașă. Până la el nici un romancier nu păruse că și-a ascultat atent glasul gândurilor. E ca și cum Joyce ar fi încercat să copieze gândurile personajelor de pe un *psihograf*.

Cel care a închipuit psihograful este un autor mult mai puțin important, André Maurois. E drept, la 15 ani după *Ulysses*, dar *Mașina de citit gândurile*, roman SF, modest și fără valoare literară, cum e, întărește descoperirea lui Joyce. Meritele cărții lui Maurois sunt de căutat în idei, într-un realism laudabil al închipuirii științifico-fantastice, care-l face să rezolve intriga în cel mai puțin spectaculos mod posibil. Pe scurt, e vorba de un fizician american care inventează o mașină de citit gândurile. Explicația „științifică” ar fi că omul, când își rostește monologurile interioare, mișcă ușor coardele vocale, iar un aparat capabil să înregistreze aceste infime oscilații și să le transpună, îți poate înregistra gândul. Nostim e că oamenii care-și ascultă propriile gânduri sunt uimiți: nu și le recunosc decât parțial și nu le acceptă. Ca și cum gândim fără să știm cum, iar uneori fără să știm ce. Gândurile sunt libere, scapă de sub control chiar gânditorului. Iar monologul interior seamănă cu cel din Joyce: capricios, întrerupt, cu lungi perioade albe (imaginile nu se înregistrează) și, până la urmă destul de plicticos. Doi soți își ascultă (fără știrea celuilalt) gândurile.

Barbatul află că soția lui se gândește la un prim pretendent și are o mică reverie erotică legată de acela. La rândul ei, nevasta își surprinde barbatul cum „păcătuiește” în gând cu o studentă de-a lui. Însă, când se ajunge la explicațiile rostite, ambii constată că aceste frânturi de gând și visare n-au greutate, că e o simplă evadare de moment și că, la orice punere a gândului în ordine, la orice supunere a reveriei la încercare, ar arunca la coșul de gunoi al minții asemenea resturi. Ideea cărții e că, dacă psihograful (fonograf pentru monologul interior) ar exista, lumea s-ar sătura repede de el. În unele cazuri ar putea face bine, dar în multe cazuri ar face rău sau ar fi un inutil mâncător de timp. O observație a unui profesor francez care folosește psihograful este că, nespuse de ușor, omul dorește în gând moartea cuiva, ceea ce nu e însă decât o defulare de moment. Că gândurile, la fel ca vorbele, sunt înșelătoare, iar acest aparat ar fi, la rândul lui, înșelător și că, dacă omului nu i-a fost dat să cunoască gândul semenului, asta are un rost adânc. Că e mai bine așa.

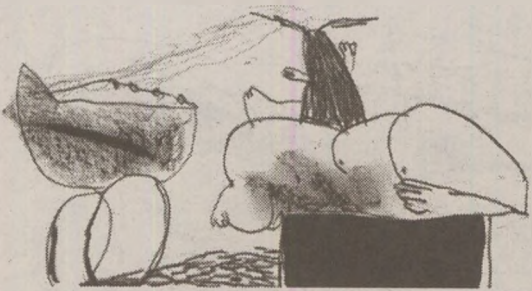
La fel ca scriitorii, oameni de tot felul au visat o modalitate de a fi în stare să afle *gândul nerostit* al semenului. Detectorul de minciuni este un asemenea aparat, fie el și imperfect, și incomplet. Calculatorul a devenit al doilea. Doar că acest „psihograf” are o particularitate. Aici oamenii își pun din proprie voință unii la dispoziția altora monologurile interioare. Bloguri, forumuri, intervenții anonime, identități false mergând până la – spun specialiștii – a scrie despre tine însuși sub un nume de împrumut. Gânduri pe care cei mai mulți n-ar avea curajul să le rostească sau să le scrie față-n față cu un public real apar acum sub scutul ecranului. Resturi de gândire, gânduri murdare, laudăroșenii, aberații, prostii cu duimul. Printre ele, gânduri frumoase și inteligente, dar cine are răbdare să le trieze? Mașina de citit gândurile e însă obositoare. Cât timp jocul e nou, poate amuza. Dar curând, ca în cartea lui Maurois, ne vom plictisi de el. Coșul de gunoi electronic va fi mai eficient, se vor găsi modalități noi de prelucrare ecologică a gunoaielor, iar internetul va rămâne, poate, mai curat. Desigur, există și posibilitatea ca gunoaiile electronice să ne strivească. Rămâne de văzut. ■

Rodin - Sărutul

Rodin - Gânditorul

Deseori, intervine imprevizibilul care, de pe o pistă dinaintea stabilită, te împinge pe cărări lăturalnice ce se dovedesc, însă, la fel de ispititoare.

istorie literară

ercetarea în vederea cunoașterii unui adevăr e mai totdeauna o aventură. O capcană a spiritului, întrucât dacă știi de la ce premise pornești n-ai cum bănuia la ce încheieri poți ajunge.

Caci, deseori, intervine imprevizibilul care de pe o pistă dinaintea stabilită, te împinge pe cărări lăturalnice ce se dovedesc, însă, la fel de ispititoare și te îndeamnă să te oprești, ba chiar să zăbovești.

E ceea ce mi s-a întâmplat nu de puține ori în excursiile prin biblioteci și arhive, românești și străine.

Dar mai bine să nu întârzi cu astfel de scuze și să relatez ce surprize am avut măcar în câteva asemenea ocazii.

Imnuri, rugăciuni și marșuri

Un caz de indiscutabil interes, m-a convins, că și în poezie, surpriza poate fi pricinuită nu numai de inspirația creatorului, ci și de rezonanța versului, ci și de alte sonorități. Exemplul mi-a fost oferit de Radu Gyr, socotit de exegeții săi un „simbol al mișcării legionare”, careia i-a rămas, poate, fidel chiar și atunci când colabora la „Glasul patriei”, organul pentru străinătate al Ministerului de Interne ceaușist. Cine poate ști?

Toate acestea sunt, însă, mai mult sau mai puțin cunoscute. Care a fost, dar, surpriza?

Ei bine, într-o bună zi, printre manuscrisele rămase de la poet am dat și peste un cilindru de carton, de circa 60-70 de centimetri lungime și, desfăcându-i capacul, am găsit un sul de hârtie groasă, de bună calitate, amintind de pergament, iar pe el – cules cu o literă mare, frumoasă - imitând scrisul de mână - un lung „Imn de slavă Regelui Carol II”, semnat Radu Gyr.

Are nu mai puțin de 12 strofe, care ar solicita prea mult spațiu spre a fi reproduse în întregime, încât mă mulțumesc să reproduc doar patru din ele, revelatoare și pentru celelalte.

Așadar:

„Maria Ta

pe vremuri poetul plânsu-mi-s-a
că de la Vatra Domii a podidit omida
și ca străin în țară-i din Mare până-n Tisa,
stă, sărăcind, Românul și-și blestema obida...

Dar Tatăl Țau, cu spada pe mături românești,
a înșorit meleagul unde muriră Sciții,
și Te-a lăsat pe Tine să ni-l voevodești,
voivod al trudei noastre și al plaiului Mioriții.

Ni Te-a lăsat pe Tine: arc, stemă, bărbăție,
venit din pribegie din Franța visătoare
- precum Ceceal venise cu ochi n poezie -
întors să fii Celfafăr, după un apăs de soare!

Descalécând ca Dragoș pe vechiul Țau pământ,
zidește-și, i - am vădit cum se titoreau cupole -
în mănăstirea sfântă a neamului Țau sfânt
Ca Neagoe, tot darul, și truda, ca Manole!”

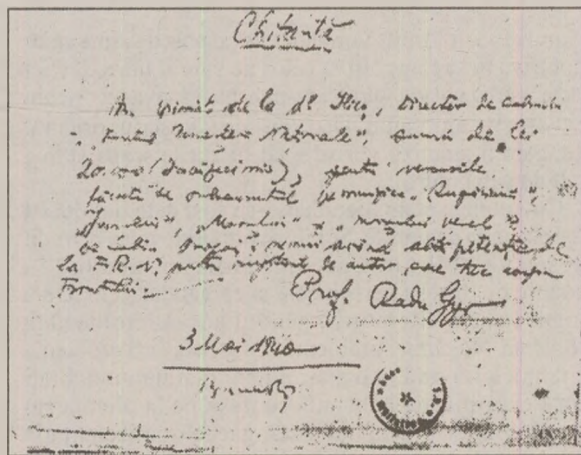
Elogiul nu e dat, dar poate fi ușor plasat în contextul climatului care l-a inspirat. Se știe că de la începutul anului 1940 Carol al II-lea s-a dorit promotorul unei politici de „reconciliere”, care, după discrete tratative în culise, a culminat cu înscrierea în masă a legionarilor în proaspătul său Partid al Națiunii.

Dar ca să revin la „Imn”: l-am citit atent, am înfășurat grijuliu sulul, l-am vârat frumos în cilindru de carton și mi-am spus: ei, lucruri de-astea s-au mai întâmplat și altora.

Dar într-o altă zi, frunzărind imensa arhivă Victor Moldovan, fost Secretar general mai întâi al Frontului Renașterii Naționale și apoi al Partidului Națiunii, cele două formațiuni politice, cu aceeași uniformă desenată, se pare, chiar de monarh, am descoperit că Radu Gyr a fost mai prolific decât crezusem. Într-adevăr, tot lui i se datorează și alte creații, de aceeași inspirație, bine apreciate, care rezultă fie și din acest mic text în proză intitulat: Chitanța

„Am primit de la dl. Ilieș Director de Cabinet „Frontul Renașterii Naționale”, suma de lei 20.000 (douăzeci mii) pentru versurile făcute de subsemnatul pe muzica „Rugăciunii”, „Imnului”, „Marșului” și „Marșului vesel”

Surprizele arhivelor

de Sabin Drăgoi, ne mai având altă pretenție de la F.R.N. pentru drepturile de autor care trec asupra Frontului.

Prof. Radu Gyr
3 Mai 1940
București”

Și astfel, fără s-o fi căutat anume am aflat nu numai cât de prețuit, ci și la cât a fost prețuit poetul în conjunctura data.

Când și de ce era bună cenzura

Asta am aflat-o nu de la un poet sau romancier, ci de la un militar. Și nu de la unul oarecare, ci de cel mai înalt grad: cel de mareșal, biruitorul de la Mărășești. Și în plus, de trei ori Președinte al Consiliului de Miniștri, de două ori Ministru de Interne, Ministru de Finanțe, președinte de partid, Consilier Regal.

După toate acestea mai e nevoie să adaug că e vorba de mareșalul Averescu?

Om hotărât, acesta avea, totuși, o slăbiciune. Anume – pentru Italia mussoliniană. Promotor, în 1927, al unui „Tratat de amicitie româno-italian” – ce părea să indice o îndepărtare de la alianțele tradiționale – ceea ce i-a atras multe și violente critici în epocă și nici n-a fost parafat – el a revenit la mai vechia-i preferință în 1935, cu prilejul războiului italo-abisinian.

Manifestându-și regretul că Italia Ducelui putea fi atacată la noi, chiar dacă numai în ziare, mareșalul a atras atenția asupra măsurilor ce se impuneau spre a pune capăt unor asemenea „derapaje”, cum se exprimă presa de astăzi.

A făcut-o în acest text olograf, rămas inedit, într-o exprimare pe care o păstrăm, desigur, nealterată și sugestivă:

Pentru cenzură

Pe lângă neajunsurile politice și juridice pe care le presintă cenzura ea are și unele părți bune, cari dacă ar fi puse în valoare ar constitui compensațiuni în opinia publică.

Între acestea ar fi și temperarea limbajului unor publiciști prea zeloși.

În Germania a existat și înainte de război și există și astăzi o cenzură foarte severă în privința bunelor moravuri. Mai în toate țările, în adevăr civilizate, există o cenzură a bunei cuvințe. Anglia poate fi luată drept mostră.

Asemenea cenzuri nu există la noi deși trăim totuși sub regimul cenzurii oficiale!

Menirea acesteia este să protejeze pe oficialii, putemicii zilei de critici, fie ele chiar juste și formulate în limitele bunei cuvințe! Dar de îndată ce este din cercul acestor atribuțiuni, eu le-aș numi infractoare, cenzura nu există.

Iau un cas tipic.

Într-un ziar, unul din acele după modicitatea prețului său, destinat scârilor de serviciu s-au strecurat

unele aprecieri, prea jignitoare pentru o națiune cu care avem legături de sânge și legături politice seculare din cele mai cordiale și care se gasește astăzi în resboi.

Evident că, fiecare este îndreptățit, deci liber să aibă vederile sale în privința unui conflict dintre două țări.

Unii poate să simpatizeze cu Italianii, alții cu Etiopienii, unii să facă pronosticuri în favoarea celor dinți, alții în favoarea celor din urmă. În fine se poate chiar ca unii să meargă chiar până la formularea dorinței în favoarea unuia din cele două părți. Dar toate aceste deosebiri de simpatii, de aprecieri, chiar de dorințe este ceva elementar să fie menținute în marginile bunei cuvințe și când se întâmplă ca aceste margini să nu fie respectate de cei care le formulează este de datoria organelor de drept să intervina și să cheme la ordine cu energia cuvenită pe cel care comite infrafracțiunea.

Acolo unde există cenzura această datorie revine obligatoriu organelor ei.

Însă ziarul menționat pe care nu am câștiga nimic numărându-l, s-a scris că: „triburile de abisinieni nu au avut cel puțin cinstea să fie ucise de un popor serios. Au fost omorâte de niște flașnetari”.

Acest popor de flașnetari este poporul italian, de același sânge cu noi, este poporul care a luptat cu noi pentru aceeași cauză în resboiul mondial și este poporul care în cursul viacurilor ne-a dat de atâtea ori prețioasa mână de ajutor.

Cenzura conform legii este pe mâna organelor militare! Este oare frumos din partea acestor organe să lase a se arunca termeni jignitori asupra unor frați de sânge, care stau sub focul dușman, făcându-și datoria către țară!

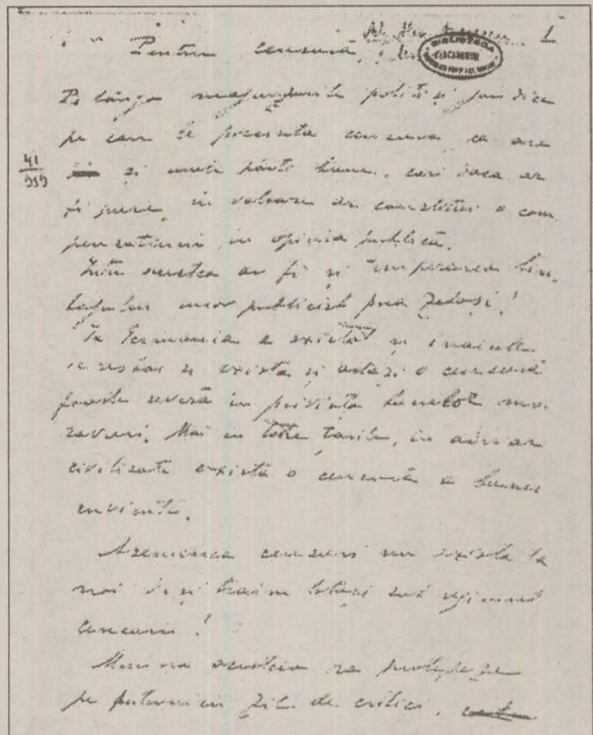
Ofensa pomită din redacția ziarului nu pot să o atribui în cazul acesta decât cenzurii.

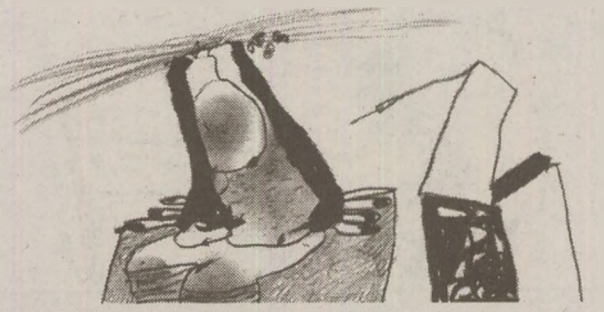
(ss) Al. Averescu

În același timp Lavoisier și Newton

Câteodată, arhivele mai pot, însă, și descoperi fruntea, stâmi un zâmbet sau chiar un răs, înabușit de teama de a nu tulbura tihna celor din jur.

Astfel de privilegii mi-au fost acordate, ba chiar de mai multe ori, de Henric Sanielevici care - alături de o neîndoielnică cultură literară și științifică - posedă și un inegalabil umor, e adevărat involuntar. Care poate fi regăsit

l e c t u r i

Grimasele lui Iov

în mai tot ce a scris, ba până și în corespondența lui, să spunem – de-o pildă – către Ion Petrovici, bunul și înțelegătorul lui amic.

Nu știu dacă astăzi mai e de notorietate publică, dar vremea lui H. Sanielevici avea un of, un of nicicând împlinit – pe care-l mărturisea fără sfială. Dar să-i dam chiar lui cuvântul:

„1 dec. 1930

Parcul Comescu, str. C 67

Iubite domnule Petrovici

Îți mulțumesc din inimă pentru apărarea sinceră și întreagă pe care mi-ai făcut-o la Camera! Un atare gest (de gentleman) nu va rămâne pierdut... Și a fost bine că ai adus aminte că-n această țară a fost o nobilă cultură – și va mai fi, sperăm.

Costăchescu va rămâne, desigur, la punctul lui de vedere (adică de orbire voită). Încăpățănarea de catâr e singura lui originalitate... Cred că pentru dânsul maxima voluptate e să zică: nu. Va veni și timpul lui.

Am scris lui Bujor în chestia catedrei. Câteva rânduri lui Ibrăileanu și câteva lui Zeletin. Nici unul n-a răspuns. Drept este că am scris revoltat. Și la noi nimeni nu crede în drepturi, ci numai în hatârfuri. „Capul plecat sabia nu-l taie”. Parcă mi-a răspuns că nu poate interveni, până n-oi veni eu la Iași, să fac vizite profesorilor... Eu, însă, nu mă pot expune unei primiri reci... Enric Oteteleşanu s-a oferit să scrie lui Bogdan și la alți câțiva. Tzigara-Samurcaș s-a oferit să vorbească cu dr. Slatineanu... Dr. N. Lupu a promis să vorbească cu Borcea. Prof. I. Simionescu regretă că n-a știut că vreau să ocup acea catedră și a apucat să scrie lui Bujor pentru I. G. Botez. Const. Graur a scris lui Bujor. Simionescu îmi arată o buclă bunăvointă... (are o înaltă apreciere despre opera mea și despre mine). Pascu mi-a scris că pe I. G. Bujor profesorii nu-l agreează. A-l face profesor cu art. 81, pe baza unui fleac de teză, e prea, prea... Și încă atunci când concurez și eu... Simionescu mă va recomanda pe mine în caz că profesorii vor refuza pe Botez.

Am scris un memoriu (4 pagini de acestea) însoțit de un tablou sinoptic în care rezum în câteva rânduri laudele 40 de intelectuali din țară și din străinătate despre opera mea. Și am adus 2 volume din Literatură și Știință. Totul pentru M. S. Îi va fi predat zilele acestea. La vie des mamur. I-am trimis mai demult și mi-a mulțumit. – Cazul meu este unic în țară și în lume. Nu ignorat, nici contestat, ci cu entuziasm admirat – și lasat fără mijloace de existență. De nu va avea vreun efect, voi începe în ziare cu acest tablou sinoptic... Dar atunci va fi lată rău: corect în formă, dar coroziv în fond...

După articolul meu din Convorbiri (Starea științelor naturale) auzii că studenții naturaliști, la societatea lor, au hotărât să ceară Curs de biologie... Lipsese în facultate biologia paleontologia, antropologia... Să-i îndopi cu fapte și să nu predai biologia – și asta-i bine. Simionescu a sondat pe colegi despre o atare catedră, fără a-mi pronunța numele, dar s-a izbit de spaima reducerilor...

Dacă facultatea de la Iași va recomanda pe Botez, își va pune o urâtă pecete... Va veni un timp când Sanielevici va fi pus alături de Lavoisier și chiar de Newton... Nu zâmbi, iubite amice... De Sanielevici s-a tot zâmbit și la urmă toți s-au păcălit! Eu știu ce spun. Lavoisier refuzat de o catedră de chimie pentru un flogiston!... Eu aștept cu stoicism rezultatul.

Mulțumesc pentru carte. O citesc. Cu sincere mulțumiri și salutări prietenești,

H. Sanielevici

Aflând toate acestea, mi-am spus – cu mâhnire în glas – că pentru a le comenta cum se cuvine ar fi nevoie de un nou Caragiale. Și-mi părea, firește, rău că nu-l avem. Dar tot meditănd la acest trist adevăr, mi-am amintit deodată chiar de Sanielevici care, în volumul *Alte orizonturi* – și anume în studiul „Sărmanul Dionis” – a avut această genială revelație: „Cunosc destui profesori universitari cari față de mine din punctul de vedere al creației sunt ce-i o furnică față de un om, adică... de 250 de milioane mai mici”.

Și atunci, am simțit și am gândit: categoric, indubitabil, nimeni n-ar fi putut s-o spună mai bine! Sanielevici a fost un mare, mare comic fără voie.

Dumitru HÎNCU

ată, pe scurt, un scenariu. Un profesor de istorie a religiilor, ucenic al unui alt savant de renume mondial, este asasinat. Profesorul emigrase de ceva vreme dintr-o țară comunistă. Unul dintre prietenii săi din tinerețe încearcă elucidarea asasinatului. Nu, nu avem de-a face cu o relatare concisă a sfârșitului lui Ioan Petru Culiianu. Exclus. E vorba doar de istoria unor personaje din romanul lui Liviu Cangeopol, *Zâmbetul, portret al țărmlui la asfințit*. Profesorul asasinat se numește Armand Stoler și, absolut întâmplător, a scris o carte numită *Gnozele dualiste în Occident*.

Liviu Cangeopol este mai degrabă cunoscut ca publicist decât ca autor de ficțiune. Originar din Iași, adoptat de *melting pot*-ul american, debutează editorial în volum alături de Dan Petrescu (*Ce-ar mai fi de spus*) și colaborează la publicații precum *Contrapunct*, *Vatra* sau *New York Magazine*. *Zâmbetul, portret al țărmlui la asfințit*, poate fi citit și în cheie biografică, existând personaje care împrumută detalii din istoria personală a autorului (incluzând aici și un portret al Iașiului „de altădată”).

Protagonistul, Filip Mircea Gheorghiu (FMG, cum îl numește un agent suedez care are în sânge obsesia prescurtarilor) acceptă să investigheze moartea prietenului său Armand Stoler. Chiar dacă această anchetă e mai degrabă un pretext care să rostogolească la vale bolovanul narativ, orice mister care se cere elucidat are toate șansele să capteze de la bun început interesul cititorilor. Interes care, din păcate, dispare foarte repede cu fiecare pagină parcursă.

Capitolele romanului poartă numele câte unui personaj și par niște fire care se intersectează de-a valma într-un ghemotoc care se cere descâlcit. Regăsim aici amintiri, fragmente eseistice, povestiri de vise, scrisori, un mozaic eteroclit menit să recompună istoria melodramatică a unor personaje care parcă nu au niciodată parte de ceea ce își doresc. La un moment dat, ca motto de capitol, este amintit un celebru vers al The Rolling Stones „you can't always get what you want”, fraza pe care personajele lui Liviu Cangeopol parcă se încăpățânează să o ignore constant. Să privim, de pildă, cazul lui Armand Stoler, care se călugărește după despărțirea de soția sa, Leonora. Femeia îndurerată încearcă să se sinucidă și este internată la un azil. Armand, pe numele său de monah Teofan, o salvează de aici și o aduce să trăiască lângă el, într-o casă în apropierea mănăstirii. După o vreme, cei doi hotărăsc să se recăsătorească, dar Armand nu primește învoirea starețului de a părăsi traiul monahal. După două

săptămâni de meditație, Armand/Teofan află că între timp Leonora a murit. Versurile melodiei lui Mick Jagger și Keith Richards continuă profetic: „you get what you need”, iar în povestea lui Armand încep să se contureze referințe mitico-religioase multiple: Orfeu (o salvează pe Euridice din Infern pentru a o pierde iarăși, uitându-se îndărăt) sau Iov. Probabil că cel mai însemnat reproș care i se poate aduce lui Liviu Cangeopol este melodrama îngroșată nepermis de mult. În momentul în care cititorul nu are de ales decât să verse o lacrimă pentru bietele personaje chinuite de o soartă pe care nu o înțeleg, avem de-a face cu o carență narativă gravă. Lipsa alternativei de lectură și apăsarea insistență a pedalei lacrimogene sunt defecte care nu pot fi trecute cu vederea.

Tot la capitolul de nereușite trebuie să amintim și lipsa de iscusință în alcătuirea dialogurilor. Singura scuza pe care autorul o poate avea de partea sa e că, față de naratiune și descriere, dialogul este mult mai greu de izbutit. Dacă pentru poveste e de ajuns un dram de inspirație și pitoresc, dacă pentru descriere simțul detaliilor poate fi suficient, în cazul dialogului e nevoie de o foarte fină intuiție a firescului. Replicile trebuie să sune natural, să pară că nu mai sunt scrise, ci rostite, or tocmai asta îi lipsește lui Liviu Cangeopol. Personajele declamă pretențios sau împletesc monologuri interioare, adeseori incitante, dar care nu sună niciodată normal. O lume ficțională în care se vorbește astfel își lasă prea la vedere sforile, iar artificul este evident. Deschidem la întâmplare și surprindem o discuție despre comunism purtată de Filip Mircea cu doamna Mușat, sora profesorului asasinat:

„-Comunismul a distrus tot ce era mai bun în ființa umană, oamenii au devenit niște fiare. E normal ca o societate formată din asemenea specimene să fie o aberație.

-Și atunci, la ce a mai fost nevoie de mascarada asta?

-Mascarada n-a fost eliberarea lor ci pervertirea ireversibilă.

-Vorbești de parcă ai fi avut dintotdeauna convingerile astea. Femeia trăda semne de nervozitate. Filip Mircea încerca să răspundă calm:

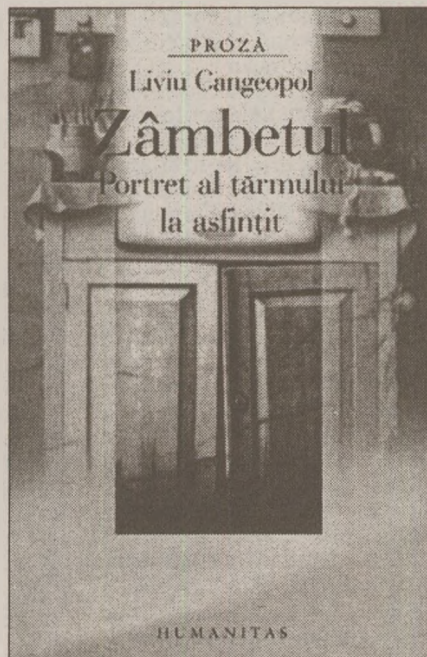
-Nu am convingeri eterne dar cum poți să nu numești criminal un sistem capabil să ucidă un savant de talia fratelui dumitale?” (p. 220).

Zâmbetul nu este totuși un roman ratat de la un capăt la celălalt. Există și reușite, între care putem aminti de exemplu forjarea anumitor stări de spirit prin pomenirea în text a unor bucăți muzicale sau melodii. Procedul, pe care îl regăsim exploatat intens în romanele lui Haruki Murakami, funcționează foarte bine și aici. Prin menționarea în text a unor artiști sau melodii, se conturează fișec stări de spirit, melancolii, bucurii pașnice sau angoase. În astfel de pasaje puterea de sugestie a lui Liviu Cangeopol este incontestabilă.

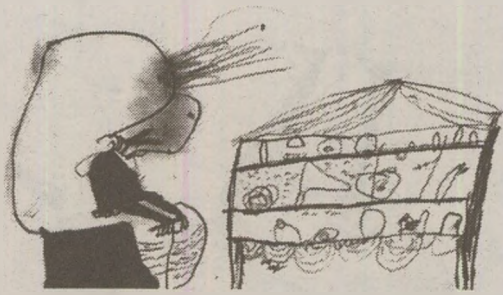
Foarte bune sunt și pasajele în care autorul renunță la preocuparea unui roman „greu”, lasă în plan secund ghemul încâlcit al unor istorii individuale care nu conving, și își abate în schimb atenția asupra unor mici detalii, mici instantanee de viață, pe care le surprinde cu mare acuratețe: „Sora cea mare s-a așezat și sora cea mică s-a așezat și ea. Absența mea nu era resimțită de nimeni. Tot ce mai rămăsese din mine era materializat într-un oftat al mamei și o farfurie goală uitată pe un colț de masă. S-a rugat în gând, ca să nu-l supere pe tata. Mișca buzele imperceptibil, cu rușinea gândului că trebuia să se ascundă” (p. 96). Astfel de fragmente reușite nu sunt puține în roman, însă, cu toate acestea, nu pot compensa celelalte neajunsuri.

În cele din urmă, rămânem cu imaginea unui roman în care mai multe personaje nu-și acceptă destinul și își urmăresc obsesiv anumite ținte. În acest sens, mitul lui Iov este întors pe dos. În locul unei detașări metafizice și a celebrei fraze „Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat!” însoțite de un *zâmbet* cald, Iov-ul lui Liviu Cangeopol schițează doar o grimasă a neputinței, grimasă amară pe care, din păcate, o vor afișa și cititorii odată cu închiderea cărții.

Răzvan Mihai NĂSTASE

Liviu Cangeopol, *Zâmbetul, portret al țărmlui la asfințit*, postfață de Irinel Antoniu, Ed. Humanitas, București, 2007, 371 p.

Filmele sale evocă tensiunea insuportabilă a celor care confruntă dorința nebună de a trăi pasiunea cu ceea ce este autodistructiv și violent-instinctual.

a r t e

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

Volver (*Intoarce-te*) noul film al lui Almodóvar ne pune în fața unei schimbări de atitudine, a unei noi perspective acolo unde temele rămân în genere aceleași. Schimbarea va putea fi evaluată poate și mai bine după un nou film, deocamdată, regizorul pare să reflecteze în acest film asupra unei lumi armonizate de un acord subtil între generații. Am avut pe alocuri impresia, vizionând acest film, că asist la piesa *Trei surori* a lui Cehov rescrisă într-o cu totul altă cheie emoțională. Filmul strânge laolaltă mai multe femei, de fapt, avem o societate matriarhală, o lume a femeilor. Femeile fac și desfac, își protejează tainele, au grijă de morți și comunică cu aceștia firesc. O scenă minunată deschide filmul, scenă care mi-a amintit de vechiul sat românesc cu femeile vârstnice care nu numai că așteaptă resemnate moartea, dar o și administrează în beneficiul comunității. Pe muzica unui tango vechi, înveștmintate în negru, cu basmale pe cap, răfuindu-se cu un vînt puternic acestea curăță mormintele; este imaginea unei Spanii vechi a tradițiilor, - regizorul a filmat în regiunea natală, La Mancha - a micilor comunități cu solidaritățile lor, cu misterele lor, cu vechi răfuiri înecate în praful timpului și al memoriei. Regizorul restrînge cercul miciei comunități la câteva figuri feminine, Raimunda (Penélope Cruz) cu fiica sa, adolescenta (Yohana Cobo), sora Raimundeii, Sole (Lola Duenas), sora ei de profesie coafeză, mama celor două care intră puțin mai tîrziu în scenă, Abuela Irene (Carmen Maura) și Agustina (Blanca Portillo). Aparenta seninătate cu care suntem ajutați să ne instalăm în universul feminin al acestor femei se tulbură în momentul în care soțul Raimundeii, Paco, îi face avansuri proprii fiicei - aflăm destul de repede că nu este tatăl real al fetei -, fiind înjunghiat de aceasta. Raimunda trebuie să scape de cadavru, iar acest eveniment asigură pentru prima parte a filmului suspansul necesar, o pistă falsă către un *thriller* pe care Pedro Almodóvar îl aduce la caricatură, îndreptîndu-ne atenția către lumea de secrete întunecate ale micului grup de femei. Crima nu cîntărește prea mult, nu există o înregistrare traumatică a acestei pierderi după care nici mama, nici fiica nu se resimt, ci ea reprezintă, mai degrabă, expulzarea necesară a unui corp străin. Bărbații nu au ce căuta în lumea femeilor, ei îndeplinesc un rol nociv sau periferic, echilibrul se restabilește cînd aceștia dispar, un singur *flash*, ieșită brusc din casă în urma întîlnirii cu fantoma mamei, Sole nimerește într-o curte unde bărbații înveștmintăți în dolii au propriul lor conclav. Cele două lumi sunt evident separate și incomunicabile, cele care păstrează tradiția și secretele

Mame și fiice

sunt femeile. Ele au o forță în care intră deopotrivă cunoașterea intimă a vieții și a morții, capacitatea de a transmite, de a interoga trecutul, nimic nu le oprește, cu o singură condiție: totul, oricît de groaznic ar fi, trebuie să rămînă în familie, o familie legată printr-o rețea invizibilă de culpabilități și tăceri.

Nu este singurul lucru care tulbură serenitatea micului conclav feminin, o serie de întrebări rămase fără răspuns, precum dispariția în aceeași zi cu mama Raimundeii moartă într-un incendiu împreună cu soțul său, și a mamei Agustinei, adîncesc treptat perspectiva asupra acestui microunivers provincial. Fiecare personaj devine treptat complicat și Almodóvar reușește acest minunat joc al focalizării treptate, repetate a personajului, redimensionat permanent în relație cu celelalte. Această focalizare permite recompunerea pas cu pas a trecutului, fără apelul la o serie de racoursiuri, ci prin povestirea cu rol evocativ, a confesiunii rezultate din interacțiune umană. O serie de mistere prezidează devenirea personajelor comune ale provinciei în *dramatis personae*. Ce altceva este această fantomă care binevoiește să se arate numai unora și care trăiește ca un cîine credincios în preajma comunității fără s-o tulbure prea mult? Mătușa este una din aceste bătrîne, aproape sanctificate în ochii miciei comunități, vizitată cu religiozitate de nepoatele sale și asistată de fantomele trecutului. Un alt mister se lămurește tot în urma unei coliziuni între personaje, crima fiind catalizatorul. Fiica Raimundeii este rodul unei legături incestuoase dintre mama sa și propriul ei tată, - tema o regăsim expusă pe un alt portativ și în *Totul despre mama mea*. Apariția care o înspăimîntă pe Sole în casa mătușii recent decedate, Tia Paula (Chus Lampreave), se dovedește a fi chiar mama celor două fete, Abuela Irene, și pe care, o vreme, aceasta o ascunde de Raimunda, pînă la momentul oportun al revederii. Dezlegările enigmelor nu produc un efect de dezvrăjire a lumii, dimpotrivă, îi redau complexitatea. Istoriile se reunesc pentru o clipă în același punct, al nopții fatidice care îi transformase în cenușă pe tatăl incestuos al Raimundeii și pe amanta acestuia, mama Agustinei, focul fiind pus de mama Raimundeii. Bolnavă de cancer, Agustina grăbește rezolvarea misterului, apoi, pierzînd încetul cu încetul contactul cu realitatea este luată în custodie de Abuela Irene care va juca pe lîngă ea rolul unei fantome benevolente, legătura inextricabilă dintre vii și morți, asigurîndu-i pe aceștia că nimeni nu moare niciodată și că moartea nu este decît o mică trecere, după care te întorci acasă. Privit sec, filmul lui Almodóvar este construit pe schema unei telenovele, cu regăsiri spectaculoase, cu lovituri de teatru, cu întîlniri și recunoașteri emoționante, cu crime care se absorb firesc în existența personajelor - Paco este îngropat într-o ladă frigorifică, cu ajutorul unei prostituate într-un loc în care-i plăcea să vină, pe malul unui rîu etc. Ca și García Marquez cu romanul său, *Dragostea în vremea holerei*, regizorul reușește să transfigureze crochiul, să confere personajelor sale acea complexitate și trăire autentică.

Nu există nici un rîcoșeu cinic, moartea este înîmpinată fără spaimă, ea este deja acolo, iar viața pulsează în toate aceste femei atît de diferite nu doar ca vitalitate, ci și ca intensitate a trăirii. Regizorul insistă pe o serie de cadre care ne amintesc de neorealismul italian cu umbrele sale, cu înghețările dramatice în ramă ale personajelor etc. Interesante sunt și cele câteva gros-planuri, ca și o construcție minuțioasă a personajului, cu fine accente felliniene în cazul Agustinei. Cu o „urîțenie” de o expresivitate extraordinară, dar fără ambiguitățile pe care le focalizează cu asiduitate Almodóvar în alte filme, Blanca Portillo face un rol extraordinar. Capul ei ras de penitent ca și angulația feței, profilul de calugar ieșit imediat în evidență. Privirea ei are o tulburătoare intensitate, rămîne luminescentă și după ce ea dispăre din cadru, imagine chinuită, austeră și caldă fără sîcitate consacrarii monahale. Pedro Almodóvar nu urmărește doar consacarea fondului arhaic, cutumiar al unei Spanii vertebrale revăzute în sens invers decît Ortega y Gasset, a regăsirii tradițiilor, ci și un rapel nostalgic la o anumită vîrstă a cinematografului italiene, mai ales cea din anii '50. Întoarcerea la copilarie, la care regizorul face aluzie și prin asemănarea pe care o are Carmen Maura cu propria sa mamă, pentru a nu mai pomeni o serie de detalii familiar(1)e are sensul unei încercări de recuperare a trecutului, așa cum o fac și personajele sale traumatizate. Elogiul mamei revine și aici, mama păstrează și încarnează tradiția, în jurul ei se

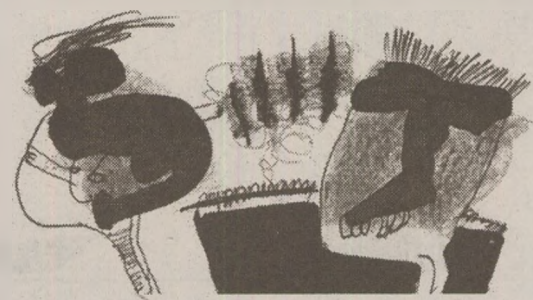
refac destinele celor trei femei și a adolescentei care descoperă violența, ea constituie factorul coagulant. Chiar dacă în filmul său se întîlnesc trei generații, personajul pivot, dincolo de vîrstă îl reprezintă mama. Abuela Irene, mama Raimundeii și a lui Sole, asumă acest rol și pentru Agustina, bolnavă iremediabil și care ratează un tratament mai sofisticat într-o clinică specializată pentru că nu vrea din demnitate să joace rolul grotesc, inavubil care i se cere la un *reality show*, gen *Surprise surprise*. Toate celelalte femei cad de acord că moartea în demnitate, între ai tăi, este preferabilă unei promisiuni deșarte a prelungirii vieții cu prețul unei afișări meschine a rănilor neviedecate ale trecutului pe care cele patru femei îl au în comun. Această protejare a intimității în cercul strîmt al familiei ne întoarce în Spania secretă, cea pe care o iubește Pedro Almodóvar. Intimismul scenelor de familie, a scrupulelor și timidității lui Sole au în contrapondere exuberanța Raimundeii care explodează în scenă în care aceasta cîntă pentru fiica ei un cîntec vechi, *Volver* (*Intoarce-te*) în acorduri de flamenco. Învățat de la mama ei, pe care o evocă în acest fel, cîntecul îi descoperă fiicei sale puterea, energia, seva din care se alimentează bucuria de a trăi, de a reveni, de a-ți reaminti sau de a uita. Nu cunosc o scenă mai potrivită prin care mama transmite fiicei un mesaj de neuitat, puternic ca însăși viața. Altfel, detaliile casnice se concretizează frust precum scena Raimundeii așezată pe colacul de la toaletă, discuțiile în spațiul în care clienta așteaptă la coafor, cu părul naclăit, intervenția „rusoaicei”, - identitate de împrumut pentru mama regăsită -, în ochiul galben al supei tumate în farfurie etc. Trimiterile intenționate spre una din marile actrițe ale cinematografului italian, Sophia Loren, nu scapă unui spectator avizat. Modul de a reliefa prin fard conturul ochilor, decolteurile generoase și provocatoare ale Raimundeii, precum și buzele groase marcînd un senzualism frust semnaleză voluntarismul personajului. Regăsim și atmosfera provincială, un fel de liniște aparentă, prăfoasă, care deschide uneori spre imaginea unei străzi pustii sau traversate singuratic. De aici provine și senzația de atemporalitate sentimentul că lucruri vechi își transmit ecorurile; acest fapt face deodată posibilă conviețuirea pașnică a viilor și morților, ultimii vizitați la locul lor de odihnă. Cînd Abuela Irene o pregătește de culcare pe Agustina, aceasta a acceptat deja prezența ei și firul morții și al vieții se reinnoadă firesc prin figura transmisibilă a mamei moarte, revenite pentru revedere. Cui este adresat acest „întoarcete”? Mamei, desigur, dar nu numai ei, ci și lucrurilor, ființelor și clipelor de care te-ai atașat, vieții în cele din urmă. O scenă extraordinară este cea a priveghiului care mi-a amintit de *Alexis Zorba* (*Zorba grecul*, 1964) al lui Cacoyannis, cu umbrele cocîrjate de ciocli ale babelor ca niște vulturi în jurul cadavrului, aici lipsind desigur nota crudă din tabloul realist. Regizorul realizează astfel un film despre lucrurile cu adevărat importante, despre valoarea tradiției, despre una din temele spaniole favorite, moartea, temă în care se amestecă cruzimea cu tandrețea, anxietatea cu hilarul și care nu a încetat niciodată să-l obsedeze. Regizorul trăiește cu această tradiție, filmele sale evocă tensiunea insuportabilă a celor care confruntă dorința nebună de a trăi, pasiunea cu ceea ce este autodistructiv și violent-instinctual, cu criza identității, cu limbii devianților. De la *Matador* (1986), unul dintre primele sale filme sau de la *Came Tremula* (*Singe fierbinte*, 1997) la rebarbativul *La Mala education* (*Proasta creștere*, 2004), regizorul se mișcă pe același portativ. Corporalizarea fantomei mamei dispărute ca și necesitatea de a păstra secretul creează situații nu doar amuzante, ci și de o mare intensitate emoțională, fie în decorul flamboinat al graffitiurilor din fundal sau al unui interior modest. Ascunsă sub pat, pe care stă nepoata sa, mama ascultă discuția dintre surori și se vede deodată deconspirată. Reîntîlnirea are loc sub pat, acolo mama și fiica se privesc într-o scenă memorabilă. Femeile se împacă nu numai cu un trecut traumatic, ci și între ele, figura arhetipală a mamei, am putea spune a numelor, patronează nu numai existența femeilor legate între ele prin destin sau rudenie, ci și întreaga comunitate. Ea aparține imaginarului colectiv și ajută comunitatea să supraviețuiască pierderilor, timpului, într-un continuum temporal la frontiera evanescentă dintre realitate și iluzie, dintre trecut și prezent, peste care plutesc fluid aripile tangoului altui timp, muzica trecutului și a Spaniei eteme. ■

Volver, 2006; Regia: Pedro Almodóvar; Scenariul: Pedro Almodóvar; În rolurile principale: Penélope Cruz, Lola Duenas, Carmen Maura, Yohana Cobo; Gen: Aventură, Comedie, Fantastic; Durata: 120 minute; Premieră în România: 27.10.2006; Produs de: El Deseo S.A.; Distribuit în România de Independența Film.

Unul dintre cei mai importanți sculptori români contemporani așteaptă de aproape douăzeci de ani, pentru că înainte de 1990 nici nu se putea pune problema, să fie reintegrat în spațiul cultural căruia îi aparține indiscutabil.

a r t e

Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

Măscut la 24 mai 1920, în orașul Fetești, ca descendent al unor ardeleni transhumânți stabiliți în Bărăgan, sculptorul Ion Vlad ar fi avut acum 87 de ani. În condiții normale, ar fi trebuit să ne aducem aminte, macar în treacăt, că unul dintre cei mai importanți sculptori români contemporani așteaptă de aproape douăzeci de ani, pentru că înainte de 1990 nici nu se putea pune problema, să fie reintegrat în spațiul cultural căruia îi aparține indiscutabil. Dar și anul acesta, ca și în anii trecuți, pînă și momentele aniversare au trecut neobservate și totul a rămas ca la început. O singură tresărare a avut loc, totuși, prin anii '90-'91, cînd se discuta primirea sa în Academie și chiar i se pregătea o vizită acasă. Atașatul nostru cultural de la Paris, cunoscutul prezentator al Cerbului de Aur de la Brașov, Andrei Magheru, îl informa profesionist pe ministrul de Externe - și îi trimitea, spre știință, aceeași depeșă ministrului Culturii -, că o vizită a sculptorului în România nu ar fi oportună deoarece țara sa este monarhistă ca opțiune morală și membră a Partidului Republican francez ca angajare politică, fapte care ar crea grave incompatibilități între Ion Vlad și puterea de atunci, extrem de hibridă; pe trei sferturi emanată din cenușa încă fierbinte a ceaușismului decapitat, iar pe un sfert plină de elanuri romantice și de utopii juvenile. În aceste circumstanțe, marele nostru artist a rămas mai departe acolo, la Paris, unde se stabilise definitiv cu vreo douăzeci și cinci de ani în urmă, cînd, în 1965, și unde a și murit la puțin timp după ce s-a constatat oficial că nu este apt pentru a se înoarce în țară, via Academia Română. Au trecut ani grei de la aceste întâmplări, s-au schimbat multe guverne și destui miniștri, dar Ion Vlad nu s-a mai întors acasă nici măcar ca artist. Este greu de spus acum dacă vina este una

S.O.S., Ion Vlad

originară și ține de aceeași angajare politică și morală a soției sau, la fel de grav, totul se datorează incapacității noastre de a comunica, indolenței administrative sau lenei funciare de a întinde o mînă și dincolo de măruntele interese personale. Și totuși, pe la sfîrșitul deceniului nouă, ceva tot s-a întîmplat în perspectiva recuperării memoriei lui Ion Vlad. La Călărași, regretatul poet Ștefan Drăghici, susținut puternic de primarul de atunci și de acum, Nicolae Dragu, a inițiat cel mai complex simpozion de sculptură în metal din țară, care a primit numele sculptorului, și a inițiat, totodată, Premiul național pentru sculptură „Ion Vlad”, premiu care a și fost atribuit într-o primă ediție. Tot cu vreo cîțiva ani în urmă, după ce dispariția năprasnică a lui Drăghici a lăsat totul într-o fază încă incipientă, un animator boem din Fetești, el însuși poet incurabil și damnat cultural, pe numele său Paul Drumcea, a preluat mesajul de la Călărași punînd bazele unei Fundații „Ion Vlad”, fundație care, în chiar într-o zi de 24 mai, a organizat la Fetești o expoziție și un simpozion închinat sculptorului. Dincolo de aspectul sentimental și de inevitabilele disfuncții de organizare ale unei asemenea acțiuni, simpozionul de la Fetești a reușit să repună în discuție prezența sau, mai curînd, absența sculptorului din actualitatea culturală românească și să relanseze ideea unei cît mai grabnice recuperări. Acest episod aniversar chinuit și frustrant, la prima vedere cu un aer familial și ușor provincial, dar cu ațît mai autentic, ar fi putut să aibă, în esență, un uriaș potențial declanșator. Atunci cînd sarcina unor instituții importante, cum ar fi Ministerul Culturii, muzeele și Academia Română, este preluată cu un anumit

Portretul lui Sadoveanu

patetism și cu nenumărate riscuri de către mici fundații sau chiar de către persoane private, semnalul trebuie recepționat și descifrat cu o maximă atenție. Interesul direct al acestor medii pentru un anumit fenomen cultural, paralel cu indolența instituțiilor finanțate de la buget special pentru astfel de scopuri, indică limpede o așteptare publică mai mult sau mai puțin precizată, dar oricum autentică pentru că ea nu este stimulată nici prin acțiuni mediatice și nici prin opinii induse pe alte canale. La întrebarea simplă și legitimă, din ce pricină se simte tot mai insistent nevoia recuperării lui Ion Vlad și a redării lui climatului artistic românesc, răspunsul este și el destul de simplu: plecarea sculptorului din țară în urmă cu peste patruzeci de ani, în plină putere și în plină glorie, a lăsat în arta noastră contemporană un loc pe care încă nu l-a ocupat nimeni. Nici George Apostu, nici Paul Vasilescu, nici Vaslie Gorduz, nici Neculai Păduraru, nici Mircea Spătaru și nici generațiile mai tinere nu și-au asumat universul formal și tensiunile specifice ale sculpturii lui Ion Vlad. Încercarea surdă de a-l recupera acum, dincolo de teorii și de judecăți istorice, este mai curînd un reflex existențial decît un proiect estetic. Ion Vlad a reprezentat și reprezintă încă în sculptura noastră, un amestec ciudat de energie și de disperare, de vitalitate și de eșec, de construcție

monumentală și de ruinare lentă a formei pînă în pragul disoluției. Un bun regizor al volumului gigantic și al suprafeței impresioniste, un contemplativ calm și un expresionist ultragiag și sangvin, un sacerdot al antropocentrismului și un iconoclast în plină criză de răzvrătire, toate aceste personaje se găsesc simultan și succesiv în sculptura lui Ion Vlad. Tocmai această dimensiune a sculpturii noastre, care sintetizează pe un spațiu relativ restrîns experiențe ale unei întregi istorii, face ca recuperarea artistului să fie acum imperativă. Și dacă acest semnal nu vine dinspre mediile profesioniste, ci dinspre consumatorul anonim de bunuri simbolice, faptele sînt cu ațît mai relevante, iar acțiunea de la Fetești, așa provincială și precară cum a fost ea, capătă cu ațît mai mult valoarea unei somații. Dacă mai punem la socoteală și faptul că, după dispariția sculptorului, atelierul său de la Paris a fost evacuat și lucrările, care au scăpat de la distrugere, s-au răspîndit cine știe pe unde, este o obligație imperativă, măcar pentru zona lui natală, Călărași/Ialomița, să-i instituționalizeze memoria. Adică să înceapă o campanie sistematică de adunare a lucrărilor, cîte s-o mai găsi, pentru a nu ne trezi la un moment dat că rămînem complet descoperiți în ceea ce-l privește pe Ion Vlad, fără îndoială unul dintre cei mai importanți artiști români ai secolului care a trecut. ■

Portretul lui Eminescu

profilul unui prozator impunător, cu resurse deopotrivă epice și reflexive, atras cu predilecție de lumile crepusculare, de universurile familiale în extincție.

... P

meridiane

Scriam tot în această pagină, în urmă cu vreo doi ani (nr. 23/2005), despre revelația pe care ne-a produs-o apariția primului roman tradus la noi din vasta operă a lui Sándor Márai. Era vorba atunci de *Lumânările ard până la capăt* (Ed. Humanitas, 2004) și vorbeam despre o revelație deoarece autorul, trăind în exil din 1948 până în 1989, când s-a sinucis la San Diego, în California, a fost până de curând ignorat dincoace de „cortina de fier”. Aflați acum în fața unui nou roman, oferit de data aceasta de Editura Curtea Veche, *Moștenirea Eszterei*, îmi asum riscul anticipării, afirmând că, din cele două opere se configurează în linii cu potențial definitoriu, deși sumare, profilul unui prozator impunător, cu resurse deopotrivă epice și reflexive, atras cu predilecție de lumile crepusculare, de universurile familiale în extincție, de dramele singurătății și senectuții și, lucru ce poate să apară bizar astăzi, de problematica onoarei. Nu cred că ne-am hazarda prea mult nici când, judecând doar după aceste două romane, am avansa prezumția că tema onoarei e intrinsecă întregii sale opere, perceptibilă chiar când nu apare explicit, circulând pretutindeni subtextual, ca o apă freatică aflată foarte aproape de suprafață. Sándor Márai este un *gentleman* care, până și atunci când elaborează portretul unui hiperpanglicar, lasă loc în subtext, chiar dacă doar sugerate, prin contrast sau antifrază, comandamentelor onoarei concepută ca una dintre rigorile existențiale. Este chiar cazul celui de al doilea roman apărut la noi, dar primul scris dintre cele două, *Moștenirea Eszterei*.

Eszter e descendentă unei familii rămuroase și îndestulate, dar scăpătate din cauza stilului de viață al tatălui ei, „un bătrân aventurier”. Ar mai fi nepoata ei, Evá, dezrădăcinată și frivolă, fiica surorii sale moarte, și tatăl Evei, Lajos, cumnatul Eszterei deci, pe care, plecați în lume, nu i-a mai văzut de douăzeci de ani. Eszter a rămas astfel ultima păstrătoare a sentimentului apartenenței, a solidarității de clan și singura trezoreră a valorilor morale ale unei lumi revolute. Singurătatea ei e secondată, ca de un tainic *raisonneur*, de Nunu, eterna rudă săracă: „Nunu este ruda care a preluat în casă rolul tuturor rudelor. Sosise în urmă cu treizeci de ani [...] din preistorie, din complicatele relații tribale ale mătușelor și verișoarelor, venise într-o vizită pentru câteva săptămâni. Apoi a rămas aici pentru că era nevoie de ea. Mai târziu iarăși a rămas aici pentru că în ierarhia familiei muriseră toți înaintea ei, iar Nunu, de-a lungul deceniilor, a avansat încetul cu încetul, la fel ca într-o instituție, obținând toate rangurile.” Pentru Eszter, odată rămasă doar ea două, Nunu ajunge „felinarul, o lumina slabă și blândă, după ale cărei raze reușeam să mă orientez”, viața fără ea devenind de neimaginat: un cuplu inseparabil care devine el însuși, pe parcursul „desfășurării epice”, un simbol pregnant al supraviețuirii prin tăcere și singurătate. Singurul bun evaluabil care le-a rămas după crahul iscat de „bătrânul aventurier” e casa care dobândește la rândul ei în structura romanului o rațiune simbolică de cămin, de *Heim*, topos securizant și totodată ultim țărâm: „Casa ne-a asigurat un loc de refugiu, un acoperiș; cu mobilele ei vechi, chiar devastată fiind, pentru noi reprezenta căminul. Grădina ne-a asigurat alimentele, nici mai mult, nici mai puțin decât au nevoie naufragiații. Nu știu cum se face, dar crescuse în jurul nostru pentru că i-am oferit totul, truda și speranța noastră, și uneori arată ca o adevărată moșie, unde poate trăi în liniște cel care și-a ancorat aici viața.” Nu există dramă mai traumatizantă, poate chiar letală, pentru „o anumită vârstă” decât aceea de a fi smulsa intempestiv din obișnuințele și locul în care așteaptă inexorabilul, protejată de micile dar fermele ei certitudini, pentru a fi azvârlită într-o lume străină, necunoscută și percepută aprioric, dar nu fără temei, ca ostilă. Or, tocmai această dramă îi este rezervată Eszterei, y *compris* lui Nunu, de către Lajos, escrocul de anvergură, hahalera absolută, care re apare brusc după douăzeci de ani. Brusc e însă un fel de „vorba vine”, pentru că nu se poate spune că Eszter nu aștepta această revenire cu un soi de fatalism, dorind-o totuși masochist, în taină, Lajos persistând în tot acest timp, obscur dar viu, în subteranele amintirilor sale. Așteptarea este, de altfel, un motiv recurent în aceste romane, configurându-se chiar o filozofie a așteptării văzută ca determinant al dorinței sau resemnării de a trăi. În cazul Eszterei, așteptarea zilei în care Lajos se va întoarce, pe care nu îndrăznește să și-o mărturisească nici sieși, își află motivația într-un paradox existențial: pentru ea, ființă rațională, echilibrată, demnă, cu un înnăscut sentiment al onoarei, Lajos a fost și a rămas în tot acest timp marea iubire. Deși îl cunoaște foarte bine, deși e pățită cu el și

Cronica traducerilor

Ziua aceea

și știe toate trucurile, năravurile, toată tactica și strategia seducției, deși recunoaște că e un ticălos, „un geniu al minciunii” pe care nu trebuie să-l crezi nici când îl vezi mort. Să ascundă argintăria și să nu rămână nici o clipă singură cu el sunt primele sfaturi pe care i le dă Nunu când află de revenirea lui Lajos. Eszter râde. Îngrozită însă ea însăși de servitutea sa: „Deja îl apărăm. Dar ce puteam face altceva? Era singurul om din viața mea pe care îl iubisem.” Toate celelalte considerente întemeiate pe bun-simț și rațiune sunt excedate de acest sentiment absurd în virtutea căruia cedează persuasiunii șnapanului realmente falit și, spre a-l salva, face gestul enorm de a trece casa pe numele lui, acceptând să-și petreacă restul zilelor într-un azil de bătrâni.

Toată drama se consumă într-o singură zi și e perceptibilă încă din fraza inaugurală a cărții: „Nu știu ce-mi mai rezervă Dumnezeu, dar înainte să mor vreau să aștern pe hârtie tot ce s-a întâmplat în ziua aceea când Lajos a fost ultima dată la mine și m-a jefuit.” Iar peste câteva pagini: „Aș dori să povestesc cu maximă fidelitate istoria acestei zile.” Performanța lui Sándor Márai stă tocmai în capacitatea de a concentra în „istoria acestei zile”, pe parcursul a douăzeci de capitole scurte, esențializate, o întreagă lume în prăbușire, cu toate nostalgiile, slăbiciunile și măreția ei. Desigur, ceea ce am încercat să rezum mai sus nu este decât, scandalos simplificată, structura epică a romanului. Ea nu este însă și structura sa de rezistență. Aceasta, adică memorabilul cărții cu mesajul sau intrinsec, stă în „umplutura” tramei epice, în reflecțiile și gesturile mici, dar împovărate de semnificații ale personajelor, în cele din urmă în atmosfera de melancolie grandioasă și difuză, care ne duce cu

SÁNDOR MÁRAI
Moștenirea Eszterei

Sándor Márai,
Moștenirea Eszterei.
București. Curtea Veche, 2006.

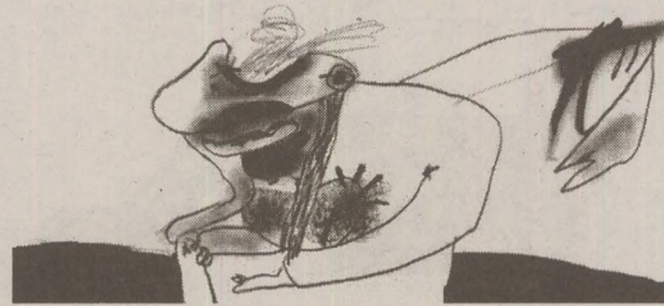
gândul la acea *morbidezza di sfumato* care învaluiе fundalul pânzelor lui Leonardo. Ziua fatală se scurge lent, fără episoade acute, ca între „oameni de lume”, durerile, revolta, scârba și abdicările sunt surdinizate sau disimulate, absorbite în ambianța aparent sărbătorească pe care o dobândește o casă cu oaspeți. Căci Lajos nu vine singur, ci cu fiica sa Evá, nepoata Eszterei, cu o femeie enigmatică și sumbră, căreia îi este dator și care apare ca recuperatoare, și cu fiul acesteia, un soi de dandy agasant. Mai este de față și Endre, notarul, apropiat familiei. E, dintre toți, singurul om echilibrat, „un bărbat adevărat și distins care este nevoit să gândească tot timpul consecvent, așa cum prevăd în mod înțelept legea, obiceiurile sau rațiunea.” Personaj episodic, dar memorabil, Endre a fost invitat de însuși Lajos cel sigur de puterea sa de persuasiune asupra Eszterei, pentru a asigura legalitatea infamei tranzacții. În această viațură care le tulbură echilibrul singurătății, Nunu reușește să facă onorurile casei în care se instalează o înșelătoare atmosferă de familială cordialitate, pentru Eszter dureros amintitoare a „vremurilor bune”. Episodul, conținând și crochiul unei anumite viziuni asupra vieții, e remarcat în ciuda conciziei, prin forța sa de resuscitare a unei atmosfere și rămâne ilustrativ pentru „stilul Márai”: „Înăuntrul plutea aroma bucatelor calde și condimentate, acea aromă de sărbătoare care conține ceva etern și care nu poate fi uitat, ceva din emoția primară a vieții, ceva din graba gazdelor, din aranjatul mesei, din trântitul ușilor, din zornăitul farfuriilor, din conversația înăbușită a oaspeților, din frânturi de țipete, ceva din acel fortissimo al muzicii și al timpului, din faptul că viața e frumoasă și solemnă! Asta vedeam și simțeam oriunde îmi roteam privirea. Femeia străină s-a așezat într-un colț și vorbea monoton” (Sf. R.C.).

Însemnările Eszterei sunt făcute la trei zile după dezastru. E un ceas al adevărului, când ceea ce văzuse și simțise atunci se dovedește a nu fi fost decât o iluzie efemeră, aflându-se acum în fața unei unice și ireversibile perspective sacrificiale, în numele unei iubiri absurde, când are revelația că „moartea poate fi o mântuire [...] că moartea este dezlegare și tihnă. Numai viața este luptă și batjocură.” Iar finalul romanului - *finis coronat...* - pe gustul anilor treizeci, cu vijelia care deschide ferestrele și flutură draperiile, e magnific tocmai prin teatralitatea lui: „Apoi a stins și flacăra lumânării. Îmi mai amintesc de acest lucru. La ce ca prin ceață, și de faptul că Nunu a închis mai târziu fereastra, iar eu am adormit.” De altfel, nu poate fi ignorată o anumită predilecție a lui Márai pentru categoria teatralului. Poate nu întotdeauna pe gustul vremurilor noastre, ea pare a fi o componentă a acestei personalități artistice, având un cert efect augmentativ asupra pregnanței mesajului său.

Apropo de lumânări, în ultimul capitol, tot înspre final, întâlnim următoarea frază: „Stăteam așa, îmbrățișate, așteptam ca lumânarea să ardă până la capăt sau să se oprească vijelia care de pe la miezul nopții vuia în jurul casei și smulgea crengile umede ale copacilor, sau să se facă dimineată, nu mai știu nici eu ce așteptam.” Se pare că aici se află prima anticipare a romanului *in statu nascendi* - *Lumânările ard până la capăt*, scris în 1942, la patru ani după *Moștenirea Eszterei*. Dincolo de această prefigurare a titlului, rămân curioase și semnificative pentru obsesiile autorului analogiile dintre cele două opere. Regăsim în *Lumânările...* aceleași motive centrale - singurătatea și așteptarea - răspândite difuz într-o structură compozițională aproape identică celei din *Moștenirea...* și generatoare a aceleiași atmosfere tragic-grandioase de mărire și decădere. Dacă *Moștenirea Eszterei* este istoria unei zile dramatice, romanul din 1942 e istoria unei nopți tot atât de tensionate, în care *lumânările ard până la capăt*.

Există cărți în care, chiar neștiind nimic despre autorul lor, percepi încă din primele fraze un nu știu ce prevestitor, ești avertizat prin semnale inefabile că ai pătruns în universul unui familiar al marilor altitudini. După care, cu toate antenele desfășurate, anticipezi voluptatea de a-l urma. Este apanajul talentelor geniale, printre care trebuie fără îndoială situat și Sándor Márai, chiar dacă nu ni se revelează deocamdată decât prin aceste două romane frapante prin profunzimea ideatică și eleganța stilistică. Trebuie însă adăugat de îndată că această senzație de forță creatoare ieșită din comun ar fi rămas imperceptibilă fără o traducere pe măsură. Versiunile românești ale romanelor lui Sándor Márai sunt semnate de doamna Anamaria Pop a cărei competență contribuie la cunoașterea literaturii maghiare, de o stimabilă notorietate, este confirmată încă o dată cu prilejul apariției acestui roman memorabil

Radu CIOBANU

meridiane

Cronica traducerilor

Reverberația memoriei

Un caz interesant de interculturalitate îl reprezintă poeta britanică de origine iraniană Mimi Khalvati, prezentată publicului român de Lidia Vianu. Deși persană prin naștere, ea s-a format de la șase ani în școlile englezești, ajungând să-și uite limba maternă, spre a o reînvața, incomplet, mult mai târziu. Deoarece și-a scris, întotdeauna, poemele în limba de adopție,

Mimi Khalvati se consideră a fi poetă britanică. Sensibilitatea sa însă, profund occidentală, face un melanj insolit cu percepția tipic occidentală: „Privind din Londra Iranul, cred că mai toți occidentalii văd o masă de oameni cu pielea smeadă, puderie de femei îmbrăcate în chador, vorbind o limbă aspră și stridentă. Eu însă văd atâtea tonuri, colb și peruzea, culmi până-n înalt, și aud lăuta. Pentru eu realzezi nostalgia e ceva superficial și sentimental, opus realității. Pentru ea poet cum e Mahmoud Darwish, nostalgia e viața însăși” (din interviul acordat Lidiei Vianu). Exotismul universului său liric transpare din persistența unor imagini aparținând mentalului oriental, dar și din conștiința fisurii operate, iremediabil, de timp și de soartă: reînvoarea poetei la Teheran nu mai este posibilă în datele ei firești, ea va fi, obligatou, filtrată de o nouă grilă perceptivă. „Venii, zice floarea și venim,/ prindem în palma trandafirul și îl mirosim,/ căutam vorbele potrivite pentru el, dar/ negăsind, coborâm înapoi// în vremile când nu știam ce știm acum./ Când cuvântul era adevăr/ iar trandafirul era minunea. Cu ce am greșit?/ Demult de tot, dinainte de leagăn...” (Venii).

Tensiunea generată de suprapunerea imperfectă a tiparelor culturale este un veritabil mecanism poetic – mărturie stă seria de gazeluri al căror farmec rezidă mai ales în „hermeneutica” lor aparte: interpretarea tradiției insolitează știutul și familiarul, spre a se plia pe o dramă individuală, iar prin aceasta, Mimi Khalvati este o poetă europeană, iar nu una orientală, după cum observă judicios în prefața Lidia Vianu. „Ce formă să iau să fiu ca tine, să te fac/ să mă vrei – șimul înțunecării mele, clătura pierdută în flacăra mea?// Urc în răsărit, dar tu apui,/ de dorul meu să pieri, iubite, noapte de noapte să mă învii./ Când, la urmă, o să rămânem doar prieteni, fii Prieten,/ inspirație, iubire, călăuză, ca Shamsuddin pentru Rumi” (Gazel).

Poezia lui Mimi Khalvati este, fundamental, una a vieții, plină de referințe ascunse, bine ținute sub presiune. Strănuirea emoțională sporește poeticitatea, așa cum uneori călește metalul încins, spre a da naștere fineții tășului.

Este ceea ce recunoaște autoarea însăși: „Dezrădăcinarea e miezul poeziei mele”, afirmă ea în același interviu. În acest nucleu liric, locul privilegiat îl ocupă memoria potențată emoțional, reînviind lumea celor dragi, incandescentă și atemporală, dincolo de fatala despărțire: „Sunt singură și atemporală, (...). Numele tuturor celor care au ales/ ori au țesut clipe trăite, daruri// O poză cu Mahmoud, care nu mai e printre noi. Simin/ rătăcit în cămări dosnice din Teheran, și mai era/ fata aceea care țesea kelim. A dat numele meu/ copilei ei, pe care poate n-o s-o întâlnesc niciodată// (...) numele celor ce m-au iubit, ca icoane în altar, portretele/ rudelor care nu mai sunt. Pe când mă apropii de memoria/ ca să aibă și copiii mei unde să fugă de cruzimea prezentului lor,/ aş vrea să mulțumesc pentru blândețea despărțirii/ de cei de-un neam cu mine prin daruri, ca pietrele de mormânt,/ ori, mai senin, prin cântul ce va ajunge cândva elegie/ dacă aleg muzica și uitarea// P. S. Mi-am amintit numele fetei/ care țesea kelim: era Mundegar./ Înseamnă: cea care nu pleacă” (Ca să spun mulțumesc).

Și poemele de iubire ale lui Mimi Khalvati își trăiesc maxima intensitate prin partea lor de neîmplinire: „Cât trăim n-o să vedem măslinii,/ întinderile de orez, n-o să ne adăpostim de soare/ unul lângă altul, dar nu-i nimic,/ nu trăim doar pentru iubire” (Iubitul meu, nu-mi cere iubirea dintâi). Imaginile ard, grație unui foc neconștient până la capăt, lirismului, își dobândește haloul dramatic din rețineră și nespunere: „Deschid/ ușa negurii către pagină. În prag/ e poemul// tânără în strai de sârbătoare./ Ghicesc tot/ ce simte – nimic din ce scrie aici, pitită// ca o casă/ învelită în iedera – sufletul// și amărăciunea lui” (În marginea luminii). Aerul oriental bate domol, o briză circulând în cadrul auster, ce închide în sine personajele, tradiții, cuvinte ce par să numească realități precise, iar contururile nete, misterul n-a fost deconspirat, drama, apăsătoare, mocnește încă: „Pe abanosul lăcuit, arcuri, fețe precise,/ praf clar. Nemișcate cheile de fildeș./ Sunt parte din această odaie. Lampă./ Zid. Umbră” (Ca să spun mulțumesc).

Există, în prezentul volum, și poeme pe care le-am creditat de un occidental, ca, de pildă, *Spiritul Whitington*, martie 1990, în care suferința și absurdul existenței sunt sugerate printr-o obiectivare înșelător neutră. Dialogurile nude nu fac decât să ducă angoasa și revolta la paroxism. Cu toate acestea, nu aici ni se pare că rezidă originalitatea autoarei, ci în piesele cu aer oriental, impregnate de melancolie, deși registrul pare impersonal, iar viziunea arhaică. O insolită putere de seducție exercită, astfel, actualizarea unor mituri persane, cum ar fi crearea cosmosului de către Dumnezeu, dintr-un pământ pus în oglindă, spre a se rușina de excesiva lui frumusețe „Chiparosul,/ floarea soarelui, roțile de bicicletă/ iarba îngălbenită de arșiță/ până ce ia culoarea grâului, absolut toate sunt/ sudoare de păun, rouă de păun/ rușinari și minunăție, sare și lumină/ păunul Domnului/ cel care are această de sine e, pretutindeni” (ibidem). Rușinarea această paradoxală, inocentă și enigmatică, degajă o reală, forță de reverberație, dincolo de patosul individual.

În această frumoasă colecție de literatură străină contemporană, profesionalismul Lidiei Vianu a reușit să ilumineze, prin multiple strategii, un profil liric inedit, o poezie în care Orientul și Occidentul par talerele unei balanțe aflate într-o delicată oscilație, într-o permanentă echilibrare.

Simona-Grazia DIMA

Bref

O biografie a lui Paul Morand

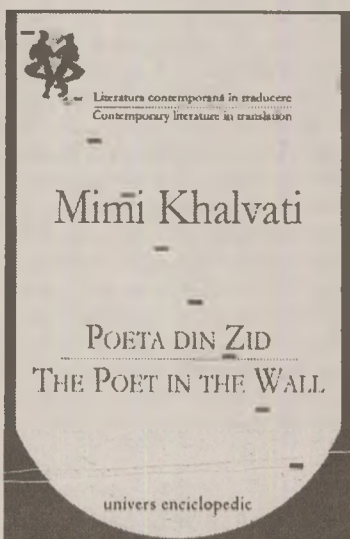
● Interesul nostru pentru scriitorul francez Paul Morand (1888-1976) se datorează și legăturilor lui cu România: căsătorit în 1927 cu bogata prințesă Elena Șutu (născută Hrisoveloni), prieten cu Emmanuel și

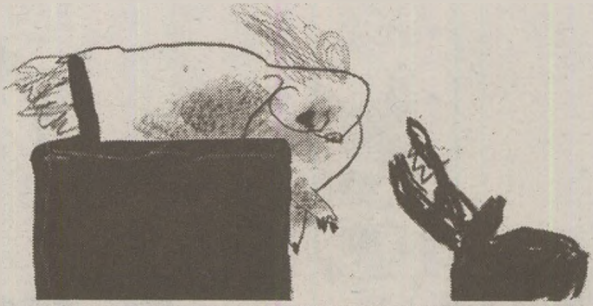
Martha Bibescu, dar și cu alți aristocrați români din înalta societate pariziană, el e autorul unei memorabile cărți consacrate capitalei noastre și publicate la Ed. Plon în 1935 (volumul *București* de Paul Morand a fost tradus de Marian Papahagi și Ion Pop la Editura Echinoc din Cluj în anul 2000 și s-ar conveni reeditat într-un tiraj satisfăcător și cu o publicitate care să-l promoveze după cum merită). În Franța, după ce intraseră într-un con de umbră și subestimare în ultimele decenii ale secolului trecut, opera și personalitatea lui Paul Morand se bucură de un reînviat interes. Așa se explică reeditarea eseurilor din scrierile lui – romane, literatură de călătorii, mesuri, publicistică – dar și biografia semnată de doi universitari, Pascal Louvrier și Eric Canal-Forgues la Ed. du Rocher. Portretul pe care îl realizează ei din acumulări de fapte de viață autorului prolix a aproape o sută de cărți, încearcă să dezvăluie, sub masca omulului de lume și a neobositul călător de plăcere, pe cel pe care îl perfecționare a stilului, pe cel de agreabil, pe cel de percutant. Marile întâlniri care l-au marcat – cu Jean Giraudoux, care i-a fost profesor la 17 ani și cu care a rămas prieten, cu Proust, care i-a prefațat prima culegere de nuvele, în 1921, cu Cocteau și Radiguet, cu care se întâlnea serile, pentru a uita de rutina vieții lui de înalt funcționar în diplomație... Apoi, succesele de librărie, cu care și-a putut finanța călătoriile în jurul lumii al căror rod sînt volumele *Paris-Tombuctu* (1928), *New York* (1929), *Londra* (1933), *București* (1935), *Drumul către Indii* (1936)... „Vaporul se scufundă și eu descriu naufragiul” – spunea scriitorul, cu nostalgia unui fiu al luminoasei Belle Epoque. Autorii biografiei încearcă și să atenueze acuzația de rasism (nu lipsită de teme) ce întunecă portretul scriitorului, primit printre „nemuritorii” Academiei Franceze în 1968.

Lenin dada

● În 1916, la Zürich, V. I. Lenin și primii dadaști și-au încrucișat drumurile timp de mai multe luni. Studiul acestui episod mai puțin cunoscut l-a dus pe filosoful și romancierul francez Dominique Noguez la o descoperire stupefiantă, care pune sub semnul întrebării viziunea comună despre liderul bolșevic și despre politica lui. Despre ce e vorba, cititorii nu vor afla decât în octombrie, cînd va fi lansată cartea *Lenin dada* de către Editura La Dilettante.

Mimi Khalvati,
Poeta din zid/The Poet in the Wall,
traducere și prefață
de Lidia Vianu,
București, Ed.
Univers
Enciclopedic, 2007,
Colecția Literatură
contemporană în
traducere/Contemporary Literature in Translation.

a și în Numele Trandafirului, căutarea cărții lasă în urma ei o dâră de sânge, îl duce pe erou într-un periplu complicat, îi impune o maturizare timpurie.

meridiane

Manuscrite călătore

A fost odată ca niciodată...

A fost odată ca niciodată... într-atât de neobișnuite au fost întâmplările și ieșiți din comun cei ce le-au trăit încât par să țină de lumea fabuloasă a poveștilor Șeherezadei. În urmă cu aproape o mie de ani au trăit în cetățile persienești trei oameni a căror inteligență și erudiție excepționale și-au găsit împlinirea pe calea cunoașterii, prin arta guvernării și prin puterea sângeroasă în numele credinței. Drumurile vieții îi duc prin mai multe cetăți ale Orientului musulman (Nișapur, Isfahan, Samarkand) ori pe muntele Alamut.

La alt capăt al lumii, cu un secol mai târziu, s-au întâlnit, legați de semn misterioasei confrerii a celor „treziți”, trei înțelepți: Moșe ben Maimon, zis Maimonide, Ibn Rușd, zis Averroes, și Ibn Tufayl. Cei trei împărtășesc o pasiune comună, filosofia, și au un spirit tutelar comun: Aristotel. Iar soarta îi mână dintr-o cetate în alta, musulmană sau creștină (Cordoba, Toledo, Fez), îndeplinind, fără să știe, misiuni ale puternicilor vremii, purtând mesaje cărora nu le cunosc sensul.

Cei trei prieteni din vestitele cetăți orientale sunt personaje principale în romanul lui Amin Maalouf, *Samarkand* (Editura Polirom, 2006, traducere de Florin Sicoe, col. „Biblioteca Polirom”): Omar Kayyam, poetul persan, matematician și astronom strălucit; vizirul Nizam al-Mulk, autorul unor teorii politice similare cu ideile din *Principele* lui Machiavelli și Hassan Sabbah, cel care a întemeiat secta Asasinilor, supranumit „Bătrânul de pe Munte”, în tentativa sa fanatică de a păstra puritatea credinței.

Cei trei cărturari ai secolului medieval sunt personajele principale din romanul *Frăția celor care știu* de Jacques Attali (Editura Hasefer, 2006, traducere de Horia Aramă; cu titlul original *La Confrérie des Éveillés*), ce ambiționează să reconstituie deceniile ce au încheiat un timp, astăzi inimaginabil, când înțelepții celor trei religii (creștinism, islam și iudaism) au putut dialoga armonios – Andaluzia secolului al XI-lea până la începutul secolului al XII-lea, ce a făcut posibilă conviețuirea între știință și religie, întoarcerea la sursele antice, la filosofia greacă.

Amin Maalouf și Jacques Attali au multe în comun: s-au născut în același deceniu, primul în 1949 în Liban, celălalt în 1943 în Alger, în familii cosmopolite și au beneficiat de o educație și instrucție deosebite, au deschidere spre orizonturi largi și se lansează în profesii care le dau șansa de a juca un rol important în viața lumii contemporane (ziarist primul, iar al doilea cu o carieră spectaculoasă în sferele cele mai înalte ale puterii), ambii sunt autori prolifici, se aventurează în multiple teritorii: eseistică, biografii, studii erudite.

Nu este o simplă întâmplare că amândoi explorează o zonă a medievalității, rămasă obscură pentru cititorul de azi, Orientul Apropiat, cărui cultura europeană îi datorează enorm. Înainte ca Renașterea să redescopere spiritul antichității grecești și să-l reînvie în idealul „omului universal”, reunind achizițiile științei și creația artistică, filosofia lui Platon și Aristotel fusese recuperată de marii cărturari ai lumii arabe și evreiești, prin traduceri și meditații fecunde, stimulatoare. Amin Maalouf și Jacques Attali ne propun prin ficțiunea lor un dublu exercițiu, de admirație și de anamneză.

Triada prieteniei

Samarkand se deschide cu o pagină ca un cârlig, care „te prinde”, fără scăpare, prin felul cum începe („Pe fundul Oceanului Atlantic se afla o carte. Povestea ei vreau să v-o istorisesc.”), cum descrie unicul exemplar al Rubaiatelor lui Omar Khayyam, aflat pe vasul Titanic, și cum se încheie („Ea nu poartă nici dată, nici semnătură, nimic altceva decât aceste fraze pătimate sau dezamăgite: *Samarkand, cel mai frumos chip pe care Pământul l-a îndreptat vreodată spre soare*”).

Romanul unui oraș, povestea unui manuscris, *Samarkand*

este și cartea unei prietenii între cele trei figuri istorice, devenite personaje, care au marcat istoria vremii: Omar Khayyam, Nazim al-Mulk și Hasan Sabbah. Scriitorul exploatează legenda potrivit căreia cei trei au fost prieteni și au făcut legământ să se ajute între ei dacă vreunul ajunge într-o poziție socială înaltă sau îl favorizează norocul. Scriitorul a brodat în jurul celor trei destee povești fermecătoare, întâlniri cruciale, dialoguri scilpitoare.

Evocarea acestei triade ce reunește aproape toate relațiile și sentimentele umane o face al patrulea, naratorul personaj al cărții care parcurge alte peripeții în secolul al XIX-lea, când istoria Persiei se precipită spre modernitate – Benjamin O. Lesage, care primește ca moștenire de familie prin iubirea părinților numele și poezia lui Omar Khayyam. El pomeste în căutarea manuscrisului faimos al lui Khayyam, iar istoria scrierii catrenelor are ca pandant istoria căutătorului, prins în altă țesătură complicată de intrigi ale marilor puteri, având ca țintă Persia.

Scriitorul reinventează o lume fascinantă, așezând-o sub semnul liricii lui Khayyam. Poetul a fost martor la mărirea și decăderea orașelor, descoperindu-le farmecul și primejdiile, a văzut cum se învârtte roata norocului pentru mai-marii lumii, a cunoscut înțelepciunea și nebunia pe care le dă puterea și pofta puterii. Nici iubirea nu iese din robia puterii, pentru că până și frumoasa Djahane intră în complicata strategie politică, iar ele spulberă pacea trăită până atunci de cei doi îndrăgostiți.

Paginile romanului citează catrenele poetului persan și se apelează la talmăcirea lor recentă în limba română (Gheorghe Iorga, *Rubaiate*, Editura Universității Iași, 2004), și se poate aborda *Samarkand* într-o asemenea cheie de lectură: relatarea momentelor și a evenimentelor din viața lui Omar Khayyam, care i-au provocat revelații,

condensate în catrenele sale. Specialiștii în literatură persană știu foarte bine că poezia care celebrează vinul și beția simțurilor, bucuriile clipei prezente, are și alt cod de interpretare sufist: expresia trăirii mistice, experiența extazului dat de comuniunea cu divinul.

Samarkand îi dă ocazia cititorului să descopere insolitarea propusă de Amin Maalouf în romanele sale istorice. Cititorul care așteaptă un climax al epicii, după logica romanului european, se va simți frustrat, în locul gradației tradiționale se confruntă cu altă logică și alt principiu, cel al repetiției. [O explicitare a diferenței o face, tot prin ficțiune, Orhan Pamuk în capodopere *Mă numesc Roșu*, Editura Curtea Veche, 2006, traducere de Luminița Munteanu, comparând arta miniaturii orientale și pictura italiană.] Dintre toate miniele lui Amin Maalouf traduse la noi, *Samarkand* mi se pare cel mai original și mai incitant din toate punctele de vedere.

Triada înțelepciunii

Tot un roman istoric este și *Frăția celor care știu* de Jacques Attali, dar „înramat” de un „Avertisment” și de două „interogații” intitulate „Cine sunt ei?”, „și apoi?” oferind cheia pentru mesajul autorului. Ficțiunea speculează averroes și Ibn Tufayl: prezența în același oraș într-o anumită perioadă sau întâlnirile lor, apelează din plin la imaginarea unei comunicări ce depășește barierele pe care le pune religia fiecăruia.

Moșe ben Maimon este primul protagonist, primind învățatura de la tatăl său, rabinul comunității din Cordoba, altă învățatură secretă de la unchiul său Elifaz, măcelarul preocupat de gândirea filosofilor, ca să aibă acces mai târziu la cartea cea mai importantă care s-a scris vreodată. Dintr-un oraș în altul, pe parcursul anilor, eroul caută verigile care înlanțuie faptele prin care ar împlini misiunea încredințată de unchiul său, ca testament de la a cărui împlinire nu se putea sustrage. Întrebările și ideile acestuia însă îi rămăseseră încredinate în minte, așa cum îi rămăseseră și moneda de aur încredințată ca semn de recunoștință.

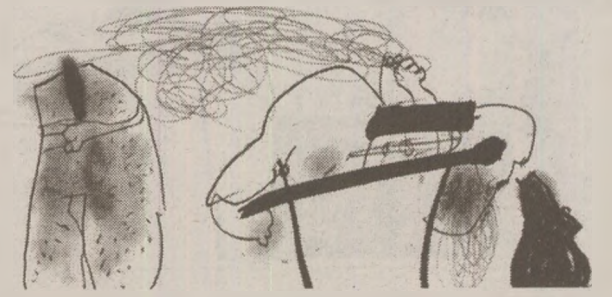
Ca și în *Numele Trandafirului*, căutarea cărții lasă în urma ei o dâră de sânge, îl duce pe erou într-un periplu complicat, îi impune o maturizare timpurie. Următorul cărții ajunge, la rândul lui, urmărit, învață să citească semnele din jur, ale chipurilor și ale reacțiilor, ca și mișcările comunității în care trăiește, sensibil la cuceririle și expedițiile militare, la presiunea convertirilor, la confruntările dintre marii învățați. Și într-un astfel de periplu, cu atâtea bucle și zig-zaguri, cunoaște cărturari sau aventurieri: Gherardo da Cremona, Ibn Șușana, De Souza.

Ca într-o proiecție în oglindă, Moșe Maimon are în Ibn Rușd, o umbră sau dublu, într-atât parcurs aceleși trasee, și de mai multe ori se află în același loc și în același timp, până se întâlnesc și se împrietenesc. Fiecare dintre ei a dobândit o cunoaștere superioară, aprofundând știința vremii sale, fiecare ajunge la Aristotel, și împreună dezleagă misterul acelei confrerii străvechi, apărătoare a cărții care încă așteaptă maturizarea omenirii și a tuturor religiilor pentru a putea fi revelată.

Pentru cititorul român, cartea este fascinantă, deschizându-i porțile spre două lumi prea puțin cunoscute, spre un trecut însângerat datorită puternicilor vremii, și totodată erudit, datorită înțelepților. Mai mult decât polar istoric sau thriller esoteric, *Frăția celor care știu* are valoarea unui surprinzător Bildungsroman. Cei doi tineri de aceeași vârstă, Moșe Maimon și Ibn Rușd, trec prin formarea firească dată de o familie cultivată, iar apoi, prin altă pregătire datorită lui Ibn Tufayl.

Spre deosebire de *Samarkand*, unde rubaiatele lui Omar Khayyam alcătuiesc sâmburii ce împrăștie miezul cărții pe tot parcursul ei, *Frăția celor care știu* are în centrul ei ca un soi de inimă ascunsă, scrierea faimoasă *Povestea Fiului Viu al Celui care știa* a lui Ibn Tufayl. Și nu îi putem răpi bucuria cititorului de a descoperi pe cont propriu legătura între cei trei căutatori și între cele două cărți: manuscrisul secret al lui Aristotel și romanul inițiativ al lui Ibn Tufayl.

Elisabeta LĂSCONI

meridiane

Cinematografice

● Epidemie de remake-uri pe platouri și ecrane. Astfel, Patrick Stewart, binecunoscut publicului din *Star Trek*, este personaj principal în noua versiune după *Neguțatorul din Veneția*, adaptată de John Logan, iar Russell Crowe lucrează din nou cu Ridley Scott la *Nottingham*, o reluare (a căta?) a aventurilor lui Robin Hood, Nicole Kidman va fi producătoare și interpretă principală într-un remake după filmul lui Jean Negulesco, *Cum să te căsătorești cu un milionar*, având curajul să concureze cu amintirea lui Marilyn Monroe, iar Reese Witherspoon va relua rolul Claudettei Colbert dintr-o veche comedie din 1939, *Baroana de la miezul nopții*, în care o tânără dansatoare săracă, numită Eva, vine la Paris și se dă drept o aristocrată. Noua versiune a filmului își datorează scenariul lui Michael Arndt, care are la activ un Oscar pentru cel mai bun scenariu (*Little Miss Sunshine*).

● Roman Polanski lucrează, în Italia, la o adaptare a romanului lui Robert Harris, *Pompei*, în care e evocată erupția Vezuviului, văzută prin ochii tânărului Marcus Attilius (interpretat de Orlando Bloom).

● Nicolas Cage va fi Al Capone tânăr în *The Untouchables: Capone Rising* de Brian de Palma. Filmul va povesti ascensiunea nașului și primele sale confruntări cu acela ce-i va deveni dușman pe viață, detectivul Jimmy Malone. Astfel se va crea un fel de prolog la *Incoruptibili*, în care Robert de Niro în rolul lui Capone se înfruntă cu Sean Connery ce-l încarna pe Malone.

De la Victor la Pierre

● „N-a trebuit să aștept cartea *Les Hugo* (Ed. Le Rocher) a lui Pierre Hugo, stră-strănepotul lui Victor, ca să descopăr că, spre deosebire de monarhie și bolile oculare la cîinii tibetani, geniul nu e ereditat”, își începe cronică acidă Jérôme Garcin în „Le Nouvel Observateur” nr. 2223. Pierre Hugo, născut în 1947, e de profesie bijutier și scrie o proză stîngace, de un lirism școlăresc, dar știe multe despre descendenții pînă la zi ai celebrului scriitor. Dintre toți cei patru copii ai lui Victor Hugo, numai unul, Charles, a avut urmași, printre care George, tatăl lui François și bunicul lui Pierre. François a lucrat pentru Picasso timp de 20 de ani, reproducîndu-i în metal farfuriile de ceramică, a sudat și turnat obiecte artistice pentru Max Ernst și Jean Arp, a făcut decoruri pentru Cocteau și a cunoscut o mulțime de celebrități, de la Salvador Dali și Andy Warhol la regina Angliei, pentru care a lucrat orfeverii. Cartea e plină de anecdote păstrate în familie despre genialul strămoș cu care se mîndresc, în special despre apetitul sexual al acestuia, moștenit și de urmași. În imagine, autorul *Legendei secolelor* împreună cu nepoții lui în 1876.

Arta în cifre

● Banca de date Artprice a publicat o analiză pe 40 de pagini a pieței de artă în 2006, care poate fi găsită și pe site-ul www.artprice.com. Între altele, s-a constatat că, global, prețul tablourilor a crescut anul trecut cu 25,4%, că SUA reprezintă 45,9% din tranzacțiile în materie de pictură, desen și fotografii și că Picasso rămîne (după cum s-a mai scris în această pagină) cel mai bine vîndut artist din lume, tranzacțiile cu operele lui însumînd 339,2 milioane de dolari. O surpriză a pieței de artă în 2006 este creșterea mare a cotei artiștilor mișcării italiene a anilor '60-'70 *Arte Povera*: în ansamblu, lucrările lor au înregistrat o augmentare a prețului cu 527,59%!

Malraux – o pasiune

● Alix e Saint-André are acum 50 de ani. Încă de la vîrstă cînd colegii ei erau pasionați de benzi desenate, a citit *Condiția umană* și s-a îndrăgostit de Malraux, ale cărui apariții televizate o exaltau. Așa cum pe alți adolescenți de la începutul anilor '70 îi exaltau cântecurile muzicii rock. Cultul ei pentru André Malraux (care a

murit cînd Alix avea 19 ani) a continuat și în timpul studiilor universitare, lucrarea ei de licență încercînd să demonstreze că *Antimemoriile* sînt un fel de anti-*În căutarea timpului pierdut*, iar importanța idolului ei în cultura franceză e comparabilă cu aceea a lui Rousseau, Chateaubriand și Proust. Ajunsă jurnalistă la „Elle” și „Canal +”, autorea de romane polițiste și eseista, Alix de Saint-André a rămas fidelă eroului ei, s-a întîlnit cu ultima soție a acestuia, Sophie de Vilmorin, și cu oamenii care l-au cunoscut îndeaproape, dar mai ales, alături de fiica spirituală s-a împrietenit cu fiica reală a lui Malraux din căsătoria cu Clara, Florence. Misterioasa, erudita, generoasă și tăcuta Florence, care fugea de luminile reflectoarelor și refuza orice interviu, care fusese sora lui Alain Resnais și sora de cruce a Françoisei Sagan, i-a încredințat pentru prima oară mai tinerei prietene amintirile legate de tatăl ei adorat și detestat în același timp. Alix de Saint-André le-a montat și pe acestea în volumul ei recent apărut la Gallimard, *Il n'y a pas de grandes personnes*, în care își povestește pasiunea pentru Malraux, tot ce a putut afla despre el (inclusiv mici secrete fără relevanță, de exemplu că îi plăcea foarte mult ciocolata, că, pe lîngă pisici, iubea hamsterii, că îl amuzau desenele cu Tintin și Lucky Luke). „Malraux și cu mine – a fost o poveste frumoasă și mi-ar plăcea să o găsesc – pentru a vorbi azi despre ea – accentele pasiunii de odinioară, care-i exaspera adesea pe prietenii mei apropiați și îi făcea pe alții să ridă de mine. Încerc aceași dificultate pe care o au oamenii de a-și povesti prima iubire...” – spune jurnalista cincuașeză.

Patetica

● Pe canalul Arte s-a transmis de curînd un documentar excepțional ce retrasează istoria singulară și zbuciumată a unei capodopere, *Simfonia a 6-a în si minor* de Ceaikovski. Autorul filmului, Iosif Pasternak, mărturisește că „noi, cei născuți în Rusia, ne-am hrănit cu această muzică odată cu laptele matern și de cite ori o auzim ni se umplu ochii de lacrimi”. De aceea a avut dorința de a-i reface istoria. Compusă în 1893, *Simfonia a 6-a* zisă *Patetica* este ultima creație a lui Ceaikovski. „E opera cea mai sinceră pe care am scris-o. O iubesc ca pe nici o alta dintre operele mele” - îi mărturisea compozitorul în vîrstă de 53 de ani nepotului său Vladimir Davidov, căruia i-o dedicase și pentru care nutrea o pasiune nefericită. Numele *Patetica* i-a fost sugerat de fratele lui, Modest, dar nimic nu dovedește că Ceaikovski l-ar fi reținut. Simfonia, sub bagheta compozitorului, s-a cîntat în primă audiere la 16 octombrie 1893 (cu

cîteva zile înainte de moartea lui, survenită la 25 octombrie), la Sankt Petersburg, în fața unui public indiferent. Inclusă din nou în program la 6 noiembrie, în aceeași sală, publicul, tulburat de moartea neașteptată a lui Ceaikovski, a avut revelația unei compoziții de geniu, care l-a zguduit. Din interviul cu o bună specialistă, conservatoarea Muzeului Ceaikovski, aflăm că *Simfonia a 6-a* a fost concepută pe puntea vaporului cu care Piotr Ilici traversa Atlanticul și că, în jumalul lui o numea „Simfonia Vieții”. Prima parte, trebuia să cuprindă, conform notațiilor lui, Tinerețea, Îndoiala, Ardoarea, iar ultima - „Moartea ca rezultat al distrugerii”. După 1917, *Patetica* a fost confiscată de ideologi, muzicologii sovietici vîzînd în ea o „tragedie optimistă”, a treia mișcare fiind calificată ca un triumf al binelui. Așa se face că *Patetica* a devenit muzica de predilecție a înmormintării demnitarilor PCUS (inclusiv Stalin).

Pentru Malaparte

● Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la moartea lui Curzio Malaparte (1898-1957), Bruno Tessarech a publicat la Ed. Buchet-Chastel un eseu, *Pour Malaparte*, consacrat scriitorului al cărui parcurs politic contradictoriu a împiedicat mult timp evaluarea corectă a operei. În timpul vieții, Malaparte a avut o reputație proastă: excentricitățile lui internaționale, pâlăvrăgelile de soldat lăudăros, spiritul anarhic și amoralismul cabotin i-au atras antipatii din toate părțile. Abia din anii '80, interesul resuscitat pentru operă – în special pentru romanele *Kaput* (1945) și *Pielea* (1949), dar și pentru mai vechiul eseu din 1931, *Tehnica loviturii de stat* (traduse și la noi) – l-au plasat printre marii autori ai secolului XX. Cu un tată german și o mamă lombardă, Kurt Erich Suckert a luptat cu francezii în 1918, a vizitat URSS în 1920, a fost profascist pînă în 1931, apoi a fost internat în lagăr de Mussolini pentru simpatiile lui socialiste, a fost corespondent de război între 1941 și 1943, ofițer de legătură al Armatei americane în 1944, pentru ca la sfîrșitul vieții să fie sedus de comunismul maoist (a lăsat prin testament Chinei faimoasa lui vilă din Capri). Jurnalist cu un simț de observație și o forță de expresie ce acoperă o paletă vastă, de la ironie la brutalitate și compasiune, Malaparte și-a dat adevărata măsură a talentului în vaste reportaje romanțate în care se pune în scenă pe el însuși pe fondul istoriei zbuciumate, trăite în miezul evenimentelor. În *Kaput* denunță cu

o rară violență barbară hitleristă, în *Pielea* evoca Europa coruptă și umilită de propria victorie. Satul de genocidele naziste din Europa Centrală el inventează de la înălțimea tancului o odisee panoptică, amestecînd adevăruri triste, sentimente, nostalgii, sfîșieri tainice, scene dure. Bruno Tessarech confirmă încă o dată, evocînd biografia și opera lui Curzio Malaparte, celebra frază a lui Pessoa: „Cărțile dovedesc că viața nu e deajuns” – scrie Marc Lambron în „Le Point” nr. 1809.

actualitatea

Poemul și scrisoarea

Firește că sunt de acord cu alegerea celor trei versuri, ca motto la unul din următoarele dvs. volume, intitulat *Pâinea și vinul*, cu o singură mică corectură pe care v-o fac și vă rog s-o respectați: „m-am rugat și mi s-a trimis/ și mi s-au dat în vedenie/ neseccate cuvinte de vis”. Așadar, *trimis* și nu *transmis*! *Dincolo de zid* mi-a lăsat la lectură un gust deosebit de bun, și lucrul acesta îl știți. De aici vine și încrederea în valoarea dvs., de nedezmintit în ceea ce ați scris și veți scrie. „Aceste versuri – spuneți

unde va în scrisoare – mi-au plăcut foarte mult, și sub semn lor stau, poate, și versurile mele”. Voi transcrie câteva fragmente semnificative din scrisoarea cu care vă însoțeați, pe la începutul anului, versurile cele mai noi: „Am multe *invenții* care mă chinuie, chiar dacă ele sunt mai mult retorice. Un prim volum adunat din ce am scris în ultimul an, s-ar putea numi *Povestiri din cartierul de Est*. Chiar trăiesc într-un cartier muncitoresc, tip *dormitor*, versurile mele sunt o reacție la exasperanta situație și viață din acest cartier. Cu toate acestea versurile nu sunt exagerat sociale și nu au nimic în comun cu direcția *douămiistă*. Sunt puține șanse să public un volum anul acesta, sponsori – este destul de greu de găsit, și pe banii mei nu pot să public din pricina sărăciei. Dar, oare merită să încerc a face efortul de a publica? Pot să-mi asum și eșecul. Titlurile sunt bine alese? Vorbind numai despre cartierul meu (sau oricare alt cartier din țară) nu ar fi prea monoton? Parcă mai bine ar fi din cele două volume să fac unul singur, sacrificând a nu mai fi, astfel, accentuată unitatea? Întrebări grele! Nu aș vrea să vă încarc cu problemele mele. Până la vară, va trebui să le găsesc singur o rezolvare și să sufăr consecințele deciziilor mele. În vara anului trecut primeam în Maramureș la Vișeu de Sus o diplomă și

200 de euro, marele premiu al *Comitetului* pentru o poezie *Ad visum*. Despre zonă? Pot spune că m-am îndrăgostit de Maramureș și am cunoscut cu acest prilej oameni deosebiți.” Așadar, pentru rubrica noastră *Poemul și scrisoarea* aleg ce mi se pare a fi crema volumului *Pâinea și vinul*. Este locul, dacă îmi permiteți, să vă spun că poate nu va fi o greșeală să adunați într-o singură carte cu două titluri pe copertă, cele două secvențe despre care aminteți, fiecare parte având alt motto, potrivit cu profilul fiecăreia. E doar o sugestie. Mie așa mi-ar plăcea. Iar cartea va fi substanțial în câștig. Și poate că va va costa și mai puțin. Și poate că și norocul autorului se va înmulți cumva. Nu amestecați poemele. Lăsați-le așa cum, unde și pentru cine le-ați zidit în câte un sumar, unul după altul. După *Patmos*, apărut în 2002, premiat cu premiul de debut al Filialei Craiova a Uniunii scriitorilor, apoi în 2003, cu *Balene zburând*, și după 2005, cu *Dincolo de zid*, apărute toate la Editura Ramuri, ar fi minunat să reveniți în atenția cititorilor cu o carte nouă, cu titlu dublu și poate cu un tiraj mai generos. Iată câteva poeme din sumarul ei unic.
Întâi 12 poeme de Ion Maria din *Pâinea și vinul*, și, poate cu alt prilej, și din *Povestiri din cartierul de Est*. (C. BUZEA)

Ion Maria

pâinea și vinul

este atîta mizerie în lume încît poemul meu nu vrea să fie o pată în plus pe fața ei murdără el vrea doar să vă dea pîinea și vinul cele de toate zilele acelea care ne pot apropia măcar cu grosimea unei foi de hîrtie de cer

oamenii

noi oamenii suntem doar pragul pe care florile pășesc atunci cînd trec de la un cer la altul

grîul și macii

ca orice poet care se respectă noaptea leagăn grîul și macii pînă ce adorm fericiți sub stele prunci cu vocația rătăgîrii

imaginați-vă

imaginați-vă o zi în care între oameni și flori va fi în sfîrșit pace

urme de pași

sunt urme de pași în Ocean și pe acolo sufletul meu a fost în căutarea ta nici acolo nu te-a găsit știe unde ești dar nu are cum să ajungă la tine între noi e mai mare distanța decît cea dintre Dumnezeu și lume

ceața

fără tine zilele mele sunt numai ploioase atît de umede încît nu mai văd soarele chiar și atunci cînd acesta este strălucitor sus pe cer peste ochii mei este mereu o ceață așa cum era peste pămînt înainte de facerea omului

cum să fiu o ființă întregă

prea obosit să mai scriu cu sufletul împrăștiat într-o mie de cioburi fiecare reflectînd altceva cum să mai fiu o ființă întreagă cu rădăcina tulpină și flori prea obosit să mai scriu cu mai multe neîmpliniri decît un batalion de oameni cum să mai fiu o ființă întreagă cînd nu te mai amî lingă mine și sunt doar o lumină fără cer

curcubeul

fiecare om are curcubeul lui unii îl găsesc alții nu pentru fiecare există o clipă prielnică în care poate să-și găsească curcubeul lui toți oamenii își caută curcubeul ziua numai poetul îl caută noaptea

o jumătate de oră

la cîzeci de metri sub apă un scafandru poate rezista cel mult o jumătate de oră adică tot atît cît îți trebuie să citești liniștit o poezie care cîndva ți-ar putea salva chiar viața

privind în gol

uneori ca-n filmele lui Tarkovski Dumnezeu privește îndelung în gol o privire pierdută fără gînduri atunci este probabil poet versurile clocotesc în el ca un alcool tare și nu știe cum să le scoată afară privește îndelung pierdut în gol așteptînd parcă să cada zăpadă

trăiesc în religia poemului

trăiesc încă în religia poemului așa cum îmi aduc aminte de valurile mării văzute cîndva în copilărie trăiesc în religia nopții și-a norilor ceva ce trece prin viața noastră și lasă urme adînci în umbra ce-o lăsăm pe nisip trăiesc încă în religia poemului și Dumnezeu mi-e cel mai aprig critic literar în fiecare noapte mă critică cu stele și ploii venind de departe

contemplativ

contemplativ sătul de această lume care numai tristețe știe să-mi dăruiască voi sta în poziția lotus pînă voi deveni și eu o floare ■

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Morți paralele

Nu mai știe lumea să reacționeze normal?! Mi-am tot pus întrebarea asta în zilele dinaintea înmormântării Patriarhului Teoctist. Regrete strunjite în limbaj de lemn, pioșenie de porunceală, omagii căznite, cuvinte alese învățate pe de rost și turuite ca lectura de pe prompter, lecturi pe prompter, printre care se mai rătăceau și regrete cinstite, cum au fost cele ale unei octogenare de la o casă de bătrâni, unde Teoctist se ducea din când în când. Emisiuni de televiziune, cu interminabile transmisiuni în direct. Iar din spatele elogiilor și din spatele întrebărilor adeseori prosteste ale reporterilor răzbăteau din când în când vechi acuzații la adresa Patriarhului, formulate voalat sau perifrastic. Aparătorii de profesie ai BOR în general și ai Patriarhului în special creau în sus: „Nerușinare! Blasfemie!! Inamicii stabilității Bisericii nu se astîmpără nici acum, încearcă din nou să-i tulbure pe credincioși și să semene îndoiala printre slujitorii săi. Se repetă scenariul din 1990!” Miza, din păcate, nu era nici adevărul, nici pietatea, în afara câtorva excepții de bun simț, printre care Teodor Baconsky, de la care, totuși, mi-ar fi plăcut să aflu detalii despre pregătirea vizitei Papei Ioan Paul al II-lea la București. (N-a fost să fie sau nu era cazul?) Poziționarea personală, cât mai în față, calcule de imagine de-a dreptul grotești și, vorba aceluiași Teodor Baconsky dintr-un editorial, încercarea multora de a părea apropiați ai Patriarhului, aceasta a fost miza multora dintre perindacii la căpățîni acestuia.

Pelerinajul miilor de ortodocși la Catedrală a fost, cred, omagiul cel mai decent și mai consistent adus controversatului Patriarh. Toți acei oameni care s-au dus să-și ia rămas bun de la Teoctist și să-l vadă, nu să fie văzuți, și care, așteptându-și rîndul, au stat ore întregi în soare.

Cîteva zile mai tîrziu, moare Florian Pittiș, acest șef al unui cult laic – muzica rock și pop. Reacțiile vin imediat. Se spun și obișnuitele prostii, se aud și voci disonante care vor să-și facă reclamă, după rețeta „Nu știți ce rău îmi pare după el, dar vă recomand să mă admirați pe mine, fiindcă l-am cunoscut!” Dar, dacă pot spune așa ceva, cele mai multe voci îți produc o bucurie a solidarității care face punte peste moarte. Apar și exaltările – „un patriarh al culturii”, îmi scrie cineva pe blog despre acest om care nu știa cum se conjugă verbul „a îmbătrîni” – și inevitabilele „cel mai mare”, „cel mai important”, „cel mai iubit” despre acest om care ura superlativale și clasamentele. Tot pe blog mi s-a atras atenția că Pittiș era mason și că, doar în ultima clipă s-a întors la ortodoxie, cerînd să fie împărțit. E greu să convingi pe cineva care uită sau nu știe cum e cu masoneria autohtonă după 1990. Pittiș a devenit mason din rațiuni culturale, dar nu cu gîndul de a-și abandona religia. Era, cum se zicea pe vremuri, de familie bună și chiar dacă nu făcea caz de asta, ținea la tradițiile de familie. Și-a păstrat toată viața supranumele de alint „Moțu”, pe care i-l dăduse bunica sa, fiindcă era primul ei nepot, dar fiind era întreg de unde i se trage acest nume mai lădă și explicația firoscoasă, că așa e el, mai cu moț. Nu cred că și-a dorit ca moartea lui să devină un spectacol. Dar mă îndoiesc că ar fi avut ceva împotriva ca prietenii săi să vorbească despre el și ca oamenii din public să-l privegheze. ■

Paradoxul infernal-banal

În general, numerele de vară ale publicațiilor propun subiecte mai lejere, relaxante, potrivite cu vacanța, cînd oamenii se vor distrași tensiunilor cotidiene. Eliberați pe timp limitat de obligații profesionale, se presupune că vor să-și odihnească și mințile, mai mult sau mai puțin solicitată în restul anului. „Lettre Internationale” – ediția română scontează însă pe un tip de cititor a cărui pasiune intelectuală nu-și ia concediu și căruia reducerea obligațiilor zilnice îi mărește disponibilitatea și receptivitatea pentru idei. Nr. 62 – vara 2007 nu coboară deci stacheta gravității și profunzimii textelor, singurul semn de aderare estivală fiind secțiunea din sumar intitulată *Ilustre din lumea largă*. Dar nici aici nu sînt publicate simple însemnări de călătorie, ci „portrete de orașe” europene, colorate afectiv de scriitori, (majoritatea români), care trăiesc în ele sau le-au cunoscut nu ca turiști, ci în lungi sejururi. Dintre orașele trăite-scrise (Mircea Ticudean despre Praga, Gabriela Melinescu despre Stockholm, Adrian Mihalache despre Salonic, Rodica Binder despre Bonn), cel mai bine am simțit Lausanne-ul arătat de Ion Vianu într-un text extraordinar, care începe așa: „E un oraș atît de discret încît cele mai mari afaceri de corupție nu ies niciodată la suprafață. E un oraș unde evii Europei își apar într-un releveu arheologic. Unde marea nobiliară e păstrată la muzeu, iar rafinamentul plutocrat e prezent, invizibil. E un oraș pe care-l înveți greu, din pricina reliefului complicat, tortuos. Parcuri minunate sînt aici. Un pensionar înțelept, un proprietar de cîine, n-ar trebui să-și caute alt loc pe lume. E un oraș pe care nu-l suporti ușor, fiindcă totul îți se pare prea perfect. E un oraș unde te poți plictisi mortal, în sensul literal și în toate sensurile. [...] Din orașul acesta cu aparențe blinde, ca dintr-o probă inițiativă, ieși sau vindecăt sau mort”. Ca și în zeci de alte anotimpuri, și în vara asta revista condusă de B. Elvin e preocupată de interpretarea și reevaluarea celor două totalitarisme ce au marcat secolul trecut. Studiul istoricului german Karl Schlögel, specializat în sovietologie, disecă un „cronotop” al terorii, Moscova anului 1937, cu sute de arestări și execuții zilnice: „Până azi nu există o imagine completă a numărului victimelor. Până azi oscilațiile în calcule sunt extrem de mari. Dar și cele mai reduse cifre referitoare la anii 1937-1938 sunt cumplite. Dacă între timp se estimează, pentru 1937 și 1938, 681.692 de împușcați din motive politice, Moscova – orașul și regiunea – ocupă în acest bilanț o poziție preponderentă. [...] Cifrele totale pentru Moscova variază. Ele oscilează între 90.000 și 200.000. (Estimări cu totul incredibile ajung chiar până la 600.000, ceea ce ar corespunde unei șesimi din populația orașului și a regiunii.) Cert însă și reconstituit zi de zi este, în orice caz, că din iulie 1937, pe locuri de execuție importante ca Butovo și Komunarka, au fost uciși uneori până la 500 de oameni pe zi.” Istoricul de azi, copleșit de amploarea violenței staliniste, de aberația criminală a totalitarismului sovietic, nu se limitează însă la cifre: „Nu este vorba, așadar, numai de stabilirea numărului victimelor, ci și de interogația privind o logică, o rațiune launtrică, așa-zisul nucleu rațional pe care scrierea istoriei, năzuind la o explicație nu se poate dezobișnui să-l caute. [...] Știința istoriei este datoare să găsească un răspuns, la

modul ei. Impresionanta muncă de cercetare, depusă pentru a răspunde interogației, nu poate fi rezumată aici. Chiar dacă în timp s-au adunat multe pietricele de mozaic pentru a alcătui, în numeroase privințe, un tablou mai edificator, eu unul cred că întrebările care i-au frământat și pe contemporanii perioadei – gravitînd toate în jurul iraționalismului, a orbirii, chiar a caracterului halucinant al terorii din acel an – au rămas actuale. (s.n.) Fiecare încearcă să se ocupe de ele în felul său. Personal aș dori să demonstrez cum teroarea și consimțirea la ea, violența de sus și violența de jos s-au interferat și s-au condiționat reciproc, cum «spațiile jubilariei» și «spațiile terorii» – formulări datorate lui Mihail Riklin – s-au putut suprapune în așa măsură.” Pandant la studiul sovietologului, în alt registru, al romancierului care analizează o operă de ficțiune, e eseu laureatul lui Nobel pentru literatură de acum patru ani, J. M. Coetzee, *Portret al unui monstru ca tînăr artist*. Pornit de la cel mai recent roman al lui Norman Mailer, *Castelul din pădure*, o ficțiune despre tînărul Hitler și cum a ajuns el să fie stăpînit de forțele răului, autorul *Dezonoarei* recapitulează ceea ce se știe despre copilăria și tinerețea viitorului Führer, polemizînd în subtilitate cu unele interpretări ale octogenarului Mailer. Care crede că Hitler s-a născut rău, a fost un mijlocitor, o unealtă a Diavolului, care apare și el în chip de personaj în *Castelul din pădure*. În ciuda intervențiilor supranaturale, Mailer nu a căzut în greșeala de a scrie un roman gotic. Poate că în sufletul lui Adolf au pătruns forțele întunericii, dar Adolf rămîne neîndoielnic om, unul dintre noi” – scrie Coetzee, vîzînd în demersul bătrînului romancier o luptă cu același paradox cu care s-a confruntat și Hannah Arendt. „A păstra viu paradoxul infernal-banal în întreaga sa incomprehensibilitate chinuitoare ar putea fi realizarea supremă a acestei contribuții considerabile la ficțiunea istorică” – afirmă, în concluzie, J. M. Coetzee.

Red.

Publicitate

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:

13:00 - 15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)

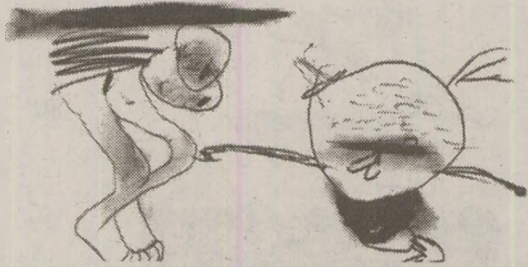
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni - vineri)

Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!

Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

actualitatea

Cîștig și pierdere

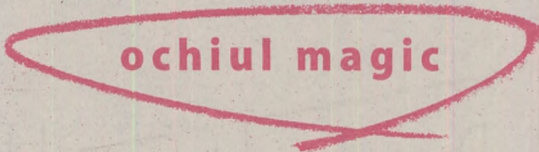
Cîteva dintre Cronicarii din redacția noastră se bat pe numerele din *REALITATEA EVREIASCĂ* de cînd a început seria dedicată lui Mihail Sebastian, la centenar. Poate că n-aș fi scris imediat după doamnele Adriana Bittel și Ioana Părvulescu, dacă n-aș fi găsit, chiar pe prima pagină a revistei (nr. 278-279), un gînd al scriitorului de o mare actualitate: „Am credința că oamenii care pleacă ușor sînt de o superficialitate sufletească acută. E cu neputință să ai aderențe cu un loc care ți-a slujit de popas și să nu-ți crezi, în atmosfera lui, anume adevăruri necesare echilibrului tău interior. Numai licheaua simplă și pură pleacă fără să se rupă și vine fără să se situeze. Un peisagiu este un adevăr, pe care – plecînd – îl contrazici și o realitate interioară la care renunți... Cred că cine nu are ce pierde, nu are ce cîștiga”. Nu e consemnată, din păcate, sursa documentară a citatului. Cronicarul – care are deja ani buni și frumoși la **România literară** – a văzut, la redacție și în alte părți, asemenea migrații, în care oameni care se lămuresc rapid că o revistă sau o editură, să zicem, nu e chiar un loc de îmbogățire la nivel de buzunar, ci numai la nivel intelectual și sufleteș, lucru cu totul neinteresant în ziua de azi, pleacă fără să mai zică bună ziua și fără să mai înapoieze cărțile care li s-au dat. Dar fenomenul e general, nu se rezumă la redacții: puși pe făcut bani rapid, oamenii uită cuvinte intrate de ceva vreme într-un con de umbră: fidelitate, continuitate, conștiinciozitate. Vorba lui Sebastian: Licheaua pleacă „fără să se rupă și vine fără să se situeze”. Și tot el: „Cîteva inimi, cîteva inteligențe – iată tot ce poate nădăjdui să cucerească un scriitor, care scrie doar pentru a sta de vorbă cu sine însuși”. Un cîștig frumos, crede Cronicarul.

Tema copilăriei

În numărul 4-5/2007 al revistei mureșene *VATRA* regăsim o anchetă incitantă: *Există ceva mai serios decît copilăria?* Cum (și dacă) se împacă seriozitatea și copilăria rămîne de aflat, pentru lămurirea cestiunii răspunzînd, între alții Bogdan Suceavă, Sanda Cordoș, Horia Gârbea, Liviu Antonesei, Traian T. Coșovei, Ruxandra Cesereanu. Alexandru Vlad încearcă să răstoarne un pic din clișeele copilăriei-paradisiale, aducându-ne aminte de „noptile cu febră, cearșaful mototolit și mirosind a medicamente, pastilele aproape întotdeauna atît de amare”. Cu gîndul la gustul piramidonului pisat în lingurița și la zidurile galbui ale dispensarului de cartier, cronicarul răsufală nostalgic și trece copilăros și serios mai departe.

Vacanța la TOMIS

TOMIS (din iulie 2007) se joacă. Cel puțin asta am crezut citind coperta a doua, despre numărul din

august, care se pregătește: *Schinurile modei*. Fiți serioși, nu chiar orice calambur merge... Oricum, jocul de cuvinte este la el acasă în orice titlu de grupaj sau de rubrică: *Urbanalități*, *Tratament traumatologic*, *Oameni și șobolani*, *Copylărie* etc. Ce mai, o revistă postmodernă. Interesant, și nicidecum banal, cum încearcă să-l arate supratitlul, chiar dacă, pe ici, pe colo, violent, este articolul lui Augustin Ioan despre scrisul unora pe zidurile altora. Despre „fericita accidentă a timpului și a spațiului”, nu mai spunem nimic.

Croniclele din estul, vestul și restul Europei (intertextualismul asta!) încep cu *Perversiuni textuale*. Despre o carte, cum altfel, intertextuală. Al unui, cum altfel, fost tomitan. Dur, și la obiect, e articolul Doinei Jela despre tinerii de stînga, neplimbați nici prin istorie, nici prin cărți. Despre lumea acelora care suportă fericiți o dictatură, numai fiindcă le preia povara de-a decide după capul lor.

Fosforescent

Cazul scriitorului irlandez Philip Ó Ceallaigh, autor al unui volum cu teme cât se poate de românești, a făcut deja destulă vîlvă la noi. Suficientă încît să-și merite o sumedenie de recenzii admirative. Iat-o pe cea din numărul 8 al *CUVÂNTULUI*, purtînd titlul – de efect – *Cele mai mișto povestiri din România sunt scrise de un irlandez*: „Salut, eu sunt E... S... și voi urmează să citiți un articolaș scris de mine. Nu sunt genul care să

respecte regulile, așa că nu voi scrie despre *universul ideatic* al scriitorului meu preferat. A, și asta e un articol degajat, so, cine se simte deranjat, *you know*, poate să dea pagina.”

N-am dat-o. Am citit pînă la capăt. Și ce-am dedus din el? Nimic. Infinite și arogante precauții, jargon britanic preluat cel mult de la MTV, țâfne frustrate adresate nimănui, felicitări care cad în gol. După o asemenea lectură năucitoare, Cronicarul a deschis televizorul și, pentru prima dată, i s-a părut că agramatismele nefericitului antrenor Gică Hagi, clișeele animatorilor de emisiune matinală și zâmbetele lucioase ale tuturor majoretelor din lume erau pline de un absolut autentic bun simț.

...și orbitor

N-ar fi fost normal ca o revistă ca *DILEMATECA* să treacă peste subiectul Ó Ceallaigh. Numai că pertinentul interviu luat acestuia de Matei Martin trece într-o reală și onorantă penumbră în fața celor două subiecte-etalon ale numărului: dosarul critic dedicat ultimilor părți a trilogiei *Orbitor*, de Mircea Cărtărescu și dialogul lui Mircea Vasilescu cu filozoful Gabriel Liiceanu. O carte de primul raft a literaturii române – ba chiar ocupînd o poziție centrală în acest ipotetic raft – merita cu asupra de măsură cele patru cronici empatice semnate de cîteva dintre cei mai în vogă tineri critici ai momentului. Și cum începutul și încheierea fac și desfac totul în materie de recenzii, să spicuiem: „*Orbitor* este de-acum un fluture întreg, «cu aripi identice și neasemănătoare» lopătînd, fragil și magnific, între abis și înalt” (Sanda Cordoș) sau „E lumea *ORBITOR*, din care alte civilizații recoltează substanța energetică P – poate telomeraza, enzima nemuririi, poate substanța V a lui Pynchon –, e cartea care ar trebui citită *instantaneu* de o cititoare hierofantică, așa cum dintr-o unică și fulgerătoare viziune pare să fi fost scrisă (Simona Sora) sau „Cînd am terminat de citit al doilea volum din *Orbitor* aș fi putut să fac pariu că trilogia se va sfîrși cu repetarea cuvîntului cheie: «orbitor, orbitor, orbitor»” (Paul Cernat) sau „Aș fi putut scrie despre importanța acestei trilogii de 1400 de pagini a lui Mircea Cărtărescu în literatura noastră, despre faptul că este cel mai ambițios și, în același timp, cel mai reușit proiect literar românesc dus la capăt.” (Marius Chivu).

Cum s-a ajuns aici? Grație unui editor inspirat, Gabriel Liiceanu, ale cărui răspunsuri umane Cronicarul vi le recomandă din inimă. De pildă, la o întrebare-fulger („V-ar plăcea să scrieți un roman?”) avem o replică-trăsnet: „Enorm. Dar e prea tîrziu. Nu știu să *construiesc* și cred că aproape nimeni nu știe să construiască pe spații largi în proza noastră. Nu «să scrie frumos», ci să construiască. Așa încît voi continua să mă exprim cum am să pot și, sper, în forme deocamdată imprezvizibile pentru mine.”

Cronicar

Abonament la revista România literară

- direct la sediul S.C. Adevărul Holding S.R.L., Piața Presei Libere nr.1, Corp D, etaj 1, sector 1, București.
  - plătind contravaloarea abonamentului cu mandat postal sau ordin de plată, pentru SC Adevărul Holding SRL, Cod fiscal R18990288, în contul RO81 ABNA 4100 2641 0028 5818, deschis la ABN AMRO BANK Centrala BUCUREȘTI.
  - la oficiile postale din toată țara;
  - la sucursalele Rodipet din toată țara;
- Expediați o copie a documentului de plată și adresa la care doriți să primiți revista, prin fax: 021-40.75.467 sau la adresa OP 33, CP 143, cod 014820, sector 1, București, cu mențiunea "Talon de abonament **România literară**". Abonamentele achitate pînă la data de 20 a lunii vor fi livrate începînd cu data de 1 a lunii următoare.
- Informații despre abonamente:**
 Telefon: 021-407.54.64; 021-407.54.65 E-mail: abonamente@adevarulholding.ro
 Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A., Piața Presei Libere nr.1, sector 1, București
 Telefon: (004021) 3187060, Fax: (004021) 3187020, e-mail: subscription1@rodipet.ro.

România literară

Prețul unui abonament:

- 3 luni - 28,40 lei
- 6 luni - 56,00 lei
- 12 luni - 111,50 lei

Nume ..... Prenume .....

Compania* ..... Cod Fiscal* .....

(*completați numai dacă plătitorul este o firmă)

Str..... nr ..... bloc..... scara ..... etaj ..... ap ..... localitate.....

Județ/sector ..... cod postal ..... telefon..... e-mail.....

Perioada de abonare 3 luni 6 luni 12 luni

Număr de abonamente contractate ..... începînd din luna.....

Am expediat către SC Adevărul Holding SRL, suma de ..... lei cu mandat postal /OP nr.....

În cont RO81 ABNA 4100 2641 0028 5818, deschis la ABN AMRO BANK Centrala BUCUREȘTI.

Prin semnarea prezentului talon, în conformitate cu Legea 677/2001, sînt de acord să primesc informații și materiale promoționale de la publicația **România literară** și partenerii săi.

Semnătura.....

Director distribuție: Dana Zamfir
 Tel: 021.407.54.57, 021-407.54.58
 Fax: (004021) 318.22.04
 E-mail: dana.zamfir@adevarulholding.ro

Publicitate: Robert Schorr
 Tel: 021-407.76.67
 Mobil: 0722-266.339
 E-mail: robert.schorr@adevarulholding.ro

Director Abonamente: Carmen Dinca
 Tel.: 021-407.54.68, Fax: 021-407.54.67
 E-mail: carmen.dinca@adevarulholding.ro